

9 771333 828003

mesačník o filmovom dianí
(nielen) na Slovensku

www.filmsk.sk

film

sk

10 —

2022 ▶ 2,50 €

rozhovor: Ivana Laučíková — Jaroslava Havetová

téma: Dobrých detských filmov je nedostatok

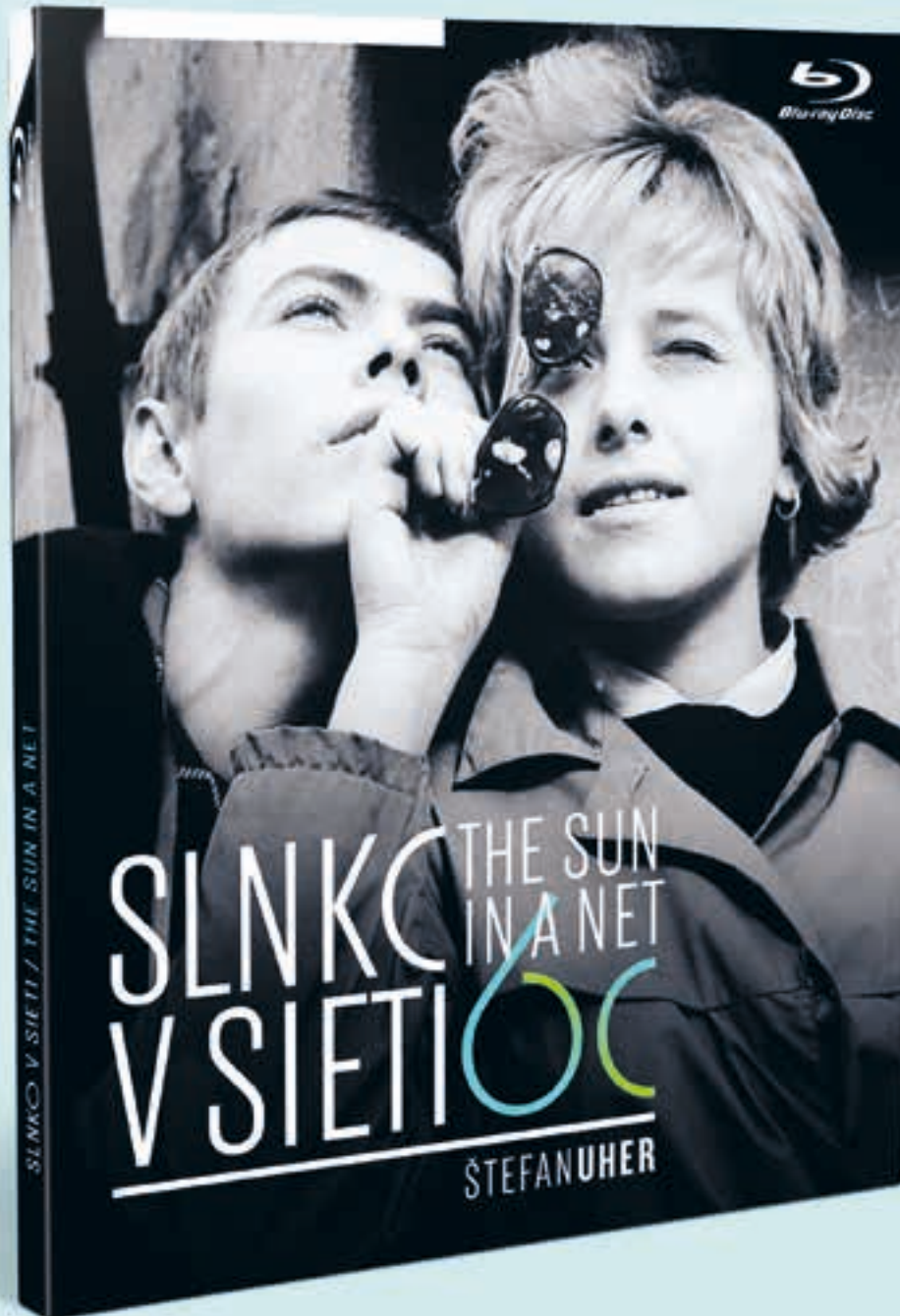
novinky: Čierne na bielom koni — Websterovci vo filme — Čiapka —
Katedrála — Let domov — Drsne a nežne — Buko — Identita ES

recenzia: Svetlonoc — Obeť — Piargy — Slovo —

Jan Žižka — Milosť — Zavýjať po svojom

slovenský film storočia: FREM

V PREDAJI OD
SEPTEMBRA 2022

úvodník

„Boli sme možno prekliati a zároveň požehnaní v tom, že sme začali študovať v deväťdesiatych rokoch, keď všetko na Slovensku skolabovalo. Neexistovala už štátna podpora ako za socializmu, ale zároveň ešte neboli vybudované mechanizmy na nové fungovanie. Hoci to bolo bezútešné, ponúkalo to veľmi veľa možností človeku, ktorý ich chcel vybudovať od základu,“ hovorí v hlavnom rozhovore čísla animátorka Ivana Laučíková. V polovici septembra sa dostal do distribúcie jej krátky film *Milost'*.

Krátkym filmom sa na stránkach *Film.sk* venujeme pravidelne a v poslednom čase si nachádzajú čoraz častejšie cestu aj do slovenských kín – ako predfilmy ich k celovečerným snímkam zo svojej ponuky zaraďuje nielen Asociácia slovenských filmových klubov, ale aj ďalšie distribučné spoločnosti. Napríklad *Filmtopia* uvedie 20. októbra do kín krátky dokument Tomáša Krupu *Musíme prežiť: Fukušima!*

Dobrou správou je aj to, že kedysi takmer „vyhynutý“ druh, slovenský detský film je, minimálne z perspektívy rastúceho počtu premiér, na vzostupe. Len pred pár mesiacmi sa k divákovi dostal prvý majoritne slovenský celovečerný animovaný film pre deti *Tvojazem* režiséra Petra Budinského, v kinách bola i *Zakliata jaskyňa* Mariany Čengel Solčanskej, na jar to bola koprodukčná animovaná rozprávka *Myši partria do neba* Denisy Grimmovej a Jana Bubeníčka. V októbri prichádzajú do slovenských kín hneď dva detské filmy – *Websterovci vo filme* Kataríny Kerekesovej a koprodukčná *Čiapka* Slobodana Maksimoviča, v novembri by zase malo mať premiéru pokračovanie *Perinbaby* Juraja Jakubiska... A v septembri sa konal aj štvrtý ročník festivalu pre deti a mládež *Cinedu* v Novom Meste nad Váhom. Detskému filmu sa venujeme v téme čísla a v úvahách, čo by jeho tvorcom pomohlo, často zaznievalo, že tvorba pre deti a mládež by mala mať samostatnú kategóriu v rámci podporovaných mechanizmov a tvorcom by neškodilo viac odvahy a menej podceňovania detského diváka.

Viera Čákanyová sa vďaka tomu, že jej pri filme *FREM* nechýbala tvorivá odvaha, umiestnila v našej ankete *Film.sk: Slovenský film storočia* na trinástom mieste. Filmy z ankety postupne uvádzalo bratislavské Kino Lumière. V októbri však *FREM* neuvedie. A neuvedie ani čerstvú várku slovenských dokumentov, ktoré sa „ponáhľali“ do distribúcie ešte pred plánovanou rekonštrukciou kina od novembra. Lumière však zatvorili už v septembri, dôvodom je požiar na digitalizačnom pracovisku Slovenského filmového ústavu (SFÚ), ktorý vypukol 20. septembra a kontaminoval aj priestory kina. Značne poškodil jedinečné digitalizačné zariadenia a nad procesom digitalizácie a digitálneho reštaurovania filmov teraz visí otáznik. „V oblasti audiovizie by som si tento požiar dovolil prirovnať k požiaru hradu *Krásna Hôrka*, pretože digitalizačný proces nebude jednoduché obnoviť a bude si to vyžadovať veľké investície,“ povedal generálny riaditeľ SFÚ Peter Dubecký.

Škodám, ktoré požiar spôsobil, a možným riešeniam budeme venovať väčší priestor v novembrovom čísle – a takisto aj rekonštrukcii Kina Lumière, ktorá potrvá až do jari. ◀

— Matúš Kvasnička —

VYDANIE BLU-RAY FINANČNE PODPORILI

WWW.SFU.SK
WWW.KLAPKA.SK

film.sk

mesačník o filmovom dianí
(nielen) na Slovensku / 23. ročník

Vydavateľ:

Slovenský filmový ústav

Adresa redakcie:

film.sk / Slovenský filmový ústav

Grösslingová 32 / 811 09 Bratislava

tel.: 02/57 10 15 25

fax: 02/52 73 32 14

e-mail: filmsk@sfu.sk

Šéfredaktor:

Matúš Kvasnička

Redakcia:

Mária Ferenčuhová

Jaroslava Jelchová

Barbora Nemčeková

Redakčná rada: Peter Dubecký

[generálny riaditeľ SFÚ]

Rastislav Steranka

[riaditeľ NKC – SFÚ]

Maroš Brázda

[vedúci edičného oddelenia SFÚ]

Miroslav Ulman

[odborný referent Audiovizuálneho

informačného centra SFÚ]

Simona Nótová-Tušerová

[tlačová tajomníčka SFÚ]

Andrea Biskupičová

[vedúca predajne Klapka.sk]

[Štefan Vraštiak](mailto:Štefan.Vraštiak@sfu.sk)

Jazyková redakcia:

Jaroslav Hocheľ

Design & grafická úprava: p & j

Tlač: Dolis Goen, s. r. o.

Uzavierka čísla 10/2022: 21. 9. 2022

Snímka na titulnej strane:

Obet – nutprodukcia

Objednávania Film.sk:

L.K. Permanent, Zuzana Hrušková

tel.: 02/49 11 12 02,

e-mail: hruškova@predplatne.sk

Film.sk vychádza s podporou MK SR.

ISSN 1335 – 8286

Názory redakcie sa nemusia zhodovať
s názormi prispievateľov.

Akékoľvek rozmnožovanie textu, fotografií, grafov
vrátane údajov v elektronickej podobe len
s predchádzajúcim písomným súhlasom vydavateľa.
© Slovenský filmový ústav

Vydanie časopisu
finančne podporil

obsah

22

- 3 **myslím si**
- 4 — 5 **aktuálne:** 16. Bienále animácie Bratislava / Požiar digitalizačného
pracoviska SFÚ a zatvorenie Kina Lumière / 26. Festival Áčko
- 6 — 9 **téma:** Dobrých detských filmov je nedostatok
- 10 — 11 **premiéry v kinách**
- 12 — 20 **novinky:** Čierne na bielom koni / Websterovci vo filme /
Čiapka / Katedrála / Let domov / Drsné a nežné /
Buko / Identita ES
- 21 **aktuálne:** Nové dokumentárne série RTVS
ŠTB: Prísne tajné a Mój emigrant
- 22 — 26 **rozhovor:** Ivana Laučíková
- 28 — 37 **recenzia:** Svetlonoc / Obet / Piargy / Slovo /
Jan Žižka / Milost' / Zavýjať po svojom
- 38 **správy z filmového diania**
- 39 **z filmového archívu do digitálneho kina**
- 40 — 41 **rozhovor:** Jaroslava Havettová
- 42 — 43 **ohlasy:** 17. MFF Cinematik / 30. Cineama
- 44 — 45 **profil:** Martin Šulík /
Etela Balgová-Harantová / Stano Dančiak
- 46 — 47 **slovenský film storočia:** FREM
- 48 — 49 **filmové publikácie / čo robia**
- 50 **moje obľúbené slovenské filmy / zásadné filmy**
- 51 **svet spravodajského filmu:** Týždeň vo filme
- 52 **výročia / stalo sa za 30 dní**

— Milost' (2022, r. Ivana Laučíková) —

myslím si

Marka Staviarska

autorka detských kníh a filmová producentka

— Ako ste strávili prázdniny? Skočili ste s deckami aj do kina? Alebo do letného kina?

— My sme tento rok okrem pozerania filmov aj premietali. A to rovno pod hviezdami. Moje deti pomáhali: Marinka priväzovala veľikánske nafukovacie plátno, aby ho neodfúklo, Adamko rozmotával káble k zvukovej technike a Dorotka rozdávala samolepky pri vchode. V Jakobovanoch, malej obci na východnom Slovensku, sme premietali animovaný film *Tvojazem* – a že sa veru zišli všetky deti z dediny! Nechceli veriť, že je to slovenský film. Ani že ho tvorcovia vyrábali asi desať rokov. Knižku, ktorá k nemu vyšla, si asi prečítajú tiež. Vraveli. A ešte vyhlásili, že by si určite rady pozreli ďalší slovenský film pre deti. Alebo aj seriál.

— Pôvodnej audiovizuálnej tvorby pre deti je však u nás ako šafranu. Aj my doma na ňu čakáme. Zo Spievankova a Fíhy Tralaly už detúrence vyrástli. Chcelo by to dej, zápletku, hrdinky a hrdinov! *Mimi a Lízu* máme radi, aj *Drobcov* milujeme, knihy i seriály, a veríme, že aj naša animovaná tvorba bude previtať. Ale túžime aj po hranom dobrodružstve.

— Skúšame teda nielen čakať, ale aj tvoriť – moje deti v úlohe inšpirátorov, často dokonca dramaturgov, a ja v úlohe autorky. Už zopár rokov, viac ako dokáže napočítať škôlkar na jednej rúčke, to už-už vyzerá nádejne a zdá sa, že sa konečne posunieme ďalej. Potom však príde koronakríza či iný problém, často spojený s financovaním, a sme opäť na začiatku... Určite to mnohí poznáte.

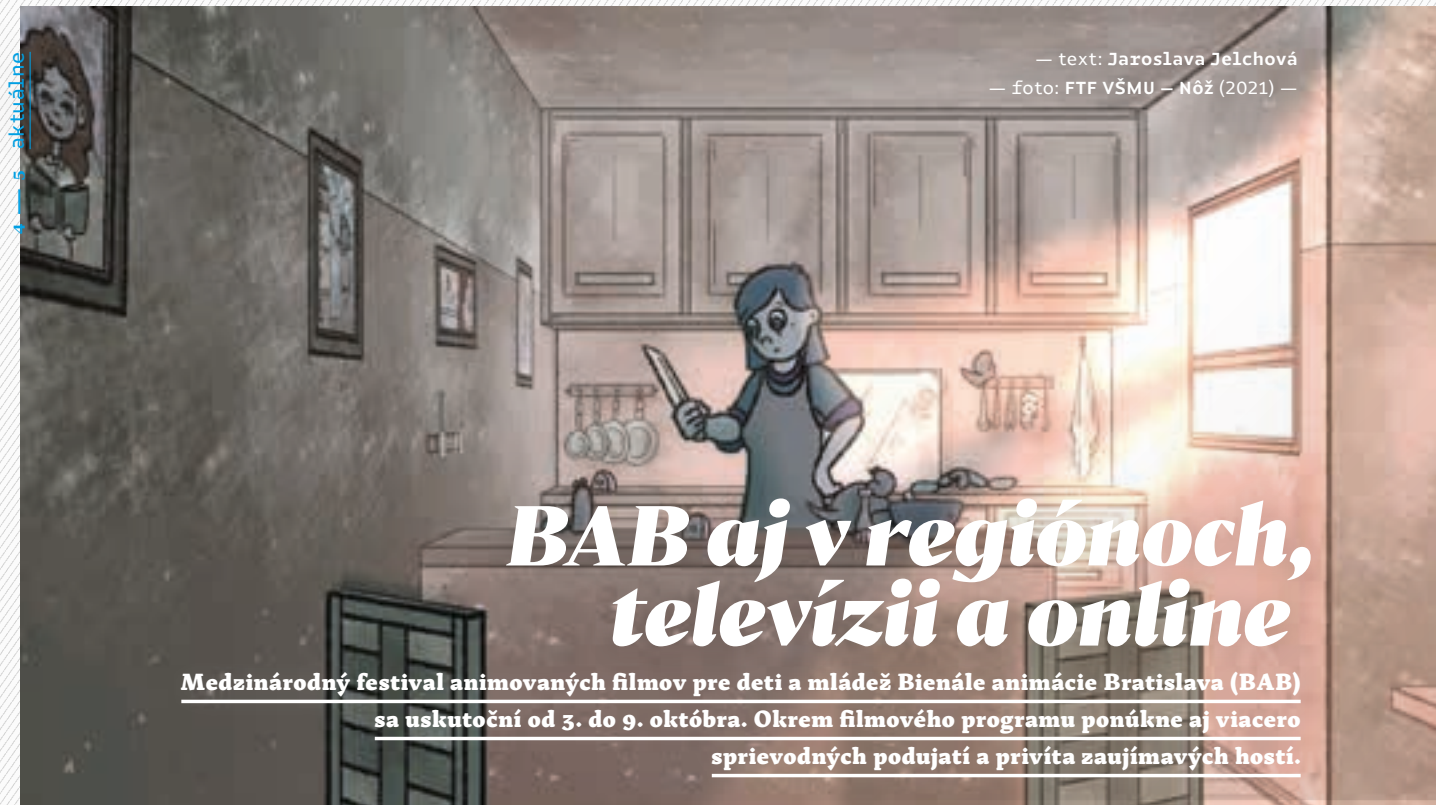
— Medzitým už pribudlo do políc kníhkupectiev veľa nádherných kníh pre deti práve od absolventiek a absolventov Filmovej a televíznej fakulty VŠMU. (Predsa len vydanie knihy si nevyžaduje tak veľa personálu, toľko času a taký veľký rozpočet.) A chvalabohu za ne – v tomto prípade platí: Viac je viac!

— Len... Možno by sme si niektoré z nich radi pozreli aj na plátne alebo na obrazovke. Možno majú autori tých kníh aj dobrý scenár v šuplíku.

— Možno to chce viac chcenia, viac vášne pre detskú tvorbu.

— Čo myslíte?

— Deti v Jakobovanoch sa už nevedia dočkať! ◀

— text: Jaroslava Jelchová
— foto: FTF VŠMU – Nôž (2021) —

BAB aj v regiónoch, televízii a online

Medzinárodný festival animovaných filmov pre deti a mládež Bienále animácie Bratislava (BAB) sa uskutoční od 3. do 9. októbra. Okrem filmového programu ponúkne aj viacero sprievodných podujatí a privíta zaujímavých hostí.

„Dejiskom festivalu v Bratislave budú kino Mladost, Galéria Umelka, Vysoká škola múzických umení (VŠMU), a, samozrejme, Bibiana, medzinárodný dom umenia pre deti, ako hlavný organizátor podujatia. Festival bude zároveň prebiehať i v partnerských mestách, ako Trnava, Hlohovec, Piešťany, Nitra, Martin, Banská Bystrica, Poprad, Prešov a Košice. Filmy budú prístupné aj online na sociálnych sieťach a na obrazovkách verejnoprávnej RTVS,“ približuje pre Film.sk za organizátorov festivalu Natália Cehláriková.

Do súťaže aktuálneho ročníka sa podľa organizátorov prihlásilo vyše 1 700 filmov z 97 krajín vrátane Slovenska. „Do súťažného výberu sa dostala napríklad epizóda zo seriálu Drobci Vandy Raýmanovej, epizóda zo seriálu Mimi a Líza Kataríny Kerekesovej, krátke študentské filmy Kožušina Kristíny Bajaničkovej, Pani Bella Emmy Csuproť Virág, Nôž Timoteja Lukoviča alebo Bolo raz jedno more... Joanny Kožuch,“ ozrejmjuje Cehláriková. Vo svetovej premiére uvedie festival celovečerný animovaný film Websterovci vo filme Kataríny Kerekesovej. Z ďalších slovenských a koprodukčných titulov to budú napríklad Tvojam Petra Budinského alebo Myši patria do neba Denisy Grimmovej a Jana Bubeníčka.

Z európskych animovaných filmov avizujú organizátori tituly Cez hranicu (r. Florence Miailhe) alebo Kde je Anna Franková (r. Ari Folman). V programe budú zastúpené aj ázijské animované filmy, napríklad Kráska a zvieratá (r. Mamoru Hosoda) alebo Mnoho severov – prvý celovečerný film japonského režiséra Kódžiho Jamamuru, ktorý príde film osobne uviesť a bude aj prednášať na pôde VŠMU. Jamamura je držiteľom čestnej medaily Albína Brunovského, ktorá sa udeľuje zaslúžilým tvorcům za mimoriadny umelecký, výtvarný i odborný prínos v oblasti animovaného filmu. Z minulého ročníka BAB

si túto cenu odniesol maďarský režisér Géza M. Tóth, ktorý bude jedným z hostí festivalu.

Český filmový publicista a teoretik, kurátor Českej televízie Matěj Forejt priblíži animovaný seriál Wunderbaum, ktorý vznikol v spolupráci Českej televízie a študentov Vysokej školy umeleckého priemyslu UMPRUM v Prahe. Prednášať bude i český producent Martin Vandas zo spoločnosti MAUR film. Svoje projekty predstaví aj nemecká režisérka Julia Ocker, autorka seriálu Animateurs, ktorému bude venovaná výstava v priestoroch Bibiany.

Organizátori pripravujú aj výstavu k slovenskému seriálu Tresky plesky Veroniky Kocourkovej a pre fanúšikov počítačových hier výstavu, ktorá prezentuje tvorbu českého herného štúdia Amanita Design. Plánované sú i výstavy venované víťaznému filmu minulého ročníka Šarkan režiséra Martina Smatanu a jeho ilustráciám do knihy Rok dobrých správ.

„Na festivale nebudú chýbať ani tvorivé dielne animovaného filmu, ktoré budú viesť lektorky Elodie Marechal a Nadia Talah z Ateliéru AAA z Annecy, Miomir Rajčević a Igor Gimboš z Media Education Centre zo Srbska, Pavel Endrle a Alena Čadová z Animácie z Plzne,“ prezrádza Cehláriková. Výstupy z tvorivých dielní premietnu v rámci záverečného ceremoniálu, kde oznámia aj mená víťazných filmov.

„Poslaním festivalu je prezentovať animovanú tvorbu a zároveň divákov vzdelávať, či už prostredníctvom diskusnej platformy – Medzinárodného fóra BAB, alebo obsahu, ktorý tvoríme vďaka pomoci animátorov z celého Slovenska. Týmto spôsobom umožňujeme divákovi nahliadnúť za oponu tvorby animovaného filmu,“ uzatvárajú organizátori 16. ročníka festivalu BAB, ktorý ponúka voľný vstup na všetky svoje podujatia. ◀

aktuálne

Kino Lumière zavreli, otvorili ho až na jar

Bratislavské Kino Lumière zatvorili. Dôvodom je požiar, ktorý 20. 9. vypukol na digitalizačnom pracovisku Slovenského filmového ústavu (SFÚ).

Pracovisko sídli v rovnakých priestoroch ako kino. To požiar priamo nezasiahol, priestory však kontaminoval splodinami. Po odstránení škôd a sanácii priestorov čaká kino v novembri plánovaná rekonštrukcia, ktorá potrvá až do jari.

„Veľmi nás mrzí táto situácia, pretože Kino Lumière je kultúrnym stánkom, ktorý reprezentuje kultúrne hodnoty a v jeho priestoroch boli naplánované viaceré podujatia, ale odporúčania profesionálov z oblasti odstraňovania škôd po požiaroch boli jednoznačné,“ uviedol Peter Dubecký, generálny riaditeľ SFÚ. „Kontaminované priestory nie je možné čistiť bežne vodou, lebo tá by spôsobila nezvratné škody na majetku. Nevyhnutné je sanovať ich odbornými chemickými procesmi, ktoré zrealizuje profesionálna spoločnosť so zameraním na sanáciu škôd po veľkých požiaroch,“ povedal Dubecký.

Vedenie SFÚ, ktoré Kino Lumière prevádzkuje, hľadá pre priaznivcov kina náhradné riešenie. S Filmovou a televíznou fakultou VŠMU, ktorá plánovala poskytnúť SFÚ od novembra svoju 120-miestnu kinosálu na náhradné premietania, rokuje o poskytnutí sály už v októbri.

Podľa predbežného zistenia požiar vznikol v klimatizačnej jednotke. Výraznejšie škody ako v kine vznikli

priamo na digitalizačnom pracovisku SFÚ. Požiar značne poškodil digitalizačné zariadenia, ktoré sú teraz v rukách expertov. „Vzhľadom na agresivitu požiaru je veľmi pravdepodobné, že budú technicky nespôsobilé,“ hovorí Peter Dubecký. „Ide o jedinečné zariadenia a na Slovensku nie je veľa subjektov, ktoré nimi disponujú. Pracovisko Digitálnej audiovizie bolo vysoko profesionálne a to, v akom stave sú teraz technológie, naznačuje, že vrátiť sa k tejto činnosti nebude možné. V oblasti audiovizie by som si tento požiar dovolil prirovnať k požiaru hradu Krásna Hôrka, pretože digitalizačný proces nebude jednoduché obnoviť a bude si to vyžadovať veľké investície,“ spresnil Dubecký.

Presnú výšku škody bude možné vyčíslit až po prvotnej sanácii a následnej profylaktike a preverení funkčnosti zo strany dodávateľských firiem týchto zariadení. „Rád by som v tejto súvislosti dodal, že priestory digitalizačného pracoviska aj kina navštívila ministerka kultúry Natália Milanová, štátny tajomník ministerstva kultúry Radoslav Kutaš a o dôsledky požiaru sa zaujímal aj predseda Výboru NR SR pre kultúru a médiá Kristián Čekovský. Ďakujeme im za súčinnosť a podporu.“ ◀

— mak —

Študentská tvorba v dialógu s identitami audiovizie

Na FTF VŠMU sa už tradične v jesennom termíne (19. – 22. októbra) bude konať festival študentských filmov Áčko. Jeho ústrednou témou budú Identity audiovizie.

Áčko je jedinečnou platformou svojho druhu a poskytuje priestor výhradne študentskej audiovizuálnej tvorbe. Špecifikom Áčka je aj to, že študenti FTF VŠMU sa aktívne podieľajú na organizácii festivalu z pozícií, ktoré fungujú aj v profesionálnej praxi filmových festivalov – Áčko má výkonného riaditeľa, finančného manažéra či programových manažérov.

Kým predminulý ročník musel prebiehať online a minulý bol poznačený pandemickými opatreniami a zníženou diváckou kapacitou, aktuálny 26. ročník festivalu by sa mal konať bez obmedzení. Študenti mohli svoje filmy prihlasovať do 30. septembra.

Okrem prezentácie filmov sa Áčko snaží o podporu mladých autorov aj prostredníctvom masterclassov, diskusií a ďalšieho sprievodného programu, počas ktorého môžu študenti networkingovať, premýšľať nad svojou tvorbou v nových súvislostiach a nadväzovať potenciálnu spoluprácu v rámci slovenského audiovizuálneho pries-

toru či aj so zahraničím. „Účasť na festivale potvrdil významný poľský strihač Jaroslav Kaminski, ktorý bude mať masterclass a takisto poskytne workshop pre strihačov v menšej skupinke ľudí. Na festivale prebehne diskusia na tému budúcnosti televízie a rozdielov v audiovizuálnej tvorbe medzi producentom a režisérom Petrom Nuñezom a filmovým producentom Rastom Šestákom z DNA Production. Ďalej bude súčasťou programu prednáška s dokumentaristom Pavlom Barabášom, ktorý nás uvedie do produkcie vo vysokohorských podmienkach. Zuzana Gindl-Tatárová ponúkne svoje dlhoročné skúsenosti na masterclasse zameranom na písanie scenárov s európskym potenciálom. Žáner animovaných filmov zastreší režisérka filmu Bolo raz jedno more... Joanna Kožuch a Michal Blaško nám príde porozprávať o svojom debute Obet, ktorý budeme aj premietat,“ približuje sprievodný program Simona Michalíková z tímu Áčka. ◀

— bar —

— text: Zuzana Sotáková —
 foto: BFILM – Tvojazem (2022),
 Hulapa film, Cinetype —

Špecifikom dobrého detského filmu je jeho nedostatok

K filmom pre deti a rodinným snímkam, ktoré sa po desaťročia pravidelne vysielajú v televízii a hlásky z nich dávno zľudovali, sa dodnes vracajú generácie divákov. Niektorí s nostalgiou hovoria, že také filmy sa už dnes nerobia. Nie je to však pravda, na Slovensku vzniklo za posledné roky niekoľko detských filmov a niektoré uspeli aj v zahraničí. Stále ich však nie je toľko, aby sme mohli hovoriť o pestrej ponuke a ustálenej kvalite. Akje to teda s detským filmom u nás a čo tvorcom pri výrobe chýba?

— Dodnes pretrváva dojem, že filmy pre deti by mali najmä vzdelávať a držať deti v bezpečnej bubline. Často sa podceňuje detský intelekt. Chýba systematická výchova, práca s detským publikom aj odvaha púšťať sa mimo vychodených chodníkov. Nami oslovení scenáristi, producenti, režiséri či festivaloví profesionáli sa viac-menej zhodujú v tom, čo im v našich podmienkach chýba. Podľa nich nie je otázkou nedostatok zaujímavých námetov, ale problémy či prekážky číhajú v podpore, vo výchove a verejnom záujme o deti a mládež.

— Keď pred viac ako piatimi rokmi získala režisérka Iveta Grófová a jej dráma *Piata loď* na Berlinale Krištáľového medveďa za najlepší film sekcie Generation Kplus, ukázalo sa, že deti a tínedžeri nemajú problém sledovať a oceniť film s ťaživou témou, najmä ak je úprimnou a zároveň poetickou či vizuálne zaujímavou výpoveďou o tom, čo prežívajú. Režisérka sa vtedy vyjadrila, že ocenenie je pre slovenský film dôležitým momentom. Mala pravdu, odvtedy u nás vzniklo niekoľko filmov, ktoré cieľia na mladé publikum, ako napríklad *Letní rebeli*, *Tvojazem*, *Mohyla*, *Cesta do nemožna* či v menšinovej koprodukcii snímky *Martin a tajomstvo lesa*, *Môj dedo spadol z Marsu*, *Ako som sa naučila lietať* alebo *Čiapka*. Úspech *Piatej lode* však ukázal nielen cestu, ale aj to, čo u nás absentuje. „Talent našim scenáristom určite nechýba. Extrémne však chýba podpora písania aj iných žánrov, ako sú sociálne drámy, tie už vieme robiť dobre. Viacerí scenáristi, ktorí scenáristiku aj študovali, necítili podporu, keď prejavili záujem písať filmy pre

detského diváka alebo ‚young adults‘, čiže mladých dospelých. U nás stále prevláda názor, že film pre deti je akoby nižším žánrom než film pre dospelých. Pritom má pridanú hodnotu – výchovu budúcej generácie. To je na Slovensku všeobecne silno podceňovaná téma,“ myslí si producentka Katarína Krnáčová, ktorá okrem *Piatej lode* produkovala aj filmy *Letní rebeli* a *Ako som sa naučila lietať*. Následky zanedbaného vzdelávania podľa nej vidno všade naokolo – nedostatok kritického myslenia u mladých vo všeobecnosti a pri filme nezaujem mladých o kultúru. „Umenie sme ich jednoducho nenaučili vnímať a milovať, neposkytli sme im v kritickom veku možnosti, ako sa pozerat' na svet a na seba samého práve cez umelecký zážitok.“

— Rovnako to vidí Ľudmila Cviková, ktorá je riaditeľkou filmového festivalu pre deti Cinedu. „Našou ambíciou je vychovávať dnešné detské a mládežnícke publikum, dostať ich naspäť do kina na kvalitné filmy pre tieto kategórie, ako aj stimulovať výrobu takých filmov na Slovensku. Nezabúdajme, že dnešní mladí diváci budú zajtra dospelými divákmi, ktorí budú mať návyk chodiť do kina aj na slovenské filmy. My ako festival nemôžeme zaplátať diery, ktoré tu sú, ale určite chceme začať v malom a dúfame, že sa k nám pridajú aj iní a že ako krajina pochopíme dôležitosť tohto žánru.“ Za príklad dáva Cviková Holandsko alebo škandinávské krajiny. „Detskej tvorbe sa systematicky venujú a fondy majú na ňu vyčlenené peniaze. Je to pre nich skratka priorit, rozširovať kvalitné filmy. My dávame deťom konzumovať americké filmy z veľkých štúdií.“

Naivné témy a podceňovanie intelektu detí

— Detský film sa na Slovensku roky jednoducho nenakrúcal. „Detská tvorba bola, bohužiaľ, na dlhé roky prerušená a situácia sa začala meniť až po roku 2010 so vznikom Audiovizuálneho fondu a so začiatkom animovaných večerníkov v RTVS. Od večerníkov sme sa posunuli aj k celovečerným hraným a animovaným formátom i k televíznym seriálom pre deti. Trochu zaostávame v projektoch pre deti a mládež na internete, kde táto cieľovka trávi najviac času, ale to asi súvisí s nedostatkom financií a veľkosťou trhu,“ hovorí producent Peter Badač, ktorý produkoval hraný film *Martin* a tajomstvo lesa či celovečerný animovaný film *Tvojazem*, ale venuje sa aj krátkometrážnym animovaným filmom, spomeňme napríklad oceňovaného *Šarkana*. Podľa Badača zahraničná tvorba viac reflektuje skutočný život

stredí vidieka, rozchod rodičov a pod. Chýbajú alebo len veľmi zriedka sa objavujú témy, ktoré by detského diváka viedli ku kritickému mysleniu, vnímaniu sveta okolo seba v súvislostiach,“ hovorí šéfdramaturg detskej tvorby v RTVS Vlado Balko a nadväzuje: „Sledovanie programu, seriálu pre deti by malo priniesť akýsi druh zážitku, inšpiráciu, že ich túžby a poznania sa neodohrávajú na internete, ale to kúzelné a tajomné, to prekvapivé sa deje v priestore okolo mňa, v prírode či v rozhovoroch.“

Vzdelávať zábavnou formou

— „Snažíme sa vzdelávať, ale stále sme nepochopili, že deti sa môžu vzdelávať aj zábavnou formou. Veľkú rolu zohráva aj jazyk, ktorý musí hovoriť dnešnou rečou. Akonáhle bazírujeme na používaní spisovnej reči, strácame ich záujem,

Piata loď —

a problémy cieľovky než slovenská. Ako príklad uvádza nórsky film *Ninja Baby* o tehotnej mladej žene, ktorá najprv chce ísť na potrat, ale nakoniec sa rozhodne si dieťa ponechať. „Je to komédia s veľmi čiernym humorom. Nevie si predstaviť, že by vznikla u nás. V zahraničí môžeme sledovať množstvo filmov s témami ako rozvod rodičov a rozpad rodiny, smrť kamarátov v boji za osobnú slobodu, vyrovnávanie sa s príslušnosťou k menšinám, či už národnostným, alebo sexuálnym. Vznikajú aj žánrové filmy, ako detské horory alebo detské muzikály, ktoré vnášajú žánrové prvky do zaujímavých príbehov,“ približuje Badač s tým, že naše filmy sa v porovnaní s touto medzinárodnou tvorbou zaoberajú tak trochu naivnými témami alebo podceňujú intelekt a záujmy detských divákov.

— „My dospelí si myslíme, že vieme, čo chcú deti pozerat', a tak im vtiskáme svoj pohľad na svet. Dá sa povedať, že najčastejšie sa objavujú témy ako klimatická zmena, ekológia, vzťahy medzi generáciami, mestské dieťa v neznámom pro-

lebo majú pocit, že filmy a seriály nehovoria k nim,“ hovorí Badač. Na takéto požiadavky podľa neho možno natrafiť napríklad pri staršej generácii televíznych dramaturgov či na fondoch, ktoré rozhodujú o podpore.

— Trend vzdelávania zábavnou formou potvrdzuje i Krnáčová: „Prichádzajú filmy s prvkami sci-fi, mystery či hrdinovia so super schopnosťami, ktorí sú však včlenení do nášho ‚normálneho‘ sveta. Filmy spracovávajú aktuálne témy, ako rasizmus či iné odlišnosti medzi ľuďmi, šikanu, imigráciu, rozpadnuté alebo ‚patchworkové‘ rodiny, jednoducho témy, ktorým bežné deti porozumejú, stotožnia sa s nimi, a tak z príbehu prirodzene, až podvedome prijímajú aj ten edukatívny element.“

— Detská tvorba sa však aj u nás pomaly zlepšuje. „Aj keď situácia na Slovensku a v Česku nie je taká ružová ako napríklad v Škandinávii, Nemecku, Holandsku či Belgicku, rozhodne je optimistickjšia než povedzme pred desiatimi rokmi. Podobný trend môžeme vidieť napríklad v krajinách bývalej Juhoslávie, ktoré vedú robiť dobrý film pre deti a snažia sa o to

čoraz častejšie,“ približuje pre Film.sk umelecká riaditeľka najstaršieho filmového festivalu pre deti a mládež na svete Zlín Film Festival Markéta Pášmová. „Vracat sa k bývalej tvorbe z éry Československa už dnes nemá zmysel. Tie filmy vznikali v úplne iných podmienkach. Dnes sa treba pozerať dopredu, sledovať trendy a hlavne mať odvahu do toho ísť. Ideálne, samozrejme, s dobrým scenárom, čo býva problém. Odmenou sú potom reakcie detských divákov a napríklad aj možnosť precestovať s filmom kus sveta. Špecifikom dobrého detského filmu je totiž jeho nedostatok. Filmových festivalov pre deti je na svete mnoho a dobrých filmov málo.“

— Pášmová oceňuje, že sme na detskú tvorbu ne-rezignovali. „Na zásadné snímky, ktoré vznikli v slovenskej majorite, ako Piata loď alebo Tvojazem, môže byť Slovensko právom hrdé, pretože skrátka držia krok s Európou. Veľmi prí-

päťročné deti sú pripravené konzumovať oveľa náročnejšie obsahy. Pred desiatimi rokmi bola doba na tri dotyky – dieťa si našlo obsah na YouTube, klik – prehralo, klik – preplo na iný obsah. Dnes je doba na jeden dotyk – swap. A aj toto vnímanie detského diváka treba brať pri tvorbe scenára do úvahy.“ V RTVS sa sústreďujú primárne na vek šesť až deväť rokov, čo je v živote dieťaťa prelomové obdobie. „Inak vníma svet okolo seba, buduje si hodnotový rebríček, vstupuje do vzťahov so spolužiakmi, začína sa oveľa intenzívnejšie porovnávať s ostatnými. Jednoduché škôlkarské otázky – prečo vystriedajú zložitejšie – načo.“ Podľa Balka nové vedenie RTVS citlivo vníma potrebu pôvodného seriálu pre deti a jasne si definovalo dôležitosť detskej tvorby. Momentálne má RTVS vo vývoji viacero projektov – dva seriály Marky Staviarskej, dva animované seriály s Martinom Smatanom aj

Mohyla —

jemne ma prekvapila aj slovenská účasť na detských filmoch. Ako som sa naučila lietať a Čiapka.“

Keď otázku prečo strieda otázka načo

— Aj pri filmoch pre deti je základným predpokladom kvality dobrý scenár. S ním zápasí mnoho projektov. Písanie pre deti má svoje špecifiká. Kľúčové je pozrieť sa na svet detskou optikou. Treba však rozlišovať cieľovú skupinu a jej jedinečné vnímanie sveta. Podľa Badača môžeme cieľové skupiny rozdeliť na predškôľakov (3 – 6 rokov), prvý školský stupeň (7 – 10 rokov), druhý stupeň (11 – 14 rokov), tínedžerov (14 – 17 rokov) a mladých dospelých (18 – 21 rokov). „Žiadna z týchto skupín však nie je homogénna, teda ak vyrábate niečo pre prvý stupeň, neznamená to, že to neosloví predškôľakov alebo druhý stupeň,“ vysvetľuje Badač.

— Balko k tomu dodáva, že dnes sa hranice posúvajú a stierajú: „Klasické rozdelenie je minulosťou. Dnešné

ambiciózny projekt Animované vzdelávanie s Katarínou Kerekesovou.

Ťažké témy citlivo a zážitkovo

— „V prvom rade je potrebné mať scenár, ktorý funguje, nemá hluché miesta či nedomyslené momenty, inak sa vám to začne už pri tvorbe storyboardu rozpadávať,“ potvrdzujú Peter a Barbora Budinskí, ktorí vytvorili prvý slovenský celovečerný animovaný film pre deti Tvojazem. „Pri písaní sa treba na každú scénu pozerať očami dieťaťa. A to je pre dospelého niekedy ťažké. Zásadné je aj brať do úvahy cieľovú skupinu. Snažili sme sa hlavne o to, aby bol film dynamický a udržoval deti v napätí. Najväčšou témou, s ktorou sme bojovali, bol rozvod rodičov hlavného hrdinu. Museli sme nájsť spôsob, ako ho predstaviť detskému divákovi, nezaťažit ho viac, než je nevyhnutné, a zároveň odkázať niečo dôležité aj rodičom.“ Tvojazem vznikala viac ako desať rokov, pričom okolo roku 2011 u nás neexistovali prakticky žiadne pod-

mienky na výrobu dlhometrážnej animácie. „Na Slovensku neboli scenáristi, ktorí by písali tento typ scenárov, ani animačné a postprodukčné štúdiá, ktoré by takéto filmy vyrábali. Chýbali nám ľudia, ktorí by vedeli organizovať výrobu prebiehajúcu v troch krajinách, vytvoriť funkčné ‚pipeline‘ (reťazové spracovanie) či postarať sa o obrovské množstvo dát. Zjednodušene by sa dalo povedať, že by nám najviac pomohlo, ak by sa na Slovensku vyrábalo čo najviac dlhometrážnych animovaných filmov a ak by sa ich výroba aktívne podporovala naprieč všetkými inštitúciami, školami či štúdiami,“ hovoria Budinskí. Počas procesu písania neustále konzultovali s odborníkmi, najviac si z filmového hľadiska cenia vklad českej dramaturgičky a spoluscenáristky Kristiny Májovej a z ľudského a odborného hľadiska vklad detského psychológa Ľuboša Tibenského, ktorý im pomohol modelovať jednotlivé charaktery a budovať niektoré dejové linky.

— Konzultácie s ľuďmi, ktorí pracujú s deťmi, fungujú podľa Petra Badača viac než vzdelávacie scenáristické programy, aj keď tých je v zahraničí k dispozícii viacero. Skúsenosti s nimi má napríklad režisérka a scenáristka Martina Saková, ktorá natočila slovensko-nemecký film Letní rebeli. „Konzultácie s dramaturgmi zameranými čisto na detskú tvorbu boli súčasťou vývojovej podpory v Nemecku (Kuratorium junger deutscher Film) a počas vývoja sme scenár konzultovali s Halkou Marčekovou z RTVS. V podstate sa dramaturgický prístup k projektom pre deti a pre dospelých veľmi nelíši, ale pomohla nám rozmanitosť a individualita ich prístupov.“ Zabudnúť nemožno ani na bezprostredné spätné väzby divákov. „Pri každom z našich detských filmov sme film už počas prípravy predstavili vo forme príbehu rôznym skupinám detí a zisťovali, čo sa im páči, či rozumejú, prečo postavy konajú, ako konajú, ako sa cítia, čo by ony urobili na ich mieste a podobne,“ približuje Katarína Krnáčová.

— Podľa Sakovej je pri koncipovaní detského filmu najdôležitejšie, aby bola hlavná postava či konštelácia postáv aktívna a aby menila svoje okolie k lepšiemu. „Vyznieva to výchovne, ale je to kľúčové – zabalit výchovnú zložku do prirodzenej a zábavnej formy. A potom, sú to ťažké témy, v našom prípade smrť a alkoholizmus, s ktorými sme museli pracovať veľmi citlivo a rozprávať o nich len v náznakoch.“ Momentálne pripravuje Saková s Danielom Rihákom ďalší projekt zameraný na deti. „Stojí nás veľa energie prejsť všetkými vývojovými fázami, hoci ten príbeh je veľmi potrebný. Najideálnejšie by bolo, keby pre deti a mladých divákov produkovali okrem RTVS aj iné televízie a keby mali niečo ako vývojové centrum, ktoré by spolufinancovalo filmové projekty aj nové formáty,“ myslí si Saková.

— O producentských skupinách hovorí aj režisér Andrej Kolenčík, ktorý priniesol na televíznu obrazovku dobrodružnú minisériu Mohyla s prvkami animácie. „Myslím si, že detskej tvorbe by najviac pomohlo, ak by mala väčšiu podporu v televíziách, na Audiovizuálnom fonde aj v súkromnom sektore. Dôležité v tomto smere sú nielen peniaze, ale najmä kvalitný skauting projektov a ich tvorcov. Napríklad v Českej televízii dobre fungujú producentské skupiny, ktoré samy oslovujú konkrétnych tvorcov z externého prostredia. U nás to chýba,“ približuje Kolenčík. Tvorcovia Mohyly sa snažili nadviazať na tradíciu seriálu Spadla

z oblakov alebo na film Tretí šarkan, dodať tomu retro nádych či trochu temnoty. „Mám pocit, že súčasným slovenským rozprávkam chýba práve väčšia temnota a sú až príliš bezpečné. Pritom deti majú rady tajomno a strašidelnú temnotu, samozrejme, bez násilia. A chýba mi v nich humor a invenčnosť.“

Deti nedávajú druhú šancu

— „Filmy pre deti a mládež sú u nás na tom podobne ako žánrové filmy. Je to okrajová záležitosť. Tú marginalizáciu žánrov ešte dokážem pochopiť, ale prečo sú na tom podobne filmy pre taký veľký divácky segment, ktorý už operuje vlastnými financiami, oplýva dostatkom voľného času a baží po novom audiovizuálnom obsahu, je mi záhadou. Hoci sa v poslednom čase začali obnovovať niektoré formáty, kedysi bežné, populárne aj kvalitné, ako napríklad každoročná vianočná rozprávka z produkcie RTVS, stále vidím obrovské medzery vo filmovej i v televíznej tvorbe pre deti a hlavne pre mládež, zamýšľa sa scenárista Michal Baláž, ktorý sa podpísal pod scenáre animovaných hraných filmov Cesta do nemožna a True Štúr. „Špecifiká tejto tvorby sa na školách u nás neučia. Nevieťm o žiadnom tuzemskom workshope či vzdelávacom programe zameranom na deti a mládež. Tento cieľovej skupine je také náročné porozumieť, že málokto z autorov či producentov má trpezlivosť a odvahu ísť do projektu, obzvlášť ak je tá skupina dostatočne saturovaná kvalitnou produkciou zo zahraničia,“ zhŕňa Baláž to, čo si myslia aj iní tvorcovia.

— Pokiaľ ide o RTVS, podľa Balka prídu počas roka dva-tri námety alebo scenáre na pôvodný detský seriál. „To skôr ja pozorne sledujem detskú literatúru, hľadám vhodnú predlohu či už na seriál, alebo detský film. Počas minulého roka sme intenzívnejšie spolupracovali s takmer pätnástimi scenáristami, absolventmi filmových škôl. Ich nápady boli veľmi inšpiratívne, originálne. Všetkým však chýbalo vnímanie televíznej tvorby, spracovanie nápadu do akéhokoľvek žánru, trebárs aj detského či rodinného seriálu. Ten má svoje pravidlá a presnú alchýmiu striedania motívov, ktorá sa dá naučiť,“ vysvetľuje Balko, zároveň však dodáva: „Detský divák má jednu vlastnosť – nedáva druhú šancu, nemá trpezlivosť pozerať niečo do konca, ak ho to nebaví. Je nekompromisný: páči sa – nepáči sa.“

Bez zmeny sa nepohneme

— Problémom môže byť aj to, že pri financovaní týchto filmov musia producenti „súperiť“ o ten istý balík s ostatnými filmovými projektmi. „Nemám pocit, že by v tomto smere bola tvorba pre deti nejako zvýhodnená, aj keď by sa mohlo zdať, že rodinné a detské filmy sú nejako preferované,“ uvádza Peter Badač a rovnakú skúsenosť má Krnáčová: „Je to ťažšie ako pri filme pre dospelých. Pokiaľ sa to nezmení a nezačne sa priamo cieľená a silná podpora produkcie a distribúcie takýchto filmov, nepohneme sa ďalej. A budú nám vyrastať ďalšie generácie odchované na amerických animáčkoch a YouTube, pretože im nebudeme schopní poskytnúť domáce príbehy, s ktorými sa vedia stotožniť a ktoré budú hovoriť o problémoch, čo samy zažívajú.“ ◀

› 6. 10. 2022

Banger

‹ Česko, 2022, r. Adam Sedlák ›

Dobrý šéf

‹ **El buen patrón**, Španielsko, 2021, r. Fernando León de Aranoa ›

Drсне a nežne

‹ Slovensko/Česko, 2022, r. Lubomír Štecko ›
účinkujú: Vlado Kordoš, Stanislava Bratková, Bedřich
‹ Bedo ›
Matoušek, Alena Kulišovová, Viera Kulišovová, Peter Dunaj Spily – dokumentárny, 75 min., MN 15 – ASFK

Pani Harrisová ide do Paríža

‹ **Mrs. Harris Goes to Paris**, Spojené kráľovstvo/Maďarsko, 2022, r. Anthony Fabian ›

Podozrivá

‹ **Heeojil gyeolsim/Heojil kyolshim**, Južná Kórea, 2022, r. Park Chan-wook ›

Zamestnanec mesiaca

‹ **Irréductible**, Francúzsko, 2022, r. Jérôme Commandeur ›

› 13. 10. 2022

Absence

‹ Irán/Česko/Slovensko, 2021, r. Ali Mosaffa ›

Čierne na bielom koni

‹ Slovensko, 2022, r. Rasto Boroš ›

Halloween končí

‹ **Halloween Ends**, USA, 2022, r. David Gordon Green ›

Katedrála

‹ Slovensko, 2022, r. Denis Dobrovoda ›
účinkuje: Justo Gallego – dokumentárny, 87 min., MP 12 – Film Expanded

Plná 6

‹ Česko, 2021, r. Adam Sejk ›
– dokumentárny, 80 min., MP 12 – Filmtopia

Robin Hood

‹ USA, 1922, r. Allan Dwan ›

Websterovci vo filme

‹ Slovensko/Česko, 2022, r. Katarína Kerekesová ›

Woman King

‹ **The Woman King**, USA/Kanada, 2022, r. Gina Prince-Bythewood ›

› 20. 10. 2022

Black Adam

‹ USA, 2022, r. Jaume Collet-Serra ›

Buko

‹ Česko/Slovensko, 2022, r. Alice Nellis ›

Čiapka

‹ **Kapa**, Slovinsko/Luxembursko/Chorvátsko/Slovensko, 2022, r. Slobodan Maksimović ›

Čierne okuliare

‹ **Occhiali neri**, Taliansko/Francúzsko, 2022, r. Dario Argento ›

Diera

‹ **Il buco**, Taliansko/Francúzsko/Nemecko, 2021, r. Michelangelo Frammartino ›
– dráma, 93 min., MP – ASFK

Leonora addio

‹ Taliansko, 2022, r. Paolo Taviani ›

Mára ide do neba

‹ **Mára jde do nebe**, Česko, 2022, r. Markéta Ekrt Válková ›
účinkuje: Marek Holeček – dokumentárny, 81 min., MP 12 – Bontonfilm

Na prach sa obrátiš

‹ **Yin ru chen yan**, Čína, 2022, r. Li Ruijun ›

Utama

‹ Bolívia/ Uruguaj/Francúzsko, 2022, r. Alejandro Loayza Grisi ›
predfilm
Musíme prežiť: Fukušima!
‹ SK, 2022, r. Tomáš Krupa ›
– dokumentárny, 13. min.

› 27. 10. 2022

Alcarràs

‹ Španielsko/Taliansko, 2022, r. Carla Simón ›

Diablova korisť

‹ **Prey for the Devil**, USA, 2022, r. Daniel Stamm ›

Fabian – príbeh moralistu

‹ **Fabian oder Der Gang vor die Hunde**, Nemecko, 2021, r. Dominik Graf ›

Albrecht Schuch, Meret Becker, Michael Wittenborn, Petra Kalkutschke, Elmar Gutmann – dráma, 176 min., MN 15 – Film Europe

Identita ES

‹ Česko/Kanada/Slovensko, 2022, r. Alena Činčerová ›
účinkuje: Emil Skamene – dokumentárny, 118 min., MP – CinemArt SK

Klamár na plný úväzok

‹ **Menteur**, Francúzsko, 2022, r. Olivier Baroux ›

Let domov

‹ **Good Old Czechs**, Česko/Slovensko, 2022, r. Tomáš Bojar ›

Krokodíl Lyle

‹ **Lyle, Lyle, Crocodile**, USA, 2022, r. Josh Gordon, Will Speck ›

Posledný strih

‹ **Coupez!**, Francúzsko/Spojené kráľovstvo/Japonsko, 2022, r. Michel Hazanavicius ›

Sébastien Chassagne – horor/komédia, 110 min., MN 15 – Film Europe

Princ mamáčík

‹ **Princ Mamánek**, Česko, 2022, r. Jan Budař ›

‹ **POZNÁMKA:** PRI OKTÓBROVÝCH PREMIÉRACH UVÁDZAME ÚDAJE TAK, AKO BOLI V ČASE UZÁVIERKY K DISPOZÍCII. ›

— text: Jaroslava Jelchová —

foto: LIPSTICK —

Romantická gangsterka, v ktorej sa nestriela

Nový film režiséra Rasta Boroša Čierne na bielom koni zavedie divákov do zabudnutých regiónov južného Slovenska. Nejde však o sociálnu drámu. Filmári vytvorili vlastný svet, inšpirovaný regionálnymi špecifikami aj filmovými svetmi, aby mohli hovoriť o vážnych veciach s humorom. Novinka, ktorá nielen názvom, ale aj expresívnosťou výrazu pripomína tvorbu Emira Kusturicu a bola inšpirovaná aj Akim Kaurismäkim, príde do slovenských kín v októbri.

„Hrdinovia filmu Čierne na bielom koni sú buď obyčajní ľudia, ktorých pýcha núti koketovať so zločinom, prepadnú ilúzii, že peniaze, moc a postavenie sú v živote zásadné, alebo sú to postavy zločincov, ktorí z rôznych dôvodov začnú pochybovať o sebe a o tom, či ich životy postavené na zisťovaní a peniazoch vlastne majú zmysel. Motivácie sú nastavené groteskne, lebo najradšej zo všetkého ľudí rozosmievam,“ hovorí pre Film.sk režisér Rasto Boroš, ktorý je aj autorom scenára. Príbeh zasadil do kraja, odkiaľ pochádza – do regiónov Malohont a Novohrad. Postavy sa pohybujú po Rimavskej Sobote, Lučenci a okolitých obciach. Hlavné úlohy stvárnil Milan Ondřík, Rebecka Poláková, Attila Mokos, Tomáš Mischura, Jana Kovalčíková, maďarský herec Zoltán Mucsi a českí herci Petr Vaněk a Tomáš Jeřábek.

„Rád pracujem s tým, čo dôverne poznám, a baví ma rozprávať na vážne témy v malomestskom prostredí, pretože je to vždy úsmevné,“ vysvetľuje Boroš. „Všetci sa smejú na Fargu bratov Coenovcov, tak ako sa všetci smejú na Tajovského Statkoch-zmätkoch. Malomestské vzťahy sú tragikomické, lebo sú veľmi čitateľné a snaha o akúkoľvek profesionalitu aj v rámci života v podsvetí je tam ilúziou. Vlastné slabosti a obmedzené schopnosti malomestské postavy pri napĺňaní ich snov a ideálov vždy doženú. Je to dobrá pôda na rozprávanie príbehov o prekračovaní morálnych hodnôt, aby sme sa nakoniec naučili nejako lepšie žiť.“

Vo filme sa objaví aj množstvo zvierat. „Vytvárajú nielen atmosféru, ale aj metafory a sú súčasťou reality fiktívneho sveta a reality subjektívnych predstáv, ktoré postavy majú. Využívali sme ich aj ako významotvorné prvky prostredia či symboly bohatstva. Máme bažanty, sliepky, čierne indické kohúty, bieleho arabského plnokrvníka, čierne frízske kone, ovce, mačku a psy,“ opisuje režisér.

Aj keď je Čierne na bielom koni komédia, v skutočnosti sa v každej z postáv nachádza niečo z Borošovho

života, s čím si z nejakého dôvodu nevie poradiť. „Prípadne som si s tým neporadil v minulosti, nie som na to veľmi hrdý a na nečisto si to odžijem vo filme, ktorý je formálne zabalený do atraktívneho žánru, ale pre mňa je do veľkej miery osobnou terapiou, výkrikom existenciálneho zúfalstva aj pevným bodom v živote,“ prezrádza tvorca. „Inšpiratívny je pre mňa pocit, že niekoho rozosmejeme. Radosť, ktorú sprostredkuje smiech, je pre mňa pri tvorbe zásadným motorom a smiech umožňuje podať vážne témy tak, aby pri nich divák netrpel.“

Boroš sa po prvý raz ocitol aj v úlohe producenta (spoločnosť LIPSTICK) celovečerného filmu. „Kumulovanie profesií je príšerne náročné, ale i neskutočne oslobodzujúce. Na počkanie treba prepnúť medzi myslením režiséra a myslením producenta. Je to zvláštna schizofrénia, ale mám rád extrémne protiklady. Zrážky kontrastných prvkov vygenerujú vždy niečo zaujímavé,“ ozrejmjuje filmár. Podľa vlastných slov mal šťastie na ľudí, s ktorými na filme spolupracoval. „Fascinuje ma, keď sa ľudia, čo film robia, zosynchronizujú do ucelenej entity, ktorá vykazuje prvky živej bytosti. Ako prazvláštny organizmus žije prakticky dva mesiace bez kontaktu s realitou, len vo fiktívnej realite filmu a len pre ňu. Akoby na ten čas skutočný svet stratil akúkoľvek pravdivosťnú hodnotu. Takže po každom natáčaní cítim niečo ako abstinčné príznaky a učím sa vlastne nanovo žiť podľa sociálnych pravidiel a fyzikálnych zákonov skutočného sveta,“ uzatvára režisér. ◀

Čierne na bielom koni (r. Rasto Boroš, Slovensko, 2022)

CELKOVÝ ROZPOČET FILMU: 880 000 eur (podpora z Audiovizuálneho fondu: 470 500 eur + podpora audiovizuálneho priemyslu: 46 680 eur, vklad RTVS: 120 000 eur, podpora fondu KULT MINOR: 128 000 eur) **DISTRIBUČNÉ NOSIČE:** DCP

— text: Barbora Nemčeková —
foto: Fool Moon —

Päť pavúčích príbehov

Celovečerný animovaný poviedkový film Kataríny Kerekesovej Websterovci vo filme bude mať 13. októbra premiéru v slovenských aj českých kinách. Nadväzuje na animovaný televízny seriál Websterovci.

— Katarína Kerekesová začala na projekte o pavúčej rodine pracovať už v roku 2013. Prvé epizódy šesťdielnej série Websterovci mali premiéru v roku 2017 a druhá séria bola uvedená v roku 2019. Pavúčia rodina má svoju školu, supermarket i dejiny. V najnovšom poviedkovom spracovaní, ktoré mieri do kín, čaká pavúčiu školáčku Lili z rodiny Websterovcov zatiaľ najväčšie dobrodružstvo – stretnutie s človekom. Spolu zistia, že pri skutočnom priateľstve na inakosti nezáleží, pretože tajomstvo pravého priateľstva je ukryté niekde inde. Websterovci vo filme sú z formálneho hľadiska kombináciou 3D charakterovej animácie a herectva reálnej detskej herečky Matildy Strussovej. „Ludské dievčatko predstavuje pre maličkú pavúčicu Lili obra, objekt fascinácie aj strachu. V podstate tej myšlienky je nielen prepojenie technológií, ale aj rozmerov a svetov,“ ozrejmúje autorské rozhodnutie režisérka, scenáristka a producentka filmu Katarína Kerekesová.

— „Websterovcov vo filme tvorí päť epizód, ktoré sú aj epizódami seriálu, ale prepletili sme ich týmto kombinovaným príbehom tak, aby vytvorili celok. To, čo sa Lili naučí alebo dozvie v príbehu epizódy, znamená niečo aj pre prepojavací príbeh. Pôvodne bolo príbehov šesť a film mal osemdesiattri minút, ale s ohľadom na vnímanie detského diváka, sme sa rozhodli film pre kiná skrátiť. Skutočnou tvorivou výzvou bolo vytvoriť plnohodnotný príbeh celovečerného poviedkového filmu z menších námetovo uzavretých epizodických príbehov. Na to, aby sa toľko rozmanitých a plných príbehov mohlo prepojiť do celku, muselo prísť niečo veľké, čo by týmam dalo skutočný nadhľad a presah. Ak hovoríme o niečom veľkom, ideálnym riešením je kontext pavúčieho života v našej ľudskej blízkosti. Na podobnosti našich svetov sme stavali všetky príbehy, ale doteraz sme ich neprepájali. Práve príbeh veľkej človečej dievčinky, ktorá je napriek svojej disproporcii taká podobná Lili, sa stáva potrebným spomaleným rytmom, pohľadom do pavúčieho mikrosveta,“ vysvetľuje Kerekesová.

— Prvá séria seriálu Websterovci je dostupná na streamovacej platforme Netflix. „Websterovci vo filme budú

uvedení aj vo vysielaní RTVS a ČT. Verím, že aj na vybraných streamovacích platformách. Už teraz sa ukazuje, že spojený film má dobrú festivalovú exploatáciu a dostal sa tam, kde by to seriálu nešlo,“ približuje Kerekesová distribučnú stratégiu Websterovcov.

— Tvorivý tím sa snaží príbehmi spracovanými vo Websterovcoch vo filme reagovať na aktuálne a naliehavé spoločenské témy a priblížiť detskému publiku napríklad migráciu či nástrahy internetu. „Témy spracované vo Websterovcoch vo filme sú už možno aj trochu hlbavejšie a vážnejšie. Súvisí to určite s prežívaním nášho vlastného materstva a vzťahov, ale aj s dianím vo svete okolo nás. Ale napríklad utečeneckú tému sme priniesli dávno pred vypuknutím vojny na Ukrajine a zrazu sa stala páčivo aktuálnou. Som však presvedčená, že s deťmi treba hovoriť aj o vážnych témach a práve rozprávanie príbehov nám v psychosociálnom rozmere môže veľmi pomôcť. A nezabudnime, že deti sú úžasné, otvorené, kreatívne a vnímavé. Budú tu po nás, nie je nič dôležitejšie, ako s nimi hovoriť,“ dodáva Kerekesová.

— Jej spoločnosť Fool Moon je hlavným producentom filmu, koproducentmi sú RTVS, česká spoločnosť PFX a Česká televízia. Anna Vášová, ktorá na predchádzajúcich podobách projektu Websterovci spolupracovala ako dramaturgička, je tentoraz spoluautorkou scenára a jej spoločnosť 13ka je tretím českým koproducentom.

— „13ka, ktorú tvorí duo Anna Vášová a Karolína Davidová, stojí za úspešným krátkym filmom Diany Cam Van Nguyen Milý tati. Spolupráca s Annou Vášovou vznikla práve na autorskom poli. Websterovcov sme spolu začali písať už počas prác na prvých trinástich epizódach, takže pavúčie príbehy sú aj o našich spoločných emóciách, radoostiach a starostiach. Anna sa prostredníctvom novozaloženej spoločnosti 13ka stala aj koproducentkou tohto projektu a bolo to veľmi prirodzené. Dokonca hovorí, že založili 13ku kvôli Websterovcom, a nech už je to akokoľvek, 13ka je pre mňa už niečo ako súčasť vlastnej rodiny,“ opisuje Kerekesová. ◀

Websterovci vo filme (r. Katarína Kerekesová, Slovensko/Česko, 2022) **CELKOVÝ ROZPOČET FILMU:** 1 146 000 eur (podpora z Audiovizuálneho fondu: 235 000 eur + podpora audiovizuálneho priemyslu: 108 200 eur, vklad RTVS: 281 600 eur) **DISTRIBUČNÉ NOSIČE:** DCP s 5.1 zvukom

— text: Zuzana Sotáková —
foto: objectif —

Detské sny schované v čiapke

Nie je to typický vianočný film, ale pre atmosféru malých životných zázrakov, ktoré sa udejú počas jednej vianočnej noci, ho tak možno pokojne nazvať. Nový slovinsko-luxembursko-slovensko-chorvátsky film Čiapka režiséra Slobodana Maksimovića ukazuje deťom, že život nie je vždy ideálny, avšak stále sa oplatí o ňom snívať.

— Osemročného Erika prezývajú v detskom domove Čiapka pre čiapku, ktorú si nikdy neskladá z hlavy. Pravidelne znáša šikanu od starších detí a sníva o tom, že jeho rodičia prestanú piť a on pôjde na Vianoce domov. Namiesto vlastnej rodiny však vďaka výhre v dobročinnnej lotérii nakoniec strávi vianočné sviatky v rodine Štedrých. U nich sa spoznáva so šesteročnou Luckou, ktorá si pod stromčekom najviac praje psa a malú sestru. Erik a Lucia sa spolu dostávajú do napínaveho dobrodružstva, keď si myslia, že v obývačke prichytili Ježiška, ktorým je v skutočnosti prezlečený zloděj. Erik pochopí, že jeho rodičia sa nezmenia, a Lucka zistí, koho si naozaj praje ako nový prírastok do rodiny.

— „V scenári Saše Eržen ma hneď oslovili krásne a magické momenty, ktoré mi v istom zmysle pripomenuli moje detstvo a to, ako som sníval o šťastnom živote. Keď sme pripravovali film, vedel som, že toto nesmieme deťom odoprieť, že im musíme ukázať, že v živote sú náročné veci, ale aj to, že tie sa môžu zmeniť a život môže byť lepší,“ približuje pre Film.sk režisér. „Verím, že žijem, pokiaľ si vo svojom vnútri zachovávam svoje diéta. Vďaka tomu nebolo pre mňa zložitým ponoriť sa do detského myslenia. A som aj otcom dvoch dcér,“ hovorí na margo prístupu k detskému divákovi. „S kameramanom Svenom Pepeonikom sme od začiatku vedeli, že nebudeme deti podceňovať. Tie sú totiž najúprimnejším publikom a nikdy vám nepovedia, že sa im niečo páčilo, ak to nie je pravda. Celý film som sa snažil natočiť z ich perspektívy a tak, aby sa dramaturgia riadila výlučne ich myslením o svete, ich predstavou riešenia problémov a ich vierou v to, čo chcú,“ vysvetľuje Maksimović, pre ktorého bol nesmierne dôležitý už kasting.

— „Deti nie sú herci, ale v niektorých veciach ich prevyšujú. Spomedzi stoviek detí sme vybrali Gaja Črniča a Kajju Podreberšek a ja som vedel, že sú tou správnou voľbou. Trochu

som sa obával, či vydržia také náročné natáčanie, ktoré trvalo päťdesiat dní a spolu s prípravami šlo dokonca o polročné obdobie. To je veľmi náročné aj pre profesionálnych hercov, nieto ešte pre deti. Ony navyše chodili aj do školy. Najdôležitejšie pre mňa je, že sa nikdy nepohádali. Užívali si každý deň a smiali sa donekonečna,“ spomína režisér na výzvy, ktoré im pripravilo nakrúcanie. „Pokiaľ vám vo filme hrajú deti, musíte počítať s tým, že budete potrebovať viac natáčacích dní, a myslieť na to, že výber hercov je časovo obmedzený, lebo ony rastú ako z vody. To bol aj náš prípad. Museli sme sa rozhodnúť, či to riskneme a spustíme produkciu uprostred najväčšieho lockdownu, alebo natáčanie odložíme a budeme musieť detských hercov preobsadiť, lebo po roku by už nemuseli vyzerat rovnako,“ ozrejmúje slovenská koproducentka filmu Vanda Raýmanová. Nakoniec sa rozhodli pre prvú možnosť. Nakrúcanie prebiehalo v Lublane a Záhrebe v čase pandémie. „Našťastie nikto z nášho pomerne veľkého tímu neochorel a v konečnom dôsledku nám pandémie priniesla jednu výhodu – ulice Lublany boli úplne prázdne, čo nám umožnilo zachytiť krásnu výzdobu tým najlepším spôsobom,“ hovorí Maksimović.

— V Čiapke sa predstaví aj slovenský herec René Štúr, ktorý stvárnil postavu Ježiška – zlodēja. Slovenské tvorivé zastúpenie predstavuje aj hudobný skladateľ Michal Novinski a Michal Struss s Ivanou Laučíkovou, ktorí sa postarali o animáciu a VFX.

— „Čiapka je krehký príbeh o detských túžbach a bolestiach, a keďže je to aj mimoriadne dôležitá celospoločenská téma, plánujeme počas distribúcie filmu organizovať aj projekcie pre školy a detské domovy, vytvoriť podcasty pre rodičov a iniciovať odborné diskusie na témy ako šikana, integrácia, vzťahová väzba a podobne. Pevne veríme, že film nám pomôže upriamiť pozornosť na tému emocionálnych potrieb dnešných detí,“ dodáva Raýmanová. ◀

Čiapka (Kapa , r. Slobodan Masimović, Slovinsko/Luxembursko/Slovensko/Chorvátsko, 2022) **CELKOVÝ ROZPOČET FILMU:** 1 882 585 eur (podpora z Audiovizuálneho fondu: 78 000 eur, vklad RTVS: 30 000 eur) **DISTRIBUČNÉ NOSIČE:** DCP, blu-ray

Dat' životu zmysel

Celovečerný debut Denisa Dobrovodu Katedrála prináša portrét muža, ktorý zasvätil život stavbe chrámu v malej španielskej dedine Mejerada del Campo. Film získal hlavnú cenu na festivale v Krakove a cenu divákov na festivale Cinematik v Piešťanoch. Do slovenských kín príde v októbri.

„Ústrednou témou filmu je príbeh Justa Gallega, španielskeho staviteľa katedrály v Mejerade del Campo. Kládne aj otázky o zmysle života a odvahe žiť v absolútnom kontraste so spoločnosťou, zároveň je príbehom fascinujúcej stavby,“ približuje pre Film.sk režisér Denis Dobrovoda, ktorý je zároveň producentom filmu (Kolsa Films SK) a podieľal sa na scenári. Napísal ho spolu so škótskym novinárom Matthewom Bremnerom.

Španielsky mních Justo Gallego sa po vylúčení z kláštora rozhodol zasvätiť život Bohu tým, že postaví katedrálu. Urobil to bez znalostí z oblasti architektúry a staviteľstva, ale aj bez stavebných povolení, s využitím odpadových alebo recyklovaných materiálov. „Ľudia z Mejerady del Campo, čo bola vtedy malá dedina neďaleko Madridu, si dlho mysleli, že sa v kláštore zbláznil – pretože zo dňa na deň začal v poli kopať obrovskú jamu,“ vysvetľuje Dobrovoda. „Navyše všetci vedeli, že pre občiansku vojnu neukončil ani prvý stupeň základnej školy. Z finančných dôvodov bol nútený používať namiesto stavebného materiálu odpad, čo vyvolávalo ďalšie pochybnosti. No on celé desaťročia pracoval šesť dní v týždni. A ľudia v dedine a okolí začali veriť, že katedrálu možno naozaj postaviť.“

„Od prvého stretnutia s Justom Gallegom po dokončenie postprodukcie ubehli štyri roky a z filmárskeho hľadiska to bola obrovská skúsenosť. V prvých rokoch nám ako debutantom nepomohla žiadna inštitúcia, či už ide o financie, alebo o know-how. Neskôr sme získali podporu z amerického ScreenCraft Film Fund Grant a dostali sme sa na dok.incubator, ktorý nám veľmi pomohol,“ ozrejmjuje režisér a dodáva, že realizáciu filmu trochu skomplikovalo aj to, že protagonista nemal rád publicitu, ktorú mu katedrála priniesla. Postupne sa však pred filmármi otvoril.

„Čas strávený s Justom bol vzácny. Jeho život bol tak veľmi odlišný od toho, s čím sa človek bežne stretáva, že nám to nutne nastavilo zrkadlo. Jeho odpovede na otázky o zmysle života a o tom, ako by sme mali pristupovať k času, ktorý nám ostáva, si budem pamätať navždy,“ opisuje Dobrovoda. „Veľmi rád spomínam aj na to, ako sme mu prvé dni pomáhali na stavbe a videli, s akou úžasnou energiou pracoval, hoci mal viac ako deväťdesiat rokov. Navyše mal zvláštny zmysel pre humor, ktorému ľudia z jeho okolia nerozumeli, ale mňa veľmi často rozosmial. Ktokoľvek by čakal, že je to suchár, ktorý iba recituje verše z Biblie, mýlil by sa. Jeho osobnosť bola fascinujúca – tak ako jeho katedrála.“

„Na dokumente sme začali pracovať, keď mal Justo Gallego deväťdesiatdva rokov. Katedrála bola vedená ako čierna stavba a hrozilo, že ju zbúrajú. Nikto nevedel, nakoľko kvalitne je postavená, a Justo na nej ešte stále pracoval. Naším cieľom teda bolo zachytiť poslednú kapitolu jeho príbehu. V priebehu natáčania sme však stretli množstvo ľudí, ktorí ho počas jeho života točili, a rozhodli sme sa do filmu zapracovať aj tento materiál s cieľom vytvoriť komplexnejšiu mozaiku jeho života,“ vysvetľuje Dobrovoda.

Justo Gallego zomrel minulý rok v novembri vo veku deväťdesiatšesť rokov. Jeho katedrála stále stojí. „Možno len preto, že Mejerada del Campo nemá žiadnu inú turistickú atrakciu, no jej osud je otázný,“ myslí si režisér. Film bude distribuovať spoločnosť Film Expanded. ◀

Katedrála (r. Denis Dobrovoda, Slovensko, 2022)

CELKOVÝ ROZPOČET FILMU: Producent rozpočet nezverejnil, film nebol podporený z verejných zdrojov.

DISTRIBUČNÉ NOSIČE: DCP, mp4

— text: Matúš Kvasnička —
foto: ARTICHOKE —

Letci RAF archívnym obrazom a vlastnými slovami

Príbeh československých letcov RAF Františka Fajtla a Filipa Jánskeho, jedného stíhača, druhého strelca v bombardéri, vyskladali tvorcovia filmu Let domov iba z archívnych záberov, literárnych spomienok, ktoré obaja letci zanechali, a hudby skomponovanej priamo pre film slovenským hudobníkom Stroonom. Dokumentárna snímka Let domov vznikla v česko-slovenskej koprodukcii a do slovenských kín príde koncom októbra.

„Film sme skladali z výnimočne dobrých komponentov,“ hovorí strihač Šimon Špidla v tlačových materiáloch k snímke. „Ako prvé to boli texty pánov Fajtla a Jánskeho, ktorí bez nadsádzky ovládali rovnako dobre pero ako guľomet. Ako druhé sme mali k dispozícii zábery z archívov z celej Európy. Mimoriadne vydarený bol materiál od československého režiséra Jiřího Weissa a jeho britského kameramana. A nakoniec nám od samého začiatku dodával do strižne hudobné skladby Stroon. Z takého základu sa potom celková kompozícia buduje s radosťou,“ povedal Špidla. Úlohou filmárov bolo podľa neho vytvoriť s pomocou filmových prostriedkov a diváckovej imaginácie svet, o ktorom dvojica protagonistov rozpráva. „Je to, samozrejme, úloha, v ktorej sa musíte spoliehať na svoj cit, nikto vám nepovie: Áno, presne takto to bolo.“

Podľa režiséra Tomáša Bojara, keď sa povie historický dokumentárny film, mnoho ľudí dopredu očakáva najmä poučenie či dokonca istú informačnú smršť. „My proti poučeniu nič nemáme, naopak. Iba k nemu chceme dospieť skôr okľukou a hlavne naozaj zapojiť diváka do hry. Ukázať mu toho pokojne relatívne málo, ale zato poriadne. A hlavne ho to všetko nechať naozaj zakúsiť,“ povedal Bojar, ktorý je ako režisér podpísaný napríklad pod dokumentmi FC Roma (2016, spolu s Rozáliou Kohoutovou), Mimořádná zpráva (2018) či Zkouška umění (2022, spolu s Adélou Komrží).

Ako celý nápad na film, ktorý sa v Česku uvádza pod názvom Good Old Czech, vlastne vznikol, prezradil producent Gordon Lovitt. „Pre mňa ako človeka s britským aj českým občianstvom boli Česi a Slováci slúžiaci počas druhej svetovej vojny v radoch RAF témou, na ktorej som chcel pracovať. Pri spolupráci s Tomášom Bojarom na inom projekte som

zistil, že jeho dedko slúžil v RAF. Čoskoro bolo jasné, že Tomáš je tým pravým, s kým sa do takého projektu pustiť,“ cituje presskit k filmu Lovitta. „Kľúčové bolo nájsť pre film správnu formu. Od začiatku, aj vďaka mojej znalosti Tomášových filmov, bolo jasné, že nepôjdeme štandardnou cestou historického dokumentu a hovoriacich hláv,“ dodal producent, podľa ktorého si režisér dobre vybral dvojicu protagonistov. „Ide o odlišné osobnosti, ktoré bez toho, že by sa počas vojny stretli, absolvujú paralelnú cestu vojnovou Európou. Obaja majú skvelú schopnosť opisovať, čo okolo seba vidia a čo prežívajú. Navyše Tomáš, ktorý je výborným observačným dokumentaristom, našiel spôsob, ako túto pozorovateľskú rolu prirodzene preniesť na letcov – pomocou ich vnútorných hlasov. Celý príbeh je rozprávaný jedinečným spôsobom iba pomocou dobových archívnych záberov, čo diváka prenáša v čase a umožňuje mu všetko prežiť spolu s oboma hrdinami.“

Vnútorne monológy dvojice hrdinov nahovorili Jan Foukal a Miroslav Pecháček, na scenári spolupracoval spisovateľ a scenárista Marek Šindelka, zvuk mal na starosti Václav Flegl a hudbu skomponoval Stroon. „Práca na hudbe do tohto filmu bola pre mňa neskutočne napíňajúcim procesom a dávala mi všetku slobodu, ktorú autor potrebuje. Svedčí o tom aj to, že množstvo vytvorenej muziky by vystačilo takmer na dva filmy,“ povedal hudobník, ktorý pri komponovaní vychádzal zo zvukov nachádzajúcich sa v použitých archívnych záberoch.

Film vznikol v produkcii NOW Productions, koproducentmi sú Česká televízia, RTVS, ARTICHOKE a KM Plus Media. ◀

Let domov (Good Old Czechs, r. Tomáš Bojar, Česko/Slovensko, 2022) CELKOVÝ ROZPOČET FILMU: 206 818 eur

(vklad RTVS: 14 000 eur, vklad Ministerstva obrany SR: 15 000 eur) **DISTRIBUČNÉ NOSIČE:** DCP, mp4

Hľadajú lásku a porozumenie

Ľudia, ktorí sa museli popasovať s psychickým ochorením, sú hrdinami nového slovensko-českého dokumentárneho filmu *Drsne a nežne*. Do kín ho v októbri uvedie Asociácia slovenských filmových klubov.

Úspešný podnikateľ v potravinárstve, komparzista v Hollywoode, študentka estetiky či študent matematiky jedného dňa zistili, že už nie sú tými, kým boli, pretože dianie v ich hlave ovláda akési ich alter ego. Týchto ľudí s rôznymi osudmi spojila vážna psychická choroba, ktorá sa prejavila až v dospelosti. Všetci, samozrejme, hľadali pomoc psychiatrov. Tí u nich zistili rôzne diagnózy – paranoju, schizofréniu, depresiu či iné psychické ochorenie. S chorobou sa však museli popasovať aj sami. Napriek vážnym problémom, s ktorými denne zápasia, otvorili svoje príbytky a dušu režisérovi Ľubomírovi Šteckovi, aby zmapoval ich životy.

Keď Ľubomír Štecko začal film pripravovať, narazil na problém. Ľudia, ktorí ho zaujali, v ňom nechceli vystupovať, lebo sa báli reakcie okolia. „Stále totiž funguje predstava, že duševne chorý človek je vlastne potenciálne nebezpečný blázon,“ vysvetľuje Štecko. „Musel som sa s nimi najprv ľudsky zbližiť, stať sa doslova ich dôverným priateľom, pred ktorým môžu byť otvorení a úprimní, pretože vedia, že ich trápenie nezneužije.“ Keď sa konečne začalo nakrúcať, realizáciu filmu prerušilo vážne zranenie a následná dlhotrvajúca práceneschopnosť režiséra. Počas nej sa odohrali viaceré dôležité udalosti, ktoré tvorili základný koncept filmu, a tak ho musel zásadne prepracovať a nájsť nových protagonistov.

Ako vôbec vznikol nápad na film? „Fungovanie ľudskej hlavy a problémy ľudskej psychiky ma zaujímajú dlhé roky. Okrem iného som s touto tematikou nakrútil viacero filmov pre ministerstvo zdravotníctva či Asociáciu zdravotne postihnutých ľudí. Keď som pre svojich priateľov výtvarníkov ako bezplatnú službu nakrúcal ich workshopy, v ktorých sa venovali psychicky chorým, objavil som medzi nimi viacero talentovaných ľudí so zaujímavými osudmi,“ hovorí Štecko o tom, ako vôbec vznikol nápad na film. „Mimochodom, problém

sa netýka zanedbateľného množstva ľudí. Ako vyplýva z oficiálnych štatistík, každý šiesty človek v Európskej únii trpí duševnou poruchou alebo chorobou. Spolu je to takmer 84 miliónov ľudí. Navyše psychicky chorých dramaticky pribúda.“

Štecko chce filmom poukázať aj na to, že psychické ochorenie nemusí byť len deštruktívne. „Dokazuje to množstvo významných umelcov, ktorým práve psychické choroby pomohli k originalite,“ hovorí. Aj hrdinovia jeho filmu objavili v sebe vďaka psychickej chorobe umelecký, výtvarný či literárny talent.

Film jeho tvorcovia komponovali ako symfóniu. „Prelínajú sa tu viaceré motívy. Niekde nadväzujú na predchádzajúci motív, niekde sú, naopak, v kontraste. Snažili sme sa, aby nevytvárali chaos, aby sa vzájomne dopĺňali a spolu tvorili dynamický a harmonický celok – podobne ako je to pri fúge, v ktorej rôzne melódie a motívy spoločne vytvárajú originálnu harmóniu,“ hovorí Štecko. „Rôzne príbehy našich filmových hrdinov zjednocuje kľúčový motív – hľadanie lásky a porozumenia u partnerov, ktorí im môžu pomôcť prežiť ďalšie roky,“ vysvetľuje režisér. „Podobný dramaturgický koncept sme použili aj pri sekvenciách jednotlivých osôb. Ich príbehy sme nerozprávali priamočiaro, ale každú sekvenciu sme skladali z rôznych, často kontroverzných záberov z rôznych období,“ hovorí Štecko. Vznikla akási „koláž“, z ktorej si divák sám vyskladá význam a je tak „spoluautorom“. „Divák sa v našom diele stane autentickým účastníkom zaujímavých životných príbehov skutočných filmových hrdinov, ktorých sme sledovali niekoľko rokov. Zažije s nimi viaceré dramatické situácie, zároveň aj ich snahu vyrovnať sa s trápením, ktoré im nevyspytateľná duša pripravila. Rovnako bude dôverným svedkom ich hľadania lásky, ktorá im môže dať nádej, aby predčasne neukončili svoj život,“ prezrádza režisér a dodáva, že tieto životné príbehy stojí za to si pozrieť, pretože nikto nevie, či niekedy aj v ňom „náhodou v jeden deň neožije aj tajomné alter ego“. ◀

Drsne a nežne (r. Ľubomír Štecko, Slovensko/Česko, 2022) **CELKOVÝ ROZPOČET FILMU:** 123 000 eur (podpora z Audiovizuálneho fondu: 55 000 eur) **DISTRIBUČNÉ NOSIČE:** DCP, mp4, DVD

Keď sa život zrazí s koňom

Aspoň raz za život dôjde človek do bodu, keď sa rozhoduje, či pokračovať v zabehnutom, bezpečnom, no nenaplnenom živote, alebo sa odhodlať na zmenu a začať odznova. Práve na takejto životnej križovatke sa ocitá hlavná postava nového česko-slovenského filmu režisérky Alice Nellis Buko, ktorý v októbri vstupuje do našej kinodistribúcie.

Jarmila sa v pomerne pokročilom veku zmení celý svet – po strate manžela sa presťahuje z mesta na dedinu a po prvýkrát je nútená vziať veci do vlastných rúk. Impulzom na prehodnotenie jej doterajšieho, viac-menej pasívneho a odovzdaného životného postoja je nečakaný posmrtný dar od jej muža – vyslúžený cirkusový kôň Buko. Pre Jarmilu sa začína nová kapitola života, v ktorej sa spolu s autistickou susedkou Terezou, so susedom Karlom a jeho matkou i svojimi deťmi a vnúčatami snaží zabývať na novom mieste a nájsť si cestu k Bukovi. No najprv musí Jarmila nájsť cestu sama k sebe a ku svojim pocitom, ktorým sa doteraz úspešne vyhýbala s pomocou bezduchých televíznych programov.

„Skôr si našla téma filmu mňa ako ja ju. Chováme kone a s tým, ako človek postupne rieši ich najrôznejšie problémy, zisťuje, že väčšina ‚ich‘ problémov sú vlastne naše, a súžitie s koňom ich len ukáže alebo umocní. Kôň vie, kedy sa bojím, kedy som našťvaná, alebo kedy som našťvaná a snažím sa tváriť, že som v pohode. Kôň ocení, keď sa tvárim tak, ako sa naozaj cítim. Aj keby to nebolo na prvý pohľad pekné. A najväčšou odmenou je pre neho človek, ktorý je v pohode sám so sebou, čo je stav pre našu generáciu a súčasnosť skutočne vzácny,“ hovorí režisérka a scenáristka, pre ktorú je Buko autorskou snímku; vracia sa s ňou po niekoľkoročnej režisérскеj pauze. „Kôň je pre mňa zrkadlom toho, čo sa deje vo mne. Asi preto som zvolila koňa ako partnera pre hlavnú postavu, ktorá sa snaží nájsť cestu životom vo chvíli, keď sa jej všetky starostlivo vystavané plány zrútili a na nové si ešte netruhá. Záner temnej, ľahko absurdnej komédie mi dovoľuje baviť sa s vecami, ktoré by mohli človeka za normálnych okolností skôr deprimoval, umožňuje mi pozerať sa na svet s nadhľadom.“

Podľa slovenskej koproducentky filmu Mirky Grimaldi je Buko príbehom o základných veciach nášho života. „Buko je krásny, ale zbytočný. Svojou existenciou pripomína, ako strácame kontakt s krajinou, prírodou, univerzom. Pri stretnutí s ním sa citliví a zraniteľní hrdinovia príbehu opäť stávajú sami sebou, objavujú vlastnú prirodzenosť, svoje

schopnosti, začínajú si dôverovať a nadväzovať medzi sebou priateľstvá. Každá postava sa vyrovnáva s osamelosťou po svojom, ale vystúpiť z nej môže len vďaka ostatným. Toto pripomenutie potreby vzájomnej spolupatričnosti dnes, v časoch čoraz väčšej vzájomnej izolovanosti, dostáva nový zmysel. Verím, že divákovi pomôže objaviť vlastnú ľudskosť,“ hovorí pre Film.sk Grimaldi, ktorá vo filme objavila spojitost s príbehmi vo svojom bezprostrednom okolí. „Scenár ma okamžite oslovil svojou ľudskosťou a je mi aj nesmierne blízky. Moja mama, šesťdesiatročná zubárka, sa práve vyrovnáva s odchodom detí z jej mesta i s príchodom dôchodku. Začína sa rozhliadať po nových koničkoch a hľadá nový zmysel života. Moja teta sa k šesťdesiatke blíži a nedávno si kúpila koňa. Mala som teda pocit, akoby to bol scenár z našej rodiny – odporovaný, presný v dialógoch a humore. Vidím a cítim, že tento film je dôležitý nielen pre túto osobnú rovinu, ale najmä pre tému hľadania novej cesty, zmyslu života.“

V hlavnej úlohe sa predstaví oceňovaná herečka Anna Cónová, ktorú v domovskom Česku poznajú skôr ako divadelníčku. Práve jej tvár menej známa na filmovom plátne a herecké kvality oslovili Alicu Nellis. „Hlavná postava v sebe nesie určité tajomstvo, ktoré budeme môcť spolu s divákmi postupne odhaľovať. Cónová je nielen vynikajúca herečka, ale aj nesmierne zaujímavý človek, ktorého nie je ľahké prečítať na prvý pohľad. A práve to sa mi veľmi páčilo,“ ozrejmjuje režisérka. Okrem Cónovej sa vo filme objavajú aj známi herci Martha Isoová, Petra Špalková či Jan Cina, zo slovenských možno spomenúť Janu Olhovou či režiséra Martina Šulíka, ktorý bol zároveň aj dramaturgom filmu.

Nakrúcalo sa v českej oblasti Máchův kraj umiestnenej v pôvabnom prostredí lúk, hájov a lesov. „Krajšie miesto na prácu si asi nedokážem predstaviť. Prípravy na film prebiehali tak, že sme s najužším štábom a rodinou odišli priamo na miesto a tam niekoľko týždňov pracovali na technickom scenári a postupne sa zoznamovali s miestnymi susedmi, ktorí sú, mimochodom, skvelí,“ dodáva Alice Nellis. ◀

Buko (r. Alice Nellis, Česko/Slovensko, 2022) **CELKOVÝ ROZPOČET FILMU:** 816 770 eur (podpora z Audiovizuálneho fondu: 45 000 eur, vklad RTVS: 51 688 eur) **DISTRIBUČNÉ NOSIČE:** DCP

Návrat k vlastným koreňom

Život zasvätil odhalovaniu tajomstva ľudského génu, a pritom nevedel, akú má sám identitu. Objavil ju súhrou náhod po desaťročiach bádania. Identita ES je nový dokument českej scenáristky a režisérky Aleny Činčerovej o neveriteľnom príbehu jedného z najuznávanejších svetových imunológov a genetikov Emila Skameneho.

V roku 1968 emigroval z Československa do Kanady, kde žije úspešný a plodný profesionálny život. Napísal viac ako 280 publikácií a štúdií z oblasti genetiky, imunológie a metabolických porúch, získal desiatky ocenení a môže sa hrdiť vyznamenaním od (už zosnulej) britskej kráľovnej Alžbety. Identita špičkového vedca Emila Skameneho má však aj druhú, osobnú, stranu, ktorá je nemej fascinujúca. Narodil sa počas druhej svetovej vojny v haličskej Bučači ako Emil Kleiner židovským rodičom. Jeho rodičia zomreli pri pogrome necelé dva roky nato, avšak ešte predtým sa im podarilo zariadiť, aby bol ich syn neveriteľne dramatickou cestou dopravený do Prahy. Zo všetkých 16-tisíc bučačských Židov prežili vojnu len štyria ľudia. On bol jeden z nich.

„Počas mnohých rokov pôsobenia na poli dokumentárneho filmu som sa stretla so stovkami ľudských príbehov. Niektoré boli všedné a obyčajné, iné prekyovali zvratmi a rozmanitosťou. Jeden mi priam vyrazil dych,“ hovorí režisérka Činčerová, ktorá sa s profesorom po prvýkrát stretla pred dvadsiatimi rokmi. „Vedela som o ňom, že je úspešným vedcom. Objavil napríklad gén náchylnosti na tuberkulózu. Mal dokonca za svoje objavy dostať Nobelovu cenu. To samo by vydalo na zaujímavý dokument. Potom sme boli s dcérou na večeri v Montreale, kde nám rozprával svoj neveriteľný životný príbeh. Okamžite som túžila sfilmovať. Cítala som, že je to silná téma na hraný film alebo dokudrámu,“ pokračuje autorka. Jednoduché to však nebolo, do hry vstúpili problémy s produkciou a so zháňaním financií, čím sa oddaľovalo nakrúcanie. „Oslovili sme viacerých finančných partnerov, žiadali peniaze na fondoch, ale neúspešne. Zlom nastal, keď príbeh zaujal ostravskú producentku Českej televízie Lenku Polákovú. Následne sme získali podporu zo Štátneho fondu kinematografie ČR na vývoj, z Nadačného fondu Praha, z Českej televízie a investovali sme financie zo súkromných zdrojov všetkých producentov filmu, aby sme dali dokopy dostatočné množstvo peňazí a film dokončili. Podporu zo slovenského Audiovizuálneho fondu sme nezískali. Členovia komisie sa vyjadřili, že to je síce zaujímavý príbeh, ale zdal sa im málo filmový.“

Našťastie sa ich „predpoklad“ nepotvrdil a tento dokument je silným filmovým zážitkom, ktorý si diváci budú môcť pozrieť už čoskoro v kinách alebo na televíznej obrazovke v RTVS, ktorá film odvysielala budúci rok,“ približuje pre Film.sk slovenská koproducentka filmu Silvia Panáková. Tá sa k projektu pripojila spolu s českým producentom Viktorom Schwarczom v roku 2016.

Väčšia časť filmu sa nakrúcala v Montreale a v Česku, prevažne v Prahe. Dôležitá bola aj práca s archívnymi materiálmi. „Bola zložitá, ale aj úžasne prínosná a objavná. Príbeh stratenej a nájdenej identity profesora Emila Skameneho je príbehom holokaustu. Dokumentov na túto tému som už videla mnoho, ale očité svedectvá, ktoré pred rokmi zaznamenala Spielbergova nadácia so stovkami Židov, čo prežili holokaust, to je naozaj sila. Medzi nimi bolo i svedectvo pani Friederiky Skamene, adoptívnej matky pána profesora, o tom, čo sa dialo počas druhej svetovej vojny Židom v Bučači. Vtedy to bola súčasť Poľska, dnes Ukrajiny. Tam sa narodil Emil Skamene,“ približuje Činčerová a pokračuje: „Natočili sme aj akoby archívne reminiscencie na prvé mesiace jeho života. Sám si to, samozrejme, nepamätá a plnú pravdu sa dozvedel až v dospelosti. A podvedome sa snaží dokázať, že záchrana jeho života mala cenu.“

„Investigatívne pátranie po stratenej totožnosti so štylizovanými hranými scénami a intímnejší pohľad na tajomstvo génu prináša divákovi atraktívny a mimoriadny príbeh o jednom ľudskom osude, ktorý mohol byť aj náš vlastný,“ myslí si Panáková, podľa ktorej je nájdenie vlastných koreňov základom stability každého človeka. „Kto nepozná svoju minulosť, ťažko čelí budúcnosti. Aj profesor Skamene mal podobný pocit. Napriek tomu, že sa mu v živote darilo a vo svojom odbore dosiahol medzinárodné úspechy, celý život cítil, že mu do jeho genetickej mozaiky niečo chýba. A boli to odpovede na základné otázky každého z nás – kto sme, kto sú naši rodičia a odkiaľ pochádzame. Film získal už niekoľko medzinárodných cien ako najlepší dokument a ja si myslím, že to bolo aj preto, lebo je dojímavou výpoveďou o netradičnom ľudskom osude a o nezlomnej viere vo vlastnú intuíciu.“

Identita ES (r. Alena Činčerová, Česko/Slovensko/Kanada, 2022)
CELKOVÝ ROZPOČET FILMU: 179 188 eur DISTRIBUČNÉ NOSIČE: DCP, mp4

ŠtB: Prísne tajné a Môj emigrant ukazujú skutočnú tvár režimu

„Kto nepozná históriu, je odsúdený na jej opakovanie.“ Slová írskeho filozofa a politika Edmunda Burka z druhej polovice 18. storočia stoja za zamyslenie. Úvahy podnietia dve série dokumentárnych filmov – ŠtB: Prísne tajné a Môj emigrant –, ktoré vysielala RTVS.

Všetci o nej vedeli, aj keď bola neviditeľná. Obávaná Štátna bezpečnosť. Tajná polícia, ktorú komunisti zneužívali v politickom boji. Prenasledovala, vyhánala z krajiny, unášala, pripravovala inscenované procesy, ztvárala, vraždila. Ešte v 80. rokoch pracovalo pre ŠtB viac ako 17-tisíc príslušníkov a vyše 25-tisíc tajných spolupracovníkov. Výbušný materiál zo zväzkov ŠtB zneužívali niektorí po nežnej v politickom boji. Až o pätnásť rokov neskôr sa obsah archívov, ktoré tajní nestihli skartovať, dostal na verejnosť. Vyšlo napríklad najavo, na koho všetkého roky donášal obľúbený farár. Aj to, že svoje posta-

né. Kto sa rozhodol odísť, išiel s vedomím, že sa nebude môcť vrátiť. Perfidná neslobodná doba reálneho socializmu nútila slobodne cítiacich ľudí k radikálnym riešeniam. Niektorí utekali s nasadením života, iní len tak obyčajne vďaka služobnej ceste a tí najšťastnejší sa nevrátili z dovolenky. Prostredníctvom konkrétnych ľudských osudov bude možné pochopiť zložitost' doby a jej súvislosti,“ uviedla autorka námetu a dramaturgička Ingrid Mayerová.

Séria dokumentov *Môj emigrant* je postavená na skutočných osudoch. Príbehy emigrantov približuje očami tých, čo odišli, aj tých, čo zostali. Klaviristka, právnik, vý-

ŠtB: Prísne tajné

Môj emigrant —

venie zneužívali psychiatri (i populárny Miroslav Plzák), ktorí vynášali z ambulancií intímne informácie o svojich pacientoch. A že eštebáci mali „svojich“ všade, aj medzi predstaviteľmi cirkví, a pokúšali sa infiltrovať i medzi hokejistov.

Tajomstvá eštebáckych archívov vytiahla na svetlo dvadsaťdielna televízna séria dokumentov *ŠtB: Prísne tajné*, ktorá odhaľuje jej temnú minulosť. „Viac ako štyri desaťročia komunistický režim potlačal ľudské práva a slobody a Štátna bezpečnosť bola po celý čas jeho vernou slúžkou. Len pravdivé informácie o našej minulosti môžu slovenskú spoločnosť posunúť a môže sa z nich poučiť do budúcnosti,“ vysvetlil autor námetu a producent Tibor Búza. Projekt vznikol v spoločnosti B Production v koprodukcii s RTVS a ČT. Dva roky sa nakrúcali filmy, pod ktoré sa podpísalo trinásť režisérov. Prinášajú výpovede päťdesiatich siedmich pamätníkov. „Vo vyrovnávaní sa s minulosťou sme, žiaľ, nepokročili. Ani jeden príslušník ŠtB dodnes nebol odsúdený,“ spomenul odborný spolupracovník projektu Ľubomír Morbacher. „Za každým emigrantským príbehom je niečo koneč-

tvárník, elitný vojak, študent, imunológ, obyčajný chlap, čo mal rád knižky a muziku. Pre každého z nich bolo poslednou kvapkou k rozhodnutiu odísť niečo iné, spoločnú mali túžbu po slobode. Našli ju? A čo tí, ktorých opustili? —

„Konfrontáciou pohľadu emigrantov a ich blízkych, ktorí zostali žiť v Československu, skúmame jednu z najzákladnejších otázok totalitného režimu – otázku osobnej slobody a jej hodnoty. Na rozdiel od súčasnosti otázka odísť nebola v minulosti o slobodnom rozhodnutí vyskúšať si život vonku, získať vzdelanie a kedykoľvek sa vrátiť. Ľudia vždy odchádzali s myšlienkou, že sa už možno nikdy nevrátia,“ spomenula producentka série Barbara Janišová Feglová zo spoločnosti Hitchhiker Cinema, koproducentom bola RTVS. Príležitosť dostali mladí filmári, z ktorých viacerí už s produkčnou spoločnosťou spolupracovali.

Séria dokumentov *ŠtB: Prísne tajné* a *Môj emigrant* nasvietili nedávnú históriu reflektormi silných príbehov, aby ukázali skutočnú tvár totalitného režimu. Lebo tí, čo si nepamätajú minulosť, sú odsúdení na jej zopakovanie. ◀

— text: Jena Opoldusová / publicistka

— foto: feel me film, Eva Dudziková, archív Ivany Laučíkovej —

... aby sme to zlé v nás zobrali na milosť

„V európskom alebo vo svetovom meradle vôbec nie je bežné premietat' krátke filmy vo forme predfilmov,“ hovorí Ivana Laučíková, režisérka a producentka animovaného filmu *Milosť* (2020), ktorý sa od polovice septembra premieta v slovenských kinách.

Čo vám vyplavilo z pamäti spomienku na udalosť z roku 2006, ktorá sa stala voľnou inšpiráciou animovanej novinky *Milosť*?

Prvá úvaha vo mne skrsla v roku 2013, keď sa v Banskej Bystrici stal županom Marian Kotleba, ktorý mal neonacistickú minulosť. Šokovalo ma to. Začala som premýšľať – ako tisícky ďalších –, čo ako občan urobím, ako sa k tomu postavím. Zvažovala som, že skúsím na túto tému urobiť animovaný film. A keď som hľadala jeho konkrétnu výstuž, spomenula som si na udalosť z roku 2006, ktorá nebola medializovaná. Mnohí z nás vedia o mnohých podobných situáciách z centra Bratislavy, keď bol neonacizmus naozaj živý a najmä v deväťdesiatych rokoch útočil na uliciach.

Ste nielen autorkou námetu i scenára, ale aj režisérkou a producentkou v jednej osobe. Pristihávala producentka krídla režisérke?

Je to ako v domácnosti, keď rozhodujete o svojom voľnom čase a zároveň viete, koľko na to máte peňazí. Vedela som, aké mám zdroje a čo si za ne môžem dovoliť, takže tomu sa podriaďovali umelecké rozhodnutia. V jednom momente som plánovala zapojiť do filmu 3D animované prvky, ale z finančného hľadiska to bolo nereálne. Potom som pristúpila k 2D animácii, čo bolo možno nakoniec z estetického hľadiska dobré rozhodnutie. Ale nie som jediná autorka, práve naopak, film vznikol v pomere silnej autorskej zostave. Do dramaturgie vstupovala Katka Moláková a Fero Kráhenbiel ako strihač výrazne ovplyvňoval tvar filmu od začiatku až do konca. Výtvarnú stránku so mnou vyriešil Mišo Struss, ktorý dramaticky zmenil môj pôvodný výtvarný vizuál. O zvukovú stránku sa postarali Slavo Solovic so zvukárom Viktorom Krivosudským tak, že bez ich pomoci by som v živote nedokázala k takému výsledku dospieť. Vnímam tento film ako veľmi silnú spoluprácu mnohých tvorivých osobností.

Ako sama pre seba interpretujete názov filmu – *Milosť*?

Keď som sa zamýšľala nad tým, ako vnímať agresorov, násilníkov, ktorí napádajú nevinných – a nemyslím len konkrétnu situáciu z ulice vo filme, ale ten vzorec sa dá v súčasnosti použiť aj v medzinárodnom meradle –, snažila som sa pozrieť na spirituálne korene našej spoločnosti. Hoci nie som katolíckeho ani evanjelického vyznania, žijem v krajine, ktorá má korene v kresťanskom spirituálnom svete. Kresťanstvo hovorí, že Boh je láska a máme iných milovať ako seba samých. Čo v podstate nie je kresťanský vynález, na tejto téze stavia množstvo svetových náboženstiev. V tíme nás to priviedlo k úvaha, že aj keď je to ťažké, až nepredstaviteľné, treba za každým násilným činom vidieť nevinného človeka, ktorý prišiel na túto zem. Na tom treba začať stavať, aby sme to zlé v nás zobrali na milosť a dali človeku druhú šancu.

Vo filme skladáte pixilovanú stopu do koláže s fotografickými pozadiami a kreslenými prvkami. Čím vás kombinovanie žánrov láka?

V tomto prípade bolo mojím zámerom vytvoriť znepokojivý sen. Pociť niečo, čo je veľmi blízke realite, ale zároveň ju deformuje a prekračuje. Ako základný výstavbový materiál som sa rozhodla použiť živých ľudí, ktorých som pixilovala. Ale zároveň som chcela ich realitu deformovať, takže som do pixilovanej reality vstupovala kreslenou animáciou a rôznymi digitálnymi vizuálnymi efektmi. Animácia je a priori metaforická a týmto spôsobom dokážem poukázať na to, že aj realita dokáže byť metaforická.

V príbehu členov sláčikového kvarteta, ktorí narazia na brutalitu „hrubokrých v maskáčoch“, sa stretáva násilie s poéziou a prírodnými krásami.

Keď sa veci postaví do kontrastu, oveľa viac vynikne ich sila. To, že sa v pozitívnom zmysle slova utie-

kam k prírodným motívom a poézii, bude zrejme súvisieť s tým, že hoci mám zo sociálnej situácie na Slovensku znepokojivý, až hrozivý pocit, rovnako silný, až oblažujúci pocit mám z krajiny, do ktorej sme sa narodili. Pozitívna stránka kontrastu, ktorú vo filme prezentujem, zrejme súvisí s prírodou aj preto, že sa do nej utiekam vždy, keď mám nejaký negatívny životný pocit.

Dôležitú úlohu hrá vo filme hudba. Od začiatku ste vedeli, že chcete spolupracovať so Slavom Solovicom?

————— Pri výbere hudby do svojich filmov som vždy veľmi ovplyvnená tou, ktorú práve počúvam. Napríklad keď sme ozvučovali *Posledný autobus*, počúvali sme album Jakuba Ursinyho, ktorý urobil s Teatrom Fatal – a jedna zo skladieb sa stala nosnou skladbou filmu. Keď som začala premýšľať o *Milosti*, počúvala som album *Suita*, ktorý urobili ľudia z kapely Longital v spolupráci so Slavom Solovicom. Tá hudba mala obrovskú silu a niesla veľmi podobné emócie ako tie, ktoré som chcela dostať do filmu. Obrátila som sa na Slava, či by nechcel nadviazať spoluprácu. Dôležitú úlohu zohralo aj to, že na spomínanom albume pracoval so sláčikovým kvartetom a hlavnými hrdinami *Milosti* sú hráči sláčikového kvarteta – to bol racionálny dôvod. A charakter hudby *Suity* bol zas emotívny dôvod.

Pri sledovaní záverečných titulkov ma prekvapilo, že medzi koproducentmi sa neobjavila RTVS. Nemala verejnoprávna inštitúcia záujem?

————— Priznám sa, že televíziu sme ani neoslovovali. Minimálne v našej produkčnej histórii neexistuje precedens, že by vstúpila do výroby krátkometrážneho filmu. Ale ani keď bol film už hotový a mal aj medzinárodný úspech, ako *Posledný autobus*, nepodarilo sa nám ho do televízie predať. Myslím si, že v tomto smere nemáme na Slovensku dobrú tradíciu.

Verejnoprávna inštitúcia záujem nemá, zato kiná áno. Už dávnejšie sa krátke filmy vrátili na filmové plátno ako pred filmy. To poteší.

————— S krátkymi filmami z našej spoločnosti feel me film sme mali šťastie. V podstate všetky sme s Asociáciou slovenských filmových klubov distribuovali vo forme predfilmov. Viem, že dnes to už nie je jediná spoločnosť, ktorá to robí, a viem aj to, že v európskom alebo vo svetovom meradle to vôbec nie je bežné. Na Slovensku táto tradícia existuje a slovenskí diváci sa tak dostanú aj k dielam, ktoré nie sú typickým marketingovým alebo šoubiznisovým produktom a ktoré by inde vidieť nemohli.

Apropo *Posledný autobus*... Aj ten vychádzal z konkrétneho zážitku. Pri tomto filme ste začínali ako producentka a skončili ako režisérka. Čo sa stalo?

————— Bola to nevyhnutnosť, pretože režijné povinnosti v rámci takej obrovskej výroby sa z pozície jedného človeka ukázali ako neriešiteľné. S režisérom Maťom Snopekom som si veľmi dobre rozumela, naše predstavy boli veľmi podobné a aj ja mám režisérsky základ, tak to nakoniec vyústilo do veľmi plodnej a tvorivej spolupráce nielen vo vzťahu režisér – producentka, ale aj na poli réžie.

Na *Posledný autobus* sa znieslo nemálo kritiky a festival v Annecy ho dokonca odmietol s tým, že to nie je animovaný film.

————— Bol síce nakrúcaný so živými hercami, ale snímaný vo forme fotografií na digitálny fotoaparát. Nemali sme v rukách záznam hereckej akcie v reálnom čase, mali sme len sériu fotografií, s ktorými sme pracovali ako s animačnými fázami. *Posledný autobus* je naozaj na pomedzí hraného a animovaného filmu. Niektoré festivaly ho prijali bez výhrad a uvádzali v sekciách animovaného filmu, ako Clermont-Ferrand či Tampere; v Stuttgarte, kde je jeden z najväčších festivalov animovaného filmu v Európe, sme dokonca vyhrali Grand Prix. Iné festivaly, napríklad Annecy, nepovažovali *Posledný autobus* za dostatočne animovaný. Pravda je však taká, že niekoľko rokov po premiére ho tam uviedli v retrospektívnom pásme a tak ho nakoniec ako animovaný akceptovali.

Profesiu producentky ste si vyskúšali už ako študentka na Vysoké školy múzických umení.

————— Ako študenti sme, samozrejme, boli tlačení do toho, aby sme sa postarali o všetky veci vrátane financovania. Už na film *Nazdravíčko!* (2005), čo bol môj magisterský projekt, sme vypisovali žiadosti o dotácie atď. a podieľali sme sa aj na zabezpečení financovania, ale v tom

„Triať do potrieb detského publika považujem za veľmi náročné, ale aj veľmi potrebné.“

čase sme neboli uvedení ako producenti. Až v roku 2006 som založila producentckú spoločnosť feel me film a animovaný film *Štyri Ivany* Šebestovej bol v roku 2007 prvý, ktorý sme dokončili pod touto hlavičkou.

Ako producentka ste podpísaná pod animovanými filmami pre dospelých, ale aj pre deti. V čom je práca pre rozdielne publikum odlišná?

Pracovala som na minisérii krátkych animovaných filmov pre Slovenské národné múzeum. Vyrábali sme epizódy, ktoré mali byť uvedené na Bratislavskom hrade. Rozdiel je v tom, že človek musí zvažovať potreby diváka. Pri dospelom publiku je slobodnejší v tom, že si môže dovoliť výraznejšiu skratku, výraznejší odklon od reality a dá sa povedať, že aj menšiu zrozumiteľnosť, pretože sa spoľahne na kognitívne schopnosti dospelých divákov. Pri tvorbe pre deti musíte zvažovať úroveň ich poznania aj schopnosti dekodovať obraz. Ale zároveň si myslím, že tvorba pre deti je dôležitá a triafať do potrieb detského publika považujem za veľmi náročné, ale aj veľmi potrebné.

„Za každým násilným činom vidieť nevinného človeka, ktorý prišiel na túto zem. Na tom treba začať stavať, aby sme to zlé v nás zobrali na milosť a dali človeku druhú šancu.“

Na ktorom poste sa cítite lepšie, čo je vám bližšie – réžia či rola producentky?

Určite réžia, pretože je tvorivá. Nehovorím, že producent nie je tvorivý, ale producentská práca v sebe zahŕňa aj množstvo manažérskych, právnych, diplomatických a iných zručností. A ja sa naozaj najlepšie cítim zasnívaná, zahľbená do počúvania, ohýbania ľudských príbehov, kreovania vizuálneho aj emotívno-hudobného sveta. Tam som doma, to chcem robiť a producentckú zložku som si pribrala práve v čase, keď sme budovali nový slovenský animačný priemysel. Nieкто to robiť musel a my sme nemali producentov, ktorých by sme mohli osloviť, takí ľudia tu neboli. Aj dnes je to prostredie príliš malé a príliš finančne nedosýtené, aby sa tieto dve funkcie dali oddeliť.

Patrite do generácie absolventov animovanej tvorby na VŠMU, ktorá sa dokázala presadiť aj na medzinárodnej scéne. Akí sú podľa vašich skúseností dnešní študenti?

Na VŠMU sa vraciam učiť po deviatich rokoch, ešte neviem odhadnúť, akých študentov tam nájdem. Začala som síce už minulý rok, ale iba s jedným pred-

metom, čo nepovažujem za dostatočne reprezentatívne. Teraz budem študentov viesť aj v ateliéri réžie, takže uvidím, aký majú pohľad na život, na tvorbu, aké majú ambície a čo si predstavujú pod prácou animátora-režiséra. Ale k tej našej generácii... Boli sme možno prekliati a zároveň pozhnaní v tom, že sme začali študovať v deväťdesiatych rokoch, keď všetko na Slovensku skolabovalo. Neexistovala už štátna podpora ako za socializmu, ale zároveň ešte neboli vybudované mechanizmy na nové fungovanie. Hoci to bolo bezútešné, ponúkalo to veľmi veľa možností človeku, ktorý ich chcel vybudovať od základu. Boli sme mladí, mali sme veľa plánov, snov a energie, mohli sme to nové začať stavať, čo nám takisto dodávalo veľa energie. Súčasnú hlavnú producentckú líniu tvoria najmä ženy z tohto obdobia – Katka Kerekesová a Vanda Raýmanová. V súčasnosti sú „ťahúnkami“ slovenskej animácie.

Pred deviatimi rokmi ste v rozhovore pre *Film.sk* spomenuli, že pracujete na dlhometrážnom animovanom filme s názvom *Slnko*. Ako sa má fantazijná rozprávka pre deti dnes? Nepadá na ňu prach zabudnutia?

Dúfam, že nie. Projekt čaká, dozrieva, je napísaná tretia verzia scenára a reakcie na ňu sú veľmi pozitívne. Ale práve pred desiatimi rokmi som sa stala matkou a dostala som sa do nie celkom jednoduchej rodinnej situácie. Mám dve osvojené deti, ktorých osud je trošku náročný, a vzhľadom na to nepovažujem za reálne púšťať sa do takej obrovskej výroby, ako je celovečerný animovaný film. Po desiatich rokoch práce sa teraz dostal do kín celovečerný animovaný film *Tvojazem*, ktorý robili manželka Budinskí. Výroba bola náročná aj pre bezdetný manželský pár, takže musím reálne zvažovať svoje sily. V tejto chvíli to ešte nie je reálne, ale urobím všetko pre to, aby som sa k scenáru vrátila a aby sme ho raz premenili na film. Stále si myslím, že má veľký potenciál a že dlhometrážna animovaná tvorba pre deti má význam. ◀

Slovenským kandidátom na Oscara je *Obet*, českým *Il Boemo*

Slovenským národným kandidátom na Oscara v kategórii medzinárodný film je debut režiséra Michala Blaška *Obet*. Rozhodla o tom Slovenská filmová a televízna akadémia. Tento rok vyberala spomedzi deviatich prihlásených filmov. Film *Obet* mal svetovú premiéru na festivale v Benátkach, kde ho uviedli v súťažnej sekcii Horizonty iba ako druhú slovenskú snímku v histórii. Po Benátkach sa *Obet* premietala na festivale v Toronte a v októbri ju čaká ďalší zo špičkových svetových festivalov v Busane (Južná Kórea). Ide o príbeh Ukrajinky Iriny, ktorá žije v Česku. Keď jej syna Igora surovo zbijú rómski útočníci, do boja postupne vstupujú médiá, politika a stupňujúca sa nenávisť a útoky na Rómov. Tie Igora prinútiť, aby matke povedal, čo sa v osudnú noc naozaj stalo. Českým národným kandidátom na Oscara je výpravná historická dráma režiséra a scenáristu Petra Václava *Il Boemo* o najslávnejšom českom skladateľovi 18. storočia Josefovi Myslivečkovi, ktorého stvárňuje Vojtěch Dyk. Film, ktorý vznikol v česko-taliansko-slovenskej koprodukcii a Václav na ňom pracoval viac ako desať rokov, mal premiéru v polovici septembra na festivale v San Sebastiáne. Slovenským koproducentom je Marek Urban zo spoločnosti Sentimentalfilm. Českí akademici vybrali z pätnástich filmov, na druhom mieste v ich hlasovaní skončila *Obet*, nakrútená v slovensko-česko-nemeckej koprodukcii. Užší výber 15 zahraničných filmov zverejnia 21. decembra, päťicu nominovaných vyhlásia 24. januára a víťaz bude známy 12. marca.

— mak —

Prípad pre obhajcu medzi lyonskými pokladmi a kuriozitami

Jeden z najväčších medzinárodných festivalov klasického filmu v Lyone (Francúzsko), festival Lumière, ktorý sa tento rok uskutoční od 15. do 23. októbra, uvedie vo svetovej premiére digitálne reš-

taurovanú drámu Martina Hollého z prostredia súdnicstva *Prípad pre obhajcu* (1964) podľa scenára Tibora Vichtu. Rieši sa v ňom prípad znásilnenia a vraždy štrnásťročného dievčaťa, z ktorého je podozrivý pätnásťročný. Festival Lumière upozorňuje na významné diela z histórie kinematografie a dbá o zachovanie ich kontinuity v súčasnosti. V posledných rokoch uviedol viacero slovenských reštaurovaných filmov. Organizátori festivalu vytvorili pred niekoľkými rokmi značku Lumière Classics, ktorá zastrešuje tri programové sekcie venované reštaurovaným filmom: Francúzsky film, Medzinárodné filmy a Poklady a kuriozity. Film Martina Hollého, rovnako ako v minulosti jeho *Nočných jazdcov* (1981), zaradili organizátori do poslednej z nich. Zámerom sekcie je zdôrazniť dôslednú a aktívnu prácu filmových archívov z celého sveta, ktorých záujmom je obnova a opätovné uvedenie klasických filmov do života. *Prípad pre obhajcu* je už piatym filmom, ktorý zastupuje slovenskú kinematografiu na lyonskom festivale. V minulosti sa tu premietali spomínaní *Noční jazdci* (1981), *Lalie poľné* (1972) Ela Havettu, *Prípad Barnabáš Kos* (1964) Petra Solana a *Krvavá pani* (1980) Viktora Kubala. Ide o slovenské filmy digitálne reštaurované Slovenským filmovým ústavom.

— mak —

FFi v novom termíne

Šestnásty ročník Filmového festivalu inakosti sa mal konať od 12. do 17. októbra v bratislavskom Kine Lumière. Keďže to je zatvorené, organizátori hľadali v čase uzávierky náhradné riešenie. Termín festivalu sa tak posunul a FFi bude buď koncom novembra, alebo začiatkom decembra.

— mak —

Filmy z Cannes, Benátok i Berlína v slovenských kinách

Prehliadka oceňovaných filmov z troch najprestížnejších svetových festivalov – z Berlína, Benátok a Cannes – Be2Can sa tento rok na Slovensku koná od 24. do

30. októbra. V programe ja napríklad vlnajší víťaz benátskeho festivalu, francúzsky film *Udalosť* režisérky Audrey Diwan. Berlínsky festival zastupuje okrem iných tohtoročný víťaz, španielsky *Alcarràs* režisérky Carly Simón. A premietajú sa budú aj filmy z tohtoročného festivalu v Cannes ako *Blízko* belgického režiséra Lukasa Dhonta (Veľká cena poroty) či švédsky koprodukčný *Chlapec z neba* Tarika Saleha (cena za scenár). Celkovo prehliadka uvedie 21 filmov.

— mak —

Creative Europe Desk Slovensko informuje

V priebehu posledného mesiaca uverejnila EACEA výsledky dvoch výziev, v ktorých boli žiadateľmi alebo partnermi aj slovenské spoločnosti. Vo výzve CREA-MEDIA- 2021- CODEV, uspela ako partner projektu *Nepela* slovenská spoločnosť NOVINSKI (žiadateľom bola česká spoločnosť Bedna Films) a získala podporu na vývoj vo výške 31 619.- EUR. V rámci výzvy CREA-MEDIA-2022-FILM-DIST, automatická podpora kinodistribúcie, dostávajú slovenské distribučné spoločnosti celkovú podporu vo výške 934 171,47 eur, z toho : Asociácia slovenských filmových klubov 74 952,82 eur, BONTONFILM 352 773,95 eur, CinemArt SK 29 081,42 eur, CONTINENTAL FILM 271 023,22 eur, Magic Box Slovakia 146 595 eur, Film Europe 52 494 eur a Vertigo Distribution 7 251,06 eur. Ide o sumu vygenerovaného fondu, ktorú bude nutné reinvestovať do distribúcie alebo produkcie nenárodných európskych audiovizuálnych diel. Všetky slovenské spoločnosti získali doteraz v roku 2022 podporu v rekordnej výške 1 404 482 eur. Všetkým úspešným spoločnostiam gratulujeme.

— vs —

— text: Barбора Nemčeková —
foto: moloko film —

Priťažká symbolika slovenského folklórneho hororu

Film *Svetlonoc* prišiel na MFF Cinematik po svetovej premiére na prestížnom festivale v Locarne, kde získal Zlatého leoparda za najlepší film v sekcii Filmári súčasnosti.

Režisérka Tereza Nvotová už vo svojom celovečernom hranom debute ukázala, že sa nebojí otvárať v slovenskej kinematografii okrajové témy sexualizovaného násillia a postavenia žien v spoločnosti. Pri *Svetlonoci* opäť spolupracovala so scenáristkou Barborou Námerovou. Výsledkom je výrazne žánrový film, ktorý sa vizualitou a použitím trópov hlási k mysterióznemu folklórnemu hororu, no zároveň a predovšetkým je kritikou.

V expozícii utekajú dve malé dievčatá z drevenice svojej matky, ktorá staršiu z nich práve potrestala. Tá chce utiecť, a keď ju mladšia sleduje, nahnevane ju od seba odsotí a nechtiac tak zhodí zo skaly. Zábery na ženu v bielych šatách, hady, vlka a les, nastrihané za sebou cez zatmievačky, akoby chceli už na začiatku nastaviť mysteriózny tón.

Do drevenice prichádza dospelá Šarlota – staršia zo sestier. Rozhliada sa po obydlí, otvára truhlicu a tajomne sa dotýka predmetov v nej. Jej návštevu čoskoro preruší príchod troch ľudí z dediny na štvorkolkách, ktorí sú rovnako ako všetci ostatní obyvatelia dediny šokovaní, keď sa im Šarlota predstaví. Na úrade, kam príde na základe listu od starostu, si o nej ženy šepkajú. Jej jediným spojencom sa stáva rovnako tajomná, no asertívna bylinkárka Mira.

Dedinské prostredie slúži Nvotovej a Námerovej ako ideálny priestor na hyperbolizované nahustenie spoločenských neudov. Ich postupne eskalujúci fatalizmus nadväzuje na tradíciu naturizmu v slovenskej literatúre: alkoholizmus, násillie na ženách a deťoch, vulgárne a agresívne správanie, všadeprítomná mizogýnia. Obyvateľstvo dediny, ktoré Šarlota spočiatku zvedavo a opatrne víta, ju veľmi rýchlo začne podozrievať z čarodejníctva či únosu dvoch malých detí.

Postava Miry je miestnym prototypom feministky – užíva si sex, sexuálnych partnerov si vyberá sama, vie povedať áno aj nie, zarába si zberom bylín, „opakuje sa“ v mesačnom svite a z dedinských povier o čarodejniciach si utahuje.

Hlavným problémom *Svetlonoci* je, že scenár nedrží pokope a rozbiehavé rozprávanie sa niekedy dáva unášať do slepých uličiek priťažkej symboliky. Opakované zábery na hady či detaily tváre vlka pôsobia samoúčelne, sú len topornými a nepotrebnými pripomenutiami žánru. Bieleho hada, ktorého opakovaná prítomnosť navodzuje azda príslub magického realizmu – ale tento

motív opäť nie je funkčne využitý –, sa naľaká jedna z obyvateľiek dediny, mladá Helena, a zasiahne ho kameňom do hlavy. Biely had však predsa len poslúži posolstvu – násillie sa rodí zo strachu a živočicha treba po prvom zásahu zabiť čo najrýchlejšie.

Malá slovenská dedina je mikrokozmos, v ktorom je každá nenormatívnosť symbolicky, verbálne alebo fyzicky potrestaná. Nvotová s Námerovou sa snažia prostredníctvom deja ukazovať spôsoby, akými sa zachováva normatívnosť v rámci patriarchálneho poriadku a akými systém trestá jej porušenie, napríklad vzopretie sa tradičnej a zvlášť násilnej oblievačky.

Jedným z najočakávanejších motívov filmu *Svetlonoc* je bezpochyby čarodejníctvo, vyvolávajúce naprieč dejinami hystériu, pravidelne a dobre živenu katolíckou cirkvou. Najviditeľnejšou čarodejnicou je Mira – bylinkárka, ktorá používa smartfón a presvedča Šarlota, že ak nechce mať deti, nech ich nemá. Jej „čarodejníctvo“ spočíva predovšetkým v slobode rozhodovať o vlastnom tele a sexuálnych partneroch. Lebo nielen z našich politicko-spoločenských reálií vieme, že neexistuje nič nebezpečnejšie ako žena, ktorá sama rozhoduje o svojom tele.

Ďalším, na pomery slovenského filmu sviežim príkladom vzdorovania normatívnosti je otvorené verbalizovanie náklonnosti ženy k inej žene – Heleny k nezávislej Mire. Spôsob, akým sa to udeje, je však opäť nezrozumiteľný či skôr nepravdepodobný vzhľadom na mozaiku mocenskej dynamiky a vzťahov medzi narušiteľkou Šarloutou a ostatnými obyvateľmi dediny. Helena sa prizná k svojim citom práve Šarlote, hoci ju spolu s ostatnými kontinuálne – raz viac, inokedy menej – osočuje a podozrieva, že svojím záhadným návratom a predovšetkým minulosťou zjazvenou zmiznutím a smrťou jej sestry narušila tradičný poriadok.

Snaha o feministické posolstvo filmu je zjavná a slovenská kinematografia takéto filmy potrebuje. *Svetlonoc* však uviazla v plytkej doslovnosti, chaotickosti motívov čarodejníc, ktoré unášajú deti, (ne)prítomnosti „divého dieťaťa“, ako aj v reprodukovani klasickej binarity muž – rozum a kultúra verzus žena – emócie a príroda. A tak opäť vidíme, ako ostrakizované ženy vždy utekajú do lesa, ukrývajú sa v jednoduchej chatrči, kúpu sa nahé v prameni alebo v jazere, tancujú nahé pri ohni a spia v jaskyni pod dohľadom vlka. ◀

Svetlonoc (Slovensko/Česko, 2022) RÉŽIA Tereza Nvotová SCENÁR Barбора Námerová, T. Nvotová DRAMATURGIA Lubor Dohnal KAMERA Federico Cesca ARCHITEKT Tomáš Berka STRIH Pavel Hrdlička, Thibault Hague Bensimon HUDBA Pjoni, ROB HRAJÚ Natália Germani, Eva Mores, Marek Geišberg, Zuzana Konečná, Jana Olhová, Juliána Brutovská, Noél Czuczor, Iva Bittová MINUTÁŽ 105 min. HODNOTENIE ●●● DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 29. 9. 2022

Mimo pozície obetí a vinníkov

Celovečerný debut Michala Blaška *Obet' vychádza z udalostí, ktoré sa odohrali roku 2012 v Břeclavi. Dej aj postavy sú fikcionalizované a zbavené časopriestorových koordinátov. Domáci divák automaticky vie, že ide o súčasné Česko, kde vedľa majority žijú aj ukrajinská a rómska minorita v odlišnej, ale zhodne podradnej pozícii. Pre medzinárodné publikum je presné geografické ukotvenie príbehu irelevantné, kľúčový je obraz postsocialistickej Európy.*

Blaška a jeho scenáristu Jakuba Medveckého viacej ako konkrétny „prípado“ zaujíma rozkrývanie kontextov, ktoré generuje jestvujúce spoločenské usporiadanie. S analytickou presnosťou zobrazujú aktérov v ich sociálnych rolách: ako ukrajinskú imigrantku, ktorá chce získať občianstvo, neprispôsobivú rómsku rodinu, mladíka z bielej majority frustrovaného nevykonalnosťou práva, podnikateľa štylizujúceho sa za filantropa, starostku-političku, podozrievavého policajta v „kožáku“... S výnimkou hlavnej postavy Iriny a jej syna Igora sú postavy charakterizované skôr sociálne ako psychologicky. Spoločenský kontext a jeho mediálna reprezentácia sú vo filme akcentované televízormi a fotografovaním sa na sociálne siete či na účely propagácie. Každému bola pridelená nejaká rola-pozícia, ktorá určuje potenciálny okruh jeho životných volieb.

Celý príbeh o tom, aké zasunuté frustrácie spoločnosti vyjdú na povrch, keď na sídlisku, kde žije veľa Rómov, ktosi napadne síce ukrajinského, ale predsa len bieleho chlapca, by mohol byť tézou. Lenže *Obet'* je uveriteľne napísaná, výborne obsadená a zahratá a triezvo zrežirovaná. A každá rola-pozícia postavy má aj svoju

kontrapozíciu. Irina síce s výčitkami svedomia, ale predsa prijíma výhody, ktoré jej prináša rola obeť, matka obvineného Róma je agresívna, rómske deti Irinu šikanujú, organizátor pochodu podnecuje antisystém, podnikateľ si prostredníctvom daru Irine robí reklamu, starostka si chce zvýšiť popularitu, policajti vie, že rómsky sused nie je páchatel, ale pretože má záznam v registri trestov, musí zostať vo vyšetrovacej väzbe... A pozície postáv sa dynamicky menia v závislosti od dramatického kontextu. Koniec-koncov, kontext, ten geopolitický, zasiahol aj samotnú recepciu filmu. Od útoku Ruska na Ukrajinu sa vžitý obraz Ukrajincov ako ekonomických migrantov transformoval na obraz vojnových utečencov. Režisér sa o tejto zmene kdesi vyjadril, že sa tým jeho film stal historickým. Nesúhlasím.

Obet' je nadčasová v tom, ako odhaľuje kauzalitu udalostí, ktorá každého vrhne do určitej pozície. Pozície nie sú čierno-biele, majú blízko k tomu, pre čo kultúrny historik Mark Rothberg navrhuje termín implikovaný subjekt. Jeho koncept umožňuje porozumieť, ako sme votkaní do udalostí, ktoré sú zdanlivo mimo nášho poľa pôsobenia ako jednotlivcov. Implikovaný subjekt nie je

obeťou ani páchatelom, ale skôr účastníkom v dejinách a sociálnych zariadeniach, ktoré generujú pozície obeť a páchatela. Implikovaný subjekt nenesie priamu či právnú zodpovednosť za sociálnu nerovnosť či násilie, ale nesie kolektívnu zodpovednosť za štruktúrne a kolektívne formy nepravostí.

Dramatické jadro filmu sa sústreďuje na Irinu ako implikovaný subjekt, na to, ako sa vyrovnáva so svojou pozíciou. Rozprávanie sa preto koncentruje najmä na jej rozsah informácií. Tým sa do popredia dostáva aj téma vzťahu rodiča a dieťaťa. Aký svet odovzdávajú rodičia deťom, k akým hodnotám ich vedú, keď trebárs aj s dobrými úmyslami participujú na nespravodlivosti a lži?

S etickým presahom príbehu inšpirovaného skutočnosťou ladí medzinárodný artový štýl filmu, poučený trendom sociálneho realizmu od bratov Dardenneovcov po rumunskú novú vlnu (s tou ho spája aj dramaturgická účasť rumunského scenáristu Rázvana Rădulesca). Je to disciplinovaný debut, ktorého režisér vie, aké prí-

behy a akým spôsobom chce rozprávať. Vďaka jasnej vízii je jeho film vnútorne koherentný, aj keď štylisticky akosi málo prekvapujúci. Ide vyšliapanou cestou, ale kráča po nej s istotou a eleganciou.

Obrazovo stavia *Obet'* na pastelových tónoch komplementárnej palety, ktoré harmonizujú bezútešnosť postsocialistického sveta. Využíva zrkadlá a odrazy na vizuálne akcentovanie zdvojených pozícií postáv. Kamera je len minimálne pohyblivá, prevažujú celky a veľké celky. Detaily sú vyhradené len pre momenty, keď Irina cíti strach o syna. Ale aj od nej sa kamera neskôr dištancuje a necháva diváka porozumieť jej bez účasti na jej emóciách. Tento odstup je obzvlášť účinný v dvoch v celku snímaných záverečných scénach v nemocnici a na úrade. Irina pre svojho syna robila, čo mohla, ale aj tak chybila. Na prahu nového života jej znie česká hymna. Česko sa jej konečne stalo domovom, no ona namiesto radosti plače. Od dotatia, uvoľnenia či bezmocnosti? Tu Blaško necháva pomlku na správnom mieste. ◀

Obet' (Slovensko/Česko/Nemecko, 2022) RÉŽIA Michal Blaško SCENÁR Jakub Medvecký KAMERA Adam Mach STRIH Petr Hasalík HRAJÚ Vita Smačeluk, Hlib Kučuk, Alena Mihuľová, Klaudia Dudová, Gabriela Mičová, Inna Žulina, Igor Chmela, Viktor Zavdil MINUTÁŽ 92 min. HODNOTENIE ●●●½ DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 15. 9. 2022

Ťaživý svet v sklenenej guli

Filmový svet Piargov pripomína „poklad“ z detstva – suvení, ťažidlo, sklenenú guľu, ktorá má vnútri zimnú krajinu s miniatúrnymi domčekmi. Ak guľou zatrasiem, stane sa zázrak: začne v nej snežiť. No ak mi vypadne z rúk, môže sa rozbiť a črepy ma zrania. Treba preto guľu chrániť ako oko v hlave?

Piargy ma fascinujú už pár rokov. Čakala som na ten film tak dlho, až sa záujem premenil na obsesiu. Prehľadala som sa čiernobielymi fotografiami, ktoré film predchádzali a zachytávali tváre Judit Bárdos, Jany Kvantikovej či Lucie Klein Svobodovej zaliate mäkkým, a predsa znepokojivým svetlom. Viaceré fotky pôsobili dojmom, akoby to bola jedna: oživená a premenlivá. Hľadala som v nej zárodok budúceho filmu. Dokonca som sa vrátila k Švantnerovej knihe *Malka*, ktorej súčasťou sú *Piargy*. Zničenie osady lavínou počas fašiangovej zábavy je v nich pozadím pre traumatický zážitok mladučky Johanky, ktorá sa do osady nedávno vydala a v osudnú noc pomáhala pri vyčerpávajúcom pôrode hluchonemej Lény. Tá pôrod neprežila a zomrelo aj jej postihnuté dieťa. Pre literárnu Johanku sa tieto chvíle stali impulzom na premýšľanie o telesnosti, o strachu z vlastného pôrodu, ale aj o rodiacej sa (manželskej) naruživosti. Vzápätí lavína zrovnala osadu so zemou. Prežila len Johanka a jej muž Klement: len oni odišli domov včas, len oni mali murovanú chalupu. Pravdaže, napadlo im, že lavína môže byť Boží trest.

Scenáristka Jana Skořepová sa od naratívneho rámca Švantnerovej poviedky odrazila a rozpisala ho do nového príbehu. „Sprostá Léna“, sestra roztopašnej Mag-

duše, v ňom splynula s pôvodne okrajovou postavou Julišky. Pribudol „ľúbostný“ trojuholník (štvoruholník) v domácnosti Roháčovcov. Tí sa stali centrálnymi postavami filmu. Scenár navyše príbeh zasadil do obdobia slovenského štátu. Filmové *Piargy* tak nasali energiu i motívy, ktoré Švantner načrtával v iných poviedkach. Práve z nich pochádza historický kontext, ale aj násilie, hrubosť, pomätenie či ďalšie takmer hororové motívy.

Podobne voľne pristúpili k Švantnerovej predlohe už v roku 2008 dramaturg Daniel Majling s režisérom Romanom Polákom, keď *Piargy* inscenovali v Divadle Andreja Bagara. Švantnerove poviedky vtedy skĺbili s prvkami z textov Dobroslava Chrobáka a Margity Figuli. Takisto zdôraznili apokalyptický rozmer katastrofy počas veselice i vášň krížiacu sa s hrôzou.

Filmové *Piargy* zašli ešte o kúsok ďalej. Scenár rozťahol príbeh v čase a pretvoril nosnú vztahovú zápletku, kde otec, sexuálny predátor, proti vôli svojej manželky predhodí vlastnému synovi nevestu, o ktorú má sám záujem. A tak sa namiesto Johanky za mladého Roháča vydá Juliša, zdanlivo nezávislá a nekonvenčná, no oslabená zlou povestou svojej sestry Magduše. Tvorcovia navyše spoločensko-historické súradnice šikovne preplietli s motívami mladého Roháča, ktorý sa pokúsil

využiť protižidovské zákony nato, aby sa, hoci neúspešne, odpútal od dominantného otca. Dômyselne vystavaný scenár tak okrem švantnerovských motívov nasiakol aj ďalšími kultúrnymi referenciami – Židovky s textilnou galantériou môžu pripomenúť *Obchod na korze*, Julišin pôrod „ancikrista“ zase film *Rosemary má dieťa* a jej tvár i tvár zmrznutého Roháča v závere filmu by pokojne mohli evokovať aj záver filmu *Shining*. Spôsob budovania napätia i rafinovaná práca s kolorovaním zas *Piargy* neúpadne ťahajú do vôd žánrového filmu.

Zároveň tu badať intenzívne úsilie o artovosť. *Piargy* majú priam ornamentálny vizuál, kompozície záberov sú premyslené, viacbodové svietenie je efektné. Uhrančivo krásne čiernobiele obrazy však pôsobia umelo. Kostýmy sú až neprirodzene upravené. Osada pripomína oživenú pohľadnicu. V spojení s vizuálnymi efektmi v scéne valiacej sa lavíny sa tak napokon zablysnú aj (možno nechcené) alúzie na hollywoodske filmy z prelomu 30. a 40. rokov.

V podstate by to ani nevedilo. Filmové publi-

kum má často slabosť na filmy, ktoré sú také vycifrované, až lavirujú na hranici gýča. Oveľa viac než opulentná výtvarnosť mi však prekáža, že film konzervuje rámec patriarchálne usporiadaného sveta. To, že tvorcovia o tomto rámci vedia, že ho explicitne pomenúvajú napríklad na webovej stránke filmu, samo osebe nestačí. Film totiž práve tento rámec reprodukuje a estetizuje. Žánrovo sa *Piargy* občas označujú ako „ľúbostná dráma“. To, na čo sa dívame, je však obyčajné znásilnenie a láska, ktorá sa z neho vylúpe, je skôr prejavom štokholmského syndrómu.

Lavína vo filme zmietne agresora aj jeho obeť. Pomyselnú sklenenú guľu to však nerozbije. Postavy sa zo stereotypných rol nevymania. Vlastne tu niet črepy, no napriek tomu film zraňuje. Ako (chabú) útechu na záver ponúkne aspoň osvieteného farára, ktorý vyvráti náboženskú poveru o dieťati-ancikristovi lekárskou diagnózou. Ani on však nevystúpi z roly: robí to ako autorita, z pozície moci, akokoľvek súciteľne a civilne znejú jeho slová. ◀

Piargy (Slovensko/Česko/Severné Macedónsko, 2022) RÉŽIA Ivo Trajkov SCENÁR Jana Skořepová KAMERA Peter Bencsik
HUDBA Kiril Dzajkovski SCÉNOGRAFIA Tomáš Berka KOSTÝMY Anita Hroššová HRAJÚ Judit Bárdos, Lucia Klein Svoboda,
Jana Kvantiková, Lucia Siposová, Jana Geišbergová Oľhová, Attila Mokus, Daniel Fischer a ďalší
MINUTÁŽ 100 min. HODNOTENIE ●●½ DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 22. 9. 2022

Slub, ktorý netreba vyslovovať

Nový film Beaty Parkanovej Slovo by sa azda dal zaradiť do rozrastajúcej sa skupiny tých, čo sa zaoberajú dosahom veľkých dejín na osudy malých ľudí, a takisto do podskupiny filmov jasne antikomunistických. Zároveň však kladie špecifický dôraz na psychológiu rodinných vzťahov.

Podobne ako Parkanovej debut *Chvilky* aj *Slovo* púta najmä zmyslom pre atmosféru a zachytenie takmer neviditeľného napätia medzi postavami, ktorých prežívanie do veľkej miery určujú špecifické rodinné konštelácie. Aj tentoraz režisérka a scenáristka čerpá z vlastnej rodinnej histórie: no zatiaľ čo *Chvilky* boli spracovaním jej vlastného tápania pri dospievaní, inšpirovaným jej vzťahmi s mužmi, rodičmi i babičkou, *Slovo* vychádza z príbehu jej starých rodičov. Práve vďaka nemu sa dostávame hlbšie do histórie. Manželov Václava a Věru a ich dve malé deti sledujeme v období krátko pred augustom 1968 a krátko po ňom. Zlomový bod dejín sa tu však nerozoberá priamo, dozvieme sa o ňom len na základe až hororovo vystavaného napätia v byte ústrednej rodiny. Notár Václav bezmocne sedí v kresle, jeho manželka Věra chvatne zatahuje závesy a posieľa deti preč, v tmavom príbytku to za oknami neurčito duní, no povestné tanky ani na chvíľu nevidíme; rovnako ani archívne materiály z obdobia invázie, ktoré sa v takýchto prípadoch často používajú.

Nebyť teatrálnych gest Gabriely Mikulkovej v úlohe Věry (vo chvíľach, keď nervózne pochoduje po byte), bola by to skutočne vydarená metonymia historickej chvíle. Podobne rušivo pôsobia aj moralizátorské monológy Václava, ktoré prednáša v úvode filmu vo svojej kancelárii, prípadne aj niektoré dialógy počas filmu. S výnimkou týchto nedostatkov môžeme vnímať *Slovo* ako veľmi pôsobivé rozprávanie o zastrašovaní a morálnej sile, ktorá postavám pomáha odolávať mu.

Keďže ide o dobovú snímku, na rozdiel od filmu *Chvilky* môžeme obdivovať pozorne zrekonštruované retro vizuály, ktoré však pôsobia neokázalo a pomerne prirodzene. Oblečenie a účesy hlavných postáv sú navrhnuté tak, aby na seba neupozorňovali, a zrejme aj v tomto aspekte sa odráža zámer režisérky nakrútiť film tak, ako by sa mohol odohrávať i v súčasnosti.

Pochopiteľne, základný konflikt je motivovaný meniacimi sa stratégiami Komunistickej strany Československa, ktorá sa, zrejme nie prvý raz, snaží do svojich radov naverbovať miestneho notára. Opakované návštevy delegátov strany rytmizujú rozprávanie a prinášajú

drobné, ale zreteľné nuansy meniacich sa postojov: od počiatočných snáh presvedčiť Václava, že strana sa zmenila, až po výmenu jedného z delegátov za cynickejšieho, agresívnejšieho kolegu, ktorý sa neštíti vydierať notára jeho minulosťou.

Téma dobiedzavej strany je podľa môjho názoru na *Slove* najmenej zaujímavá. Omnoho zaujímavejšie je spomínané vykreslenie vzťahov medzi postavami. Už v úvode sa dozvedáme, že Václav je morálne mimoriadne vyspelý človek (viackrát rieši dedičské konania, pri ktorých sa stretáva s množstvom pokrytectva a mamonárstva, no klientov šikovne manipuluje, aby sa vyhlí nespravodlivosti a malosti). Na druhej strane ho ovláda dominantná, niekedy až pasívne agresívna manželka (tento ženský vzor evidentne funguje aj ako prequel pasívnej agresivity žien vo *Chvilkách*). Správanie manželky je najmä počas Václavovho pobytu v psychiatrickej liečebni priam neznesiteľné, nedokáže zvládnuť stratu kontroly nad manželovým životom a zahŕňa ho nemiernou starostlivosťou. Napriek tomu aj s touto postavou súcitíme. Navyše, práve ona najviac katalyzuje napätie a strach. Kamera ju zaberá v detailoch, keď bez slov spracúva nepriazeň známej, občas ju sleduje spoza zátylku a stupňuje jej vnútornú krehkosť, maskovanú sebedovným vystupovaním. Preto jej premena ku koncu filmu, keď sa stáva láskavejšou k deťom i manželovi, nie je nepochopiteľná.

Zaujímavým vizuálnym nápadom sú statické zábery – štylizované dobové fotografie, o ktorých kameraman Tomáš Juríček s režisérkou filmu tvrdia, že majú reprezentovať kolektívne spomienky rodiny, okamihy, ku ktorým sa jej členovia môžu prostredníctvom fotografií vracieť.

Vďaka výbornému vedeniu hercov, neobvyklej psychológii vzťahov a precíznemu zvukovému dizajnu i práci kamery sa *Slovo* výrazne vymyká z antikomunistického priemeru a dobre zapadá do zámeru režisérky vytvoriť skôr akúsi rodinne konštelatnú trilógiu v meniacej sa dobe. ◀

Slovo (Česko/Slovensko, 2022) RÉŽIA A SCÉNÁR Beata Parkanová

KAMERA Tomáš Juríček STRIH Alois Fišárek HUDBA Jan P. Muchow HRAJÚ Martin Finger, Gabriela Mikulková, Jenovéfa Boková, Boleslav Polívka, Vladimír Polívka, Marek Geišberg, Ján Jackuliak, Helena Krajčiová, Juraj Nvota

MINUTÁŽ 104 min. HODNOTENIE ●●●¼ DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 15. 9. 2022

Zábavný park Jana Žižku

Akú je Jan Žižka? Napadajú mi hneď tri vzájomne sa vylučujúce pojmy: kontroverzný, priemerný a vyčnievajúci.

Kontroverzia je najmä historická. Historik bude na film iste hľadať so zdvihnutým obočím. Aj napriek autorskej licencií sa pri „inšpirácii historickými udalosťami“ očakáva úcta k historickým reáliám a postavám. Trňom v oku môže byť napríklad línia s unesenou francúzskou šľachticnou či to, že motorom Žižkovej vzbury v podstate neboli ideály, ale najmä pomsta vyplývajúca z lásky k žene. No s podobne zdvihnutým obočím museli Japonci sledovať *Posledného samuraja*. V prípade *Jana Žižku* je dôvod prozaický. O Žižkovej mladosti sa toho vie málo, a tak sú dvere pre fantáziu dokorán. To, čo nimi vstupuje, musíme interpretovať inak a to ma privádza k Otakarovi Vávrovi a jeho trilógii z rokov 1954–1956, v ktorej spracoval okrem iného aj osudy Jana Žižku.

Oba filmy odrážajú dobu svojho vzniku a jej náhľad na svet. Komunistický Žižka reprezentuje svet veľkých ideí a ideálov. Môže si dovoliť statickosť, pretože v ňom ide najmä o politiku a emocionálne podfarbené agitácie a výzvy na revolúciu. Zápas sa nevedie len na bojiskách, ale aj v komnatách a aulách. „Trhový“ Žižka je k veľkej politike a ideálom skeptický: všetci sme vo výsledku len egocentrické individua a prospechársky myslíace (a preto zradné) zvieratá. Ústredným naratívny princípom je tu neustála zrada. A hoci aj kapitalistický Žižka má ideály, prízvukuje skôr nutnosť individuálnych činov a pragmatizmus pri ich uplatňovaní. Tým ich zároveň relativizuje. Aj preto je film v neustálom pohybe. Nevie sa zastaviť a vydýchnuť si, presne tak ako súčasný svet a individuum. A aj preto má oveľa viac spoločného s takým Jasonom Bournom než s Vávrovým *Janom Žižkom*.

Tým sa dostávame k druhému pojmu – priemernosti. Tvorcovia na záver vzdávajú Žižkovi hold a označujú ho za jedného z najväčších vojenských inovátorov všetkých čias. No akú inováciu vnáša do histórie svetovej kinematografie Jákl a jeho tím? Žiadnu. Snímka akurát prenáša greengrassovskú estetiku do žánru stredovekého historického veľkofilmu, čo veľmi nejde dohromady. Na-

vyšie všetku snahu venuje akémusi „mikromanažmentu“ prichádzajúcich situácií. Postavy, diváci ani sám film nemajú čas nadýchnuť sa a uvažovať v širších súvislostiach. V neustálom behaní sa vytráca kľúčový okamih záverečnej obety a zobrazenie prerodu postavy zostáva len naznačené. Trpí tým aj vysoká politika, nivelizovaná skeptickým cynizmom, ktorá sa tu rozpadá na smiešne nápady hlúpych postáv. Celý film sa stáva akýmsi zretazením atrakcií, no v konečnom dôsledku ani tie nie sú ničím výnimočné. Žižkovu genialitu postrehneme len v scéne s vozmi, no jeho individuálny spôsob boja sa ani zďaleka nepodobá na prekvapujúci gejzír geniálnych nápadov takého Bourna (keď už som s ním začal). Prekvapuje tu akurát brutalita.

Toto však relativizuje tretí pojem: vyčnievajúci. Jákl v *Jana Žižku* totiž porovnávam s filmami hollywoodskej proveniencie. Už to ukazuje, že česká žánrová tvorba tu dosahuje vyššie štandardy, než na aké sme zvyknutí. Niet tu začiatočníckych chýb, keď iritujú divadelne expresívne, a teda neautentické herecké výkony, nedôvera v scénografiu, kostýmy a masky atď. Film divákovi umožňuje ponor do fiktívneho sveta, väzní ho tam svojou dynamikou. Postavy zároveň nie sú chodiacimi tézami, ich očakávania a perspektívy sa s pribúdajúcimi informáciami neustále menia. Akurát to oslabuje uveriteľnosť veľkej politiky a z postáv to robí plytšie, hoci životnejšie entity. Vydaril sa aj ústredný ľúbostný príbeh, ktorý vytvára dôležitú antitézou k spomenutej egocentrickosti a brutalite. Škoda len, že je taký oklieštený a zaniká vo všetkom tom behaní a pátose.

A tak hoci film neprináša veľa originálnych odpovedí ani otázok a nezobrazuje genialitu Žižku v akcii, má v sebe niečo, čo v niektorých momentoch prekračuje rýdzo žánrové diela v tunajších luhoch a hájoch. Skrátka zábavný park plný atrakcií, sloganov a cukrovej vaty. Nie je to veľa, ale môže sa to páčiť.

Jan Žižka (Česko, 2022) RÉŽIA Petr Jákl SCENÁR Petr Jákl, Petr Jákl st.

KAMERA Jesper Tøffner HUDBA Philip Klein STRIH Steven Rosenblum, Dirk Westervelt

HRAJÚ Ben Foster, Michael Caine, Til Schweiger, Sophie Lowe, Matthew Goode, Roland Møller, William Moseley,

Karel Roden, Jan Budař, Ondřej Vetchý MINUTÁŽ 125 min. HODNOTENIE ●●¼ DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 8. 9. 2022

— text: Marcel Šedo / filmový publicista

a predseda Klubu filmových novinárov

— foto: Magic Box —

O Milosti

— text: Ema Nemčovičová / študentka filmovej a televíznej scenáristiky a dramaturgie —

Ivana Laučíková patrí k silnej generácii slovenských animátoriek, ktoré v 90. rokoch študovali na VŠMU. Vo svojich filmoch rozoberá dôležité spoločenské témy a kombinuje hraný a animovaný film. K životu privádza skutočné príbehy a robí z nich univerzálne výpovede.

Tak je to aj v jej novom filme *Milost*, ktorý sa začína titulkom: *Tento príbeh sa stal v roku 2006 v Bratislave. Tí, čo ho zažili, si pamätajú všetko. Kto by však veril ľudskej pamäti?*

Položená otázka je príznačná pre udalosti, ktoré dokážu byť zraňujúce. Obzvlášť v prípadoch, keď zúčastnení stoja na opačných názorových brehoch. Áno, ľudia si pamätajú. Ale i zabúdajú. Spoľahlivejšie ako ľudia uchovávajú minulosť hory, voda, fresky, sochy a... film. V *Milosti* naozaj cítiť autorkino naliehanie, aby sa nezabudlo na neonacistické údery, ktoré dopadali na židovskú komunitu v Bratislave. Dej sa zároveň dotýka aj iných, stále otvorených rán tiahnucich sa celou spoločnosťou.

Pozoruhodná je aj režisérkina snaha pochopiť, od-

— foto: ASFK —

kiaľ nenávisť pochádza. Všetci v sebe máme balvan, ktorý sa s nami ťahá. Dôležité však je, kam ho posunieme. Môžeme ďalej ubližovať, maskovať svoj strach fyzickým násilím a nakrátko sa cítiť ako víťazi alebo môžeme konať v láske. Deliť sa o smútok s druhými a odhaľovať hrany našich nerastov je náročné, počínanie v milosti však vytvára ďalšiu lásku. Práve tú, ktorej sa nám nedostalo. *Milost* nám tak prinavracia skutočnú podobu, v ktorej sme schopní objať svoje brehy i brehy tých druhých.

Na to však musíme vidieť, nie len pozeráť sa a ďalej ignorovať, čo sa okolo nás deje.

Milost (Slovensko, 2022)

RÉŽIA, SCENÁR, ANIMÁCIA Ivana Laučíková KAMERA Peter Balcar

HUDBA Slavo Solovic STRIH František Kráhenbiel

ÚČINKUJÚ Broňa Schraggeová, Jozef Košík, Ján Humaj, Jakub Šulík,

Peter Markovskí MINUTÁŽ 18 min. HODNOTENIE ●●●●

PREMIÉRA 15. 9. 2022

Zavýjať v krivdách storočí

— text: Eva Vženteková / filmová publicistka —

Témou nového slovensko-maďarského dokumentu je maďarský avantgardista Lajos Kassák. Ústredným znakom jeho životného štýlu a takpovediac aj osudu bola politická angažovanosť v spojení s umeleckou výbojnou.

Jeho širokospektrálna tvorba je v ideových východiskách integrálna a intenzita autorského nasadenia svojbytná. Túžba dobového avantgardistu po čine, ktorý má politické, umelecké a teoretické zdôvodnenie, sa v Kassákovom prípade plnila vrchovato: teória kinetiky odobrila lásku k pohybu a jeho politický následok mal sformovať nového človeka novej sociálnej klímy. Kassákov protipohyb sa rodil v elitnom priestore aktivizovaného robotníctva, aby sa v podobe avantgardy stal elitným, a súbežným angažovaním svoje politikum legalizoval. Len pozícia bohémstva či immanentnej výlučnosti umelcovi bránila, aby sa v spriaznenom štátnom systéme bez problémov etabloval.

Filmový pohľad na Kassáka využíva viacero profilov – analyzuje, dokumentuje, cituje, aktualizuje, reinscenuje. Táto šírka „fabulačných“ a výrazových prostriedkov zais-

— foto: Filmtopia —

tuje snímke vrstevnatejší pohľad, zároveň odborne podkutý i asociatívne invenčný. Niektoré motivické línie sa usilujú film vymaniť z biografickej štruktúrovanosti. Najkreatívnejší motív, montáž archívnych záberov s analogickými klipmi zo súčasnosti, sa po čase z filmu vytratí a úlohu zosúčasnenia Kassákovkej umeleckej vitality preberú ďalšie motívy: postavy performerera a maliara reprodukcií. I keď performer pochádza rovnako ako Kassák z Nových Zámok a maliar Kassákovho obrazu je Slováč, zdá sa to dosť málo na to, aby bol film, akokoľvek kvalitný a poučný, avšak celkom zapustený v maďarských súradniciach, majoritne podporený zo slovenských verejných zdrojov.

Zavýjať po svojom (Slovensko/Maďarsko, 2022)

RÉŽIA Asia Déir SCENÁR A RÉŽIA László Jakubecz, Gábor Czimer

KAMERA Balázs Domokos STRIH Flóra Erdélyi MINUTÁŽ 90 min.

HODNOTENIE ●●●¼ DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 8. 9. 2022

Jean-Luc Godard (3. 12. 1930 – 13. 9. 2022)

Velikán francúzskeho filmu, jeden z najvýraznejších autorských hlasov francúzskej novej vlny, režisér Jean-Luc Godard zomrel 13. 9. vo veku nedožitých 92 rokov. Napriec svojou tvorbou bol politicky angažovaný filmárom a svoje postoje prislúchajúcej pozícii ľavicového intelektuála druhej polovice 20. storočia – otvorený antikolonializmus, kritiku zahraničnej politiky USA či francúzskej kolonizačnej vojny v Alžírsku – dával radikálne najavo nielen prostredníctvom filmov, ale aj aktívnou participáciou na protestoch proti francúzskej vláde. Godard začínal ako filmový kritik v časopise *Cahiers du cinéma* spolu s ďalšími (budúcimi) režisérmi novej vlny, ovplyvnenými spoluzakladateľom časopisu a filmovým teoretikom Andréom Bazinom. Godardovým dlhometrážnym debutom bol dnes už kultový film **Na konci s dychom** (1959), so Jean Seberg a Jeanom-Paulom Belmondom v hlavných úlohách. Ku koncu 60. rokov sa Godard čoraz viac radikalizoval, jeho filmy sa čoraz väčší stávali didaktickým prostriedkom na vyjadrenie myšlienok socializmu či neskôr maoizmu. V roku 1968 založil spolu so Jeanom-Pierrom Gorinom Skupinu Dziga Vertov, ktorej meno je poutou sovietskemu filmárovi, zdôrazňujúcej jeho zameranie na triedny boj. Godardovu tvorbu 70. rokov ovplyvnila najmä tvorivá spolupráca s jeho poslednou partnerkou – filmárkou Anne-Marie Miéville. V roku 1988 začal audiovizuálny projekt **Histoire(s) du cinéma**, ktorý dokončil o desať rokov neskôr a ktorý sa považuje za jeho opus magnum. Od roku 1990 režíroval desať dlhometrážnych filmov, posledným je **Kníha obrazov** (2018). Jeho posledným verejným audiovizuálnym odkazom je zvučka pre MFDF Ji.hlava (2018). Jean-Luc Godard zomrel asistovanou samovraždou. Medzi jeho najznámejšie filmy patria aj **Žena je žena** (1961), **Žiť svoj život** (1962), **Pohľadanie** (1963), **Alphaville** (1965), **Bláznivý Petríček** (1965), **Masculin, féminin** (1966), **Sauve qui peut (la vie)** (1980) či **Zbohom jazyku** (2014).

— bar —

Digitálne reštaurovaný Jakubisko v Austrálii

Pod názvom Gallows Bacchanalias, Fractious Fairy-Tales and the Rule of Three: The Cinema of Juraj Jakubisko (Šibeničné bakchanálie, spurné rozprávky a pravidlo troch) sa v Melbournskej kinematéke v Austrálii, tamojšom múzeu filmovej kultúry, koná miniprehliadka filmov Juraja Jakubiska. Najskôr sa tu budú 5. októbra premietat snímky **Vtáčkovia, sirotky a blázni** (1969) a **Sedím na konári a je mi dobre** (1989), o týždeň neskôr, 12. 10., uvedú **Perinbabu** (1985) a **Kristove roky** (1967). Všetky filmy sa budú premietat z digitálne reštaurovaných kópií.

— mak —

Zlatého leva má dokument, v Benátkach ocenili aj Guadagnina

Zlatého leva získal na festivale v Benátkach (31. 8. – 10. 9.) film **All The Beauty and The Bloodshed** (Všetka krása a krv) americkej oscarovej režisérky Laury Poitras. Ide o dokument a v jeho centre je medzinárodne uznávaná umelkyňa a aktivistka Nan Goldin. Film predstavuje niekoľko jej kľúčových diel a zároveň sleduje jej boj za to, aby bola rodina farmaceutov Sacklerovcov potrestaná za svoju chamtivosť a úlohu v rozpútaní takzvanej opioidovej epidémie. Veľká cena poroty patrí francúzskemu filmu **Saint Omer** režisérky Alice Diop. Ten sleduje súdny proces s matkou obvinenou zo zabitia jej pätnásťmesačného dieťaťa tým, že ho nechala na pláži počas prílivu. Snímka získala aj cenu za najlepší debut. Strieborného leva za réžiu udelili Lucovi Guadagninovi za americko-taliansku roadmovie a príbeh prvej lásky **Bones and All** (Kosti a všetko). Guadagnino aj tentoraz obsadil Timothéeho Chalameta, ktorý film zároveň produkoval. Herecké ceny si odniesli Cate Blanchett za fiktívnu postavu prvej dirigentky veľkého nemeckého orchestra (**Tár**, r. Todd Field) a Colin Farrell za úlohu v príbehu o dlhoročnom priateľstve **Duchovia Inisherinu** režiséra Martina McDonougha, ktorý zároveň získal cenu za scenár. Zvláštnu cenu poroty udelili väznenému iránskemu režisérovi Jafarovi Panahimu za **Kherst**

Nist (Žiadne medvede). O víťazoch v hlavnej súťaži rozhodovala porota pod vedením herečky Julianne Moore. Víťazom druhej súťažnej sekcie Horizonty, v ktorej sa o cenu uchádzala aj **Obet** Michala Blaška, sa stala snímka **Jang-e jahani sevom** (Tretia svetová vojna) iránskeho režiséra Houmana Seyediho. Rozpráva príbeh nádenného robotníka bez domova, ktorý pred rokmi prišiel pri zemetrasení o ženu a syna a teraz sa mu črtá nádej na lepší život. Za jeho stvárnenie ocenili Mohsena Tanabandeha. Cenu za réžiu udelila porota vedená režisérkou Isabel Coixet Tizze Covi a Rainerovi Frimmelovi za rakúsky film **Vera**. Cenu zaň získala aj herečka Vera Gemma.

— mak —

MFDF Ji.hlava s filmami z Filipín aj českou virtuálnou realitou

Dvadsať šiesty ročník MFDF Ji.hlava, ktorý sa koná od 25. do 30. októbra, ponúkne nové autorské dokumenty, tematické retrospektívy aj filmové experimenty. „Nabitý program ponúkne filmový portrét lezca Adama Ondru, prvý český film vo virtuálnej realite alebo najväčšiu prehliadku filipínskej kinematografie v Európe. Chýbať nebude ani program reflektujúci ruskú agresiu na Ukrajinu, tému vojny vo filme, nové snímky arménskej filmovej legendy Artavazda Pelešjana či ukrajinského režiséra Sergeja Loznicu,“ predstavujú program organizátori. Festival tradične uvádza aj slovenské filmy. V čase našej uzávierky bolo známe uvedenie minoritne koprodukčného **KaprKódu** režisérky Lucie Kráľovej o hudobnom skladateľovi Janovi Kaprovi, ktorého komunistický režim najskôr protežoval, počas normalizácie však nesmel tvoriť. Prvýkrát v histórii je v sekcii Česká radosť zaradený aj VR film – **Tmání** režiséra Ondřeja Moravca, ktorý uviedli aj na festivale v Benátkach. Moravec sa vo filme pokúsil vytvoriť simuláciu toho, čo sa človeku deje v hlave počas depresie. Súčasťou festivalu je program Emerging Producers, ktorý privíta talentovaných producentov z osemnástich krajín. Slovenskou zástupkyňou bude Tereza Tokárová. Kompletný program Ji.hlavy nájdete na www.ji-hlava.cz.

— mak —

— text: Mária Ferencuhová
— foto: archív SFÚ —

Z potoka do drezu, z dažďa pod odkvap... a potom opäť sucho

V rubrike Z filmového archívu do digitálneho kina vám postupne predstavujeme kinematografické diela z Národného filmového archívu SFÚ, ktoré prešli procesom digitalizácie, sú dostupné vo formáte DCP (Digital Cinema Package), a teda ich možno premietat aj v digitálnych kinách. Film **Starina o vysídlení siedmich východoslovenských dedín, ktoré padli za obeť výstavbe vodnej nádrže na rieke Cirocha, nakrútil v roku 1981 Ladislav Kaboš. Jeho dramaturgom bol Dežo Ursiny, ktorý by sa v októbri dožil 75 rokov.**

Nádrž Starina je najväčšou zásobárňou pitnej vody v strednej Európe. Nachádza sa v najvýchodnejšom cípe Slovenska, na území Národného parku Poloniny. Stavali ju od roku 1981 do roku 1988 a vďaka vodovodnému potrubiu dlhému 190 kilometrov dnes zásobuje pitnou vodou Košice aj Prešov. Hoci sa voda zo Stariny privádza do dvoch krajov, viaceré obce ležiace neďaleko nádrže, ale ani „zakliata“ uličsko-ublianska dolina dodnes nemajú vodovod ani kanalizáciu a ich obyvatelia sú odkázaní na studne.

Ešte horšie ako obce bez vodovodu však dopadli dedinky Dara, Zvala, Ostružnica, Smolník, Ruské, Veľká Poľana a rovnomenná Starina, cez ktoré pretekala Cirocha alebo jej prítoky. Tieto obce už totiž nejstujú. Z podaktorých sa zachovalo pár budov či cintorín. Obec Starina, respektíve to, čo z nej po demolácii zostalo, zmizla pod vodou. Obyvateľov bez ohľadu na nesúhlas presťahovali na novovybudované sídliská v neďalekej Snine alebo do Humenného. Práve im je venovaný Kabošov a Ursinyho film.

Keďže dedinkami tiekli čisté potôčiky – Ruský, Smolník, Zvalský potok, Stružnica, Dara – alebo riečka Cirocha, ich obyvatelia „žili na vode“: pili ju, máčali v nej príbory, rajbali košele aj obrusy. *Starina* ukazuje, že ľudia tu boli spáti s prírodou. Boli to roľníci s radlami a cepmi, s kravami a koňmi. Bola tu bylinkárka, košíkár, bol tu šikovný tesár a kolár. Zo záberov ich drevených, murovaných, neomietnutých či vápnom vybielených domov by sa mohlo zdať, že žili skromne, ale sebestačne. Etnografickú idylu sprevádzanú rusínskymi ľudovými piesňami však narúša nekompromisné strhávanie úradných tabúl pošty, balenie mobiliára, odbíjanie plechu zo striech, ale i búranie múrov a pálenie dreveníc.

Asi 3 500 obyvateľov, z toho veľa seniorov, presídlili do panelákových bytov s bytovým jadrom a chlóravanou vodou. Čerstvé mlieko od kravy im malo nahradiť

polotučné z igelitového vrečka. Práčka možno plácala bielizeň rovnako účinne ako voda z potoka, no bolo za ňu treba platiť. Vlastne za všetko bolo treba platiť. A ani tá voda z kohútika nechutila ako z prameňa. Starí ľudia uviazli na balkónoch, opretí o mreže zábradlí, prikutí k novému príbytku. Mladší si zvykli – nablízku jasle, škôlka, hromadná doprava, bližšie do práce v strojárňach Vihorlat. Tí šťastnejší dokonca začali stavať nové rodinné domy – z pórobetónových kvádrov s popolčekom. Zišla sa pri tom aj ruka šikovného starého tesára. Boolestnejšie však pôsobia zábery na obuvníka, ktorý si presunul dielňu na balkón, či na starenku, čo melie zrno na malom žarnove v panelákovvej kočíkárni: sú ako stromy presadené z lesa do kvetináča.

Laco Kaboš pristúpil k protagonistom citlivo, približoval sa k nim opatrne, sledoval ich pri práci, pozoroval ich lúčenie s domovom aj so zvieratami. Neuhol pred ich tlmenými, no zreteľnými emóciami a ponúkol i malý priestor tomu, kto bol presídľovaním poverený. Empatia poverencovi nechýbala, no ani pragmatizmus: *Starinu* uzatvára titulok, že voda z nádrže má napájať až 290 000 obyvateľov. Čo bolo proti tomu 3 500 presídlencom?

Mnoho Rusínov zo starinskej oblasti na sídliskách do pár rokov pomrelo. Nečudo: ťahalo im na sedemdesiat, na osemdesiat. No aj mladší obyvatelia vymazaných obcí v okolí Stariny si z vysídlenia odniesli hlboké zranenia. O desaťročia neskôr sa ich preťatej pamäti začali venovať umelci, ktorí toto vysídlenie sami zažili: napríklad fotografka Lucia Nimcová zastrelila multimediálny dokumentárny projekt *Rusnáci* (2006) a neskôr sa k téme vrátila v rámci kolektívnej výstavy *Tekuté obzory* (2019).

Dnes sa dočítame, že ani Starina už nestačí. Zásobuje vodou už milión ľudí a Slovensko sa čoraz častejšie borí s dlhodobým suchom. Z vyprahutej pôdy sa vtedy občas vynára starý strašiak – vodné dielo Tichý potok. ◀

— text: Mariana Jaremková /
filmová publicistka
— foto: Miro Nôta —

Hapkovi som vravela: Predstav si Stalina a Lenina, ako hrajú na balalajkách

Piateho októbra oslávi 80. narodeniny prvá dáma slovenského animovaného filmu Jaroslava Havettová. Profilmový rozhovor s ňou sme čitateľom Film.sk ponúkli pred piatimi rokmi. Aktuálne vyšlo výberové DVD s jej filmami, ktoré sa krstilo toto leto na Fest Anči.

Ako ste si užili Fest Anču, kde ste krstili DVD?

Velmi. Stretla som tam ľudí, ktorých som chcela spoznať, napríklad Katarínu Kerekesovú. Pred mnohými rokmi som sa v Košiciach, zoznámila s mamou Petra Kerekesa a veľmi sme si rozumeli. Katarínin seriál *Mimi a Líza* mi vyrazil dych. Veľmi sa mi páčilo, že sa vrátili k technike papierikovej animácie. Držím im palce. Do Žiliny prišla aj manželka Vrátu Hlavatého, výtvarníka môjho *Eduanta a Francimora* – roky som sa s ňou nevidela. Veľmi sa mi páčila aj zrenovovaná synagóga. A som šťastná, že moje filmy vyšli na DVD. Chýba tam iba ukážka zo seriálu *Eduant a Francimor*, ale k nemu má práva Česká televízia.

Dnes už majú slovenskí animátori na koho nadväzovať, ale na čo ste nadväzovali vy? Na Slovensku ste boli prví.

Nadväzovali sme na český animovaný film, na štúdio Bratři v triku. Neboli učebnice, nevedeli sme, koľko políčok má sekunda, či 25, alebo 24. Každý tvrdil niečo iné. Vždy som sa držala tej 24-ky, dá sa dobre deliť. Kolegyňa Veronika Margótsyová, ktorá prišla z Prahy, nás učila to, čo v Prahe pochytila. Všetko sme robili na kolene, štýlom pokus – omyl. Bol zázrak, že sa niečo pohlo. Netušili sme, že fólie sa dajú vrstviť. Potom sme išli na školenie do Prahy. Bola som u Mirka Kačenu, dal mi úžasné lekcie. Učili nás naozaj základy. Keď som sa po pôrode vrátila k práci, už tam bol Viktor Kubal a „kubalovalo“

sa vo veľkom. Boli sme tam štyria a mali sme štyri farby – čiernu, bielu, svetlo- a tmavosivú. Veľmi nám pomohla možnosť pozerat oceňované zahraničné filmy. Boli zakázané, ale komunisti si ich púšťali v súkromí. A my sme si ich púšťali po okienkach na strihačskom stole. Tak sme objavovali rafinované finty. Potom sme sa pustili do *Sochy* (1969) a využili nazbierané skúsenosti. Ako tam lieta ten drobec, to bolo v animácii to najľahšie. *Sochu* dostrihával ešte Dušan Trančík, na festival sme film z recesie označili ako širokouhlý a oni ho tak aj púšťali. Všetci na to civeli, lebo raz bol ten panáčik ako prst a potom zasa ako guľa – podľa toho, ktorým smerom bežal. Ešteže bol taký maličký.

Učiť sa museli aj kameramani, pre ktorých to bola takisto nová skúsenosť.

Prvým kameramanom bol Jozef Ružička, s ktorým som urobila napríklad *Pieseň* (1969). Tešili sme sa, až dostaneme kameru Oxberry, s ktorou bolo možné robiť zložitú animáciu. Využiť som ju mohla až pri filme *Kým sa ucho neodbije* (1971), ale konečne sme ju mali aj v Bratislave. Skoro všetky svoje filmy vytvorené na Slovensku som robila s kameramankou Henrietou Peťovskou. Pri filme *Údel* (1988) som spolupracovala v Prahe s kameramankou Evou Kargerovou. Tu sme mali napríklad naanimované každé tretie okno a jednotlivé kroky animácie bolo treba nasnímať tak, aby sa prelínali. To bolo náročné.

Ešte by sme mohli spomenúť meno Gene Deitch...

V roku 1958 ho vyslali z USA, aby v Prahe vidol výrobu nových dielov *Toma a Jerryho*. Mal krásne nápady. Film *Obři* (1969), ktorý vymyslel a natočil s výtvarníkom Vratislavom Hlavatým, získaval ceny všade po svete. Deitch získal v roku 1960 aj Oscara. Som rada, že som sa od neho mohla učiť. Sledovali sme u neho filmy alebo nám filmy aj posielal. Páčilo sa mi, že v Česku sa už vtedy robili filmy, ktoré sa snažili byť viac než groteskou. Napríklad *O místo na slunci* (1959, r. František Vystrčil), v ktorom sa dvaja natáhajú o kužeľ svetla. Úžasná metafora, ako sa každý bije so životom.

Stále hovoríme o filmoch pre dospelého diváka...

Seriálov pre deti som robila niekoľko. V 70. rokoch to bol *Gaštanok a Gaštaník*, po revolúcii zas *Eduant a Francimor*. Robili sme aj pre zahraničie, pre BBC rozprávku *James The Cat*. Pri jej výrobe sme si užili problémov, pretože to bolo už po rozdelení štátu a ešte pred EÚ. Časť výroby prebiehala na Slovensku a kamera bola v Prahe, tak sme museli občas pašovať obrázky zo Slovenska. V roku 1970 sme s Ivanom Popovičom robili rozprávku *O slniečku, čo nechcelo ráno vstávať*. A aj do nej nám zasiahol cenzor. „*Spím a basta!*“ deklamoval za slniečko Julio Satinský. V televízii povedali, že slovo „basta“ je neslušné. Musel to nahovoriť znova a povedať: „*Spím a dost!*“

Je aj film, ktorý sa pre cenzúru ani nedokončil?

Áno, *Dereš*, ktorý sme chystali s karikatúristom Fedorom Vicom. Vadilo im všetko, aj názov. A nebol to jediný prípad. Chcela som napríklad robiť film *Sám život píše obdobné príbehy* so Zorou Kolínskou, s Mariánom La-

budom a Janom Melkovičom. Mali to byť milostné situácie, etudy, ako sa niečo nepodarí alebo naopak podarí a blbec si vezme ešte väčšiu blbku (smiech). Zakaždým tam muž naháňa ženu alebo naopak. Mali sme nakrúcať v zasneženom petržalskom parku, ako Faun tam mal hrať na piane Melkovič, Zora s veľkým výstrihom, Labuda malý, guľatý, v cylindri a s obrovskou kyticou. To všetko kombinované s animáciou. Stopli to, asi to bolo príliš erotické.

Hudba vo vašich filmoch je samostatná kapitola...

Rádio sa počúvať nedalo, tak som si kupovala platne. Pri hudbe som dokázala robiť to, čo som chcela. Na hudbe k filmom som často spolupracovala s Dežom Ursinym. A rada som spolupracovala aj s Petrom Hapkcom. Vždy, keď sme nahrávali, pýtal sa, čo si tam predstavujem. Tak som napríklad povedala: Táto postava sa podobá na Stalina, tamtá na Lenina a predstav si, že sedia v brezovom hájiku a hrajú na balalajkách. Hneď sa chytil, začal hrať a len tak cez plece zakričal: Nahrávame! A nahrali sme to za večer. Ale boli aj dni, keď mu to nešlo. Pricestovala som kvôli tomu do Prahy a zas som sa pekne vrátila do Bratislavy, lebo sa nenahrávalo. Nikdy nechcel pustiť z rúk nedokonalé dielo.

Vy ste dokonca urobili aj animovaný muzikál *Myší hrad*.

Bol inšpirovaný Mickey Mousom, ale, samozrejme, prispôbený našim možnostiam. Písal sa rok 1966 a bol to jeden z mojich prvých projektov. Výtvarníčkou bola Helena Filová-Šándorová, hudbu urobil Pavol Šimai, ktorý neskôr emigroval.

Pieseň je zas inšpirovaná popartom...

V roku 1968 mala premiéru *Žltá ponorka* a to nám nedalo spávať. Chceli sme vytvoriť niečo podobné. Pôvodný zámer spolupracovať s Martou Kubišovou nám v roku 1969, samozrejme, zatrhli. A muselo to byť odľahčené, to bola ich požiadavka. Tak vznikla *Pieseň s Vondráčkovou a Matuškom*.

Hovoríte o sebe, že nemáte svoj rukopis, lebo ste si vždy prizývali výtvarníkov.

Popravde, jediný film s mojim rukopisom je *Prečo máme radi spiečky* z roku 1986, kde sa nakoniec pokazilo úplne všetko. Idem, kam až môžem, a keď viem, že na to nemám, nebudem sa namáhať. Vyberala som si výtvarníkov podľa témy, a keď som nikoho nenašla, pustila som sa do toho ja a nebola to najšťastnejšia voľba. To, že sa sem-tam niečo nevydarí, patrí k životu. Na tomto filme som spolupracovala s Marianom Kimličkom. On robil práve tie spiečky a na inšpiráciu využil, že žil na dedine. Dierou v plote sledoval susedove spiečky. Susedke to už nedalo a pýtala sa Marošovej mamy, prečo sa už hodiny díva na ich spiečky. S ním sa mi výborne spolupracovalo aj na iných filmoch.

Vaše filmy majú vážne témy, ale nechýba v nich humor a satira.

No, taková jsem já! ◀

— text: Barbora Nemčeková

— foto: Cinematik/
Daniël Dvorský —

Popularizačný Cinematik

Ked' Art Film Fest v apríli tohto roka pre chýbajúce financie oznámil vynútenú prestávku, stal sa MFF Cinematik de facto jediným veľkým slovenským filmovým festivalom. Jeho 17. ročník sa konal 13. až 18. septembra v Piešťanoch. Uviedol viac ako 100 filmov, z toho tri boli premiéry nových slovenských hraných filmov – Obeť, Svetlonoc a Piargy.

MFF Cinematik má dve súťažné sekcie: Meeting Point Europe, kde európske filmy hodnotí porota zložená z filmových kritikov FIPRESCI, a súťaž domácich dokumentárnych filmov. V prvom rade je však diváckym festivalom. Publikum, ktoré by na slovenské či artovejšie filmy možno inak nezavítalo, láka do kina dômyselným rozdelením programu do programových slotov. Premieta sa na troch hlavných miestach so začiatkami projekcií v rovnakom čase a s pomerne veľkorysými prestávkami medzi projekciami. Táto pravidelnosť umožňuje divákovi hladké presuny a poskytuje dostatok času na občerstvenie medzi filmami. O snahe uspokojiť publikum divácky atraktívnym programom svedčí aj hororová sekcia a nočné premietania.

Atraktivnosť pre domácich filmových tvorcov Cinematik zase zvyšuje súťažnou sekciovú dokumentárnych filmov Cinematik.doc, kde sa občas stretnú ambicioznejšie festivalové tituly s filmami, ktoré sú skôr určené na televíznu obrazovku než na uvedenie v kine. Takou snímkou bola tento rok napríklad *Ouca – (ne)skutoční príbehi*. Názov je ťažkopádnou a príliš explicitnou alúziou na internetových trollov a ich (ne)schopnosť používať pravidlá slovenského pravopisu. Okrem *Ouce* ponúkla súťaž aj viacero nových dokumentárnych portrétov mužských osobností a výnimočný úkaz – portrét ženy, Alžbety Gwerkovej-Göllnerovej *Žena novej doby* režisérky Anny Gruskovej. Víťazom Cinematik.doc sa stal film o Ivanovi Palúchovi *Odpočítavanie – Posledný film Ivana Palúcha*, ktorý nakrútil jeho syn Martin. Cenu divákov získala *Katedrála* Denisa Dobrovodu, cenu primátora

Piešťan získala *Očista* Zuzany Piussi a v medzinárodnej sekcii Meeting Point Europe zvíťazila švédka snímka Rubena Östlunda *Trojuholník smútku*.

Workshop zameraný na vývoj dokumentárnych filmov Dox in vitro, ktorý kedysi dával Cinematiku istý *industry* rozmer, sa tento rok konal ešte pred začiatkom festivalu a počas samotného podujatia chýbal odbornejší program, ktorý by reflektoval spoločenské témy alebo dodal kontext dramaturgii jednotlivých sekcií. Niektoré filmy uviedli priamo ich tvorcovia, no úvod Petra Konečného pred filmami zo sekcie Cesty slávy boli skôr snahou vybičovať záujem divákov a utvrdiť v nich pocit, že si vybrali najlepšie, ako mohli.

Aj v sprievodnom programe prevládali popularizačné formáty – masterclass kameramana filmu *Piargy* Petra Bencsíka, tri výstavy, dve predstavenia projektov (dokumentárne série *ŠtB: Prísne tajné* a *Môj emigrant*), diskusia redaktorov portálu Aktuality.sk či popkultúrny filmový kvíz a prednáška Petra Konečného Videoklipy ako filmové umenie.

Pomerne nenápadný zostal v programe masterclass Lucile Hadžihalilović – výraznej autorky, ktorej bola na festivale venovaná celá sekcia a v Piešťanoch jej udelili cenu Rešpekt. Masterclass bol však naplánovaný až po projekcii jej filmu, teda po 22. hodine. K diskusií na tému Stav slovenského dokumentárneho filmu v postpandemickom období zase neboli na webovej stránke festivalu ani v bulletine informácie o tom, kto bude diskutovať. Festivalu by veľmi prospelo aj to, ak by mal aktívnejšie sociálne siete, predovšetkým Instagram, na

ktorom môže propagovať aj tie časti programu, ktoré by mohli zostať pre neskorší čas začiatku či prekrytie sa s očakávaným titulom prehladnuté.

Cinematik však ponúkol aj niekoľko mimoriadnych titulov: film *TERROR NULLIUS* dvojice Soda Jerk, ktorý apropráciou a hravým, angažovaným spracovaním audiovizuálnych materiálov o Austrálii, resp. natáčaných v Austrálii kriticky reflektuje koloniálne násilie, antiimigračnú politiku či strach z LGBTIQ+ tém. Ďalším z vrcholov programu bol pre mňa film *Korzet* rakúskej režisérky Marie Kreutzer. Svieža (a kontrafaktuálna) reinterpretácia obrazu Sissi, historickej postavy opradenej mnohými mýtmi, predkladá historické asynchronizmy (napríklad snímanie na kameru a celuloidový film v roku 1878) a tematizuje aj stále aktuálnu obsesiu vzhľadom ženy (nielen) vo verejnom priestore, opakovane verbalizovanú v priamej interakcii so Sissi: „Ste chudšia ako na obrazoch.“ „Na portréte vyzeráš ako mladé dievča.“ V tomto filmovom spracovaní Sissi práve oslavuje štyridsiate narodeniny – priemerný vek bežného ľudu v monarchii. Ona má však privilegium venovať sa obsedantnej snahe udržať si svoj bájnny mladistvý vzhľad. Sissi Marie Kreutzer je melancholická, až depresívna či suicidálna, uväznená vo svojej funkcii, no zároveň je našou súčasníčkou – mas-

turbuje vo vani, jedáva väčšinou iba pomaranče, neustále sa váži, predstiera mdloby, a ak sa na spoločenskej udalosti nudí, ukáže hoci aj hostom formálnej večere pri odchode prostredník... Rovnako ma v programe veľmi potešil poetický film Marie Popivoda *Krajiny odboja* či to, že priestor dostala aj študentská tvorba.

Dve z troch premiér nových slovenských hraných filmov však boli pre mňa, nanešťastie, sklamaním. *Piargy* aj *Svetlonoc* sa snažia interpretovať mystiku slovenskej dediny – povery o čarodejnicach, kŕmené mýtmi propagovanými cirkvou. Kým *Svetlonoc* je zasadená do súčasnosti, *Piargy* si pomyselne berú na plecchia aj historickú traumu časovým ukotvením do obdobia slovenského štátu. Oba filmy však podceňujú svoje publikum a intenzitu posolstva stavajú predovšetkým na zbytočnej retramuatizácii.

Rozumiem, že festival (a kultúra všeobecne) to má nielen po pandemickom období, ale aj po rokoch alokovania nedostatočných finančných zdrojov ťažké a že niektoré aspekty spomenuté v tomto texte by si vyžiadali ďalšie finančné prostriedky. Je však podľa mňa dôležité dbať na to, ako festival (aj prostredníctvom svojich vizuálov) komunikuje s divákmi. ◀

— text: Jaroslava Jelchová —

Radost' z tvorby a chuť zlepšovať sa

Jubilejný, 30. ročník celoslovenskej postupovej súťažnej prehliadky amatérskej filmovej tvorby Cineama (16. – 18. september, Bardejovské Kúpele) sa niesol v znamení inšpiratívnych návratov aj ambiciózných plánov.

Medzi také patrí aj jeden z výstupov širšieho projektu zameraného na pátranie po histórii amatérskeho filmu na Slovensku, ktorý mal na Cineame premiéru pod názvom *Osmičkári*. Ide o kolekciu filmov z domácich archívov zaslužilých kinoamatérov, ktoré postupne objavovali, digitalizovali a dramaturgicky zostavili Pavel Smejkal a Peter Zakuťanský z Národného osvetového centra (NOC). Filmy prekvapili svojou sviežosťou, nápadmi, humorom a vytvorili pútavý celok, ktorý bol viac ako poctou amatérskeho filmu a jeho osobnostiam. Ďalšie pozoruhodné diela z projektu sa premietali v malej kinosále počas celého podujatia. Takisto bolo možné stretnúť viacerých autorov, ktorí prišli svoje diela osobne uviesť.

Ambícia prepájať generácie amatérskeho filmárov, s ktorou organizátori tento ročník pripravovali, sa odrazila aj na koncepte tvorivých dielní. Účastníci mali možnosť vyskúšať si prácu s 8 mm a 16 mm filmovou

surovinou. Pod lektorským vedením experimentálneho filmára Martina Ježka a animátoriek Moniky Budaiovej a Lenky Šturmankinovej na Cineame vznikli a premietali sa dva kolektívne filmy, ktoré na plátno preniesli nespútanú radosť z tvorby.

Hlavnú cenu si zo Cineamy tento rok odniesli dva filmy – časozberný dokument o šarišskom umelcovi Edmundovi Capákovi *Cesta Benjamína Schlesingera* a krátky animovaný film *Life for School* Nataše Strelovej o úskaliach dospievania.

Okrem možnosti získať niektorú z cien, ktorých sa na podujatí vzhľadom na vekovú a žánrovú pestrosť rozdal nemálo, je dôležitá aj možnosť získať spätnú väzbu či už na rozborových seminároch, alebo v prestávkach medzi projekciami. Niekedy je spätná väzba, ktorá padne na úrodnú pôdu, vzácnejšia ako umiestnenie. ◀

MARTIN ŠULÍK

V deväťdesiatych rokoch bol najvýraznejším i najproduktívnejším režisérom a zároveň jediným zo svojej generácie, kto úspešne reprezentoval slovenskú kinematografiu za hranicami našej krajiny. Výborný rozprávač a srdečný človek s otvorenou myslou a veľkou dávkou nadhľadu. Režisér Martin Šulík v októbri oslavuje 60 rokov.

— Vystudoval Vysokú školu múzických umení v Bratislave, odbor filmovej a televíznej réžie u prof. Stanislava Párnického. Nebola zrejme náhoda, že smeroval práve sem. Vyrastal v umeleckom prostredí, ktoré napokon ovplyvnilo všetkých štyroch bratov Šulíkovcov. Školu končil v roku 1986 stredometrážnym hraným filmom *Staccato* (1986), oceneným na zahraničných festivaloch. No z jeho študentských filmov ma najviac zaujala jeho ročníková práca *Rozhovor* (1982/1983) – syna s otcom. Toto kratučké školské cvičenie sme objavili v roku 1994 so spolužiačkami z katedry filmovej vedy, keď sme organizovali prvý ročník festivalu študentských filmov Áčko. Osobná téma, neštylizovaná kamera, otvorený dialóg a dynamické rozprávanie priniesli autentickú výpoveď a spolu s ďalšími študentskými prácami predznamenal Šulíkovu úspešnú filmársku budúcnosť.

— Šulík debutoval filmom *Neha* (1991). Komorný príbeh milostného trojuholníka, ktorý sa vynímal vo vtedajšej slovenskej tvorbe novým spôsobom rozprávania, sa dotýka existenciálnych otázok a pre mňa patrí k najpodnetnejším z jeho hranej tvorby. Zároveň je to po prvýkrát, keď Šulík pracuje s motívom zázraku, ktorý nájdeme v jeho neskoršej aj súčasnej tvorbe. Sám Šulík o filme povedal: „*Neha bol pre mňa veľmi dôležitý film. Zadefinoval som si pri ňom kopy vecí o spôsobe roboty, o vzťahu k štábu, o vzťahu k realite. Ovplyvnilo to skoro všetky moje ďalšie filmy.*“ Nasledovali snímky *Všetko čo mám rád* (1992) a *Záhada* (1995) – spomedzi všetkých jeho prác najoceňovanejšia na zahraničných festivaloch. Získala aj Českého leva za réžiu a scenár. *Záhada* je zároveň jeho najnavštevovanejším filmom v domácich kinách; divácky úspešné boli aj snímky *Cigán* (2011), *Orbis Pictus* (1997) a *Krajinka* (2000).

— Dokopy Šulík nakrútil desať celovečerných filmov a participoval na troch poviedkových. Počnúc debutom pracoval na väčšine z nich so scenáristom Ondrejom Šulajom, s kameramanom Martinom Štrbom, hudobným skladateľom Vladom Godárom a filmovým architektom

Františkom Liptákom. Naposledy mal premiéru *Muž so zajačimi ušami* (2020), ktorý vznikol spolu s *Tlmočníkom* (2018) zo spoločného nápadu Šulíka a jeho súčasného dvorného scenáristu Mareka Leščáka, keď uvažovali o televíznom cykle *Tváre* o rôznych povolaniach. *Tlmočník* má na konte šesť národných filmových cien Slnko v sieti vrátane ceny za najlepší hraný film, *Muž so zajačimi ušami* štyri. S výnimkou posledného boli všetky Šulíkove celovečerné hrané filmy, ktoré vznikli v ére samostatnosti, slovenskými národnými nomináciami na Oscara.

— Bohatá je aj Šulíkova dokumentárna tvorba. Významne prispel k poznaniu československej novej vlny 26-dielnym televíznym seriálom *Zlatá šedesátá* (2009) a 15-dielnym dokumentárnym seriálom pre kiná *Československý filmový zázrak* (2014). Šulík natočil aj portréty Juraja Jakubiska, Martina Slivku, Milana Čorbu, Milana Sládku či Viliama Grusku. Spomedzi jeho dokumentárnych filmov však vyčnieva portrét českého filmára Pavla Juráčka *Klíč k určování trpaslíků aneb Poslední cesta Lemuela Gullivera* (2002). V netradičnom rozprávaní na hrane dokumentárneho a hraného filmu ho Šulík nakrútil podľa Jurákových denníkových záznamov publikovaných v knihe *Deník (1959 – 1974)* (NFA, 2003). Získal zaň české ocenenia Trilobit a Kristián.

— Martin Šulík nie je len režisér. Je aj scenárista, herec a výtvarník, má vlastnú produkčnú spoločnosť Titanic. Od roku 1994 pôsobí ako pedagóg na Katedre filmovej a televíznej réžie Filmovej a televíznej fakulty VŠMU v Bratislave. V rokoch 2016 až 2017 bol prezidentom Slovenskej filmovej a televíznej akadémie (SFTA) a za jeho éry v tandeme s Marekom Leščákom (*prezident SFTA v rokoch 2014 až 2015 – pozn. red.*) vznikla prehliadka národnej tvorby *Týždeň slovenského filmu*.

— Najbližšie si diváci budú môcť pozrieť Šulíkov nový celovečerný film – komédiu *Kôň* počas vianočných sviatkov na obrazovke RTVS. ◀

ETELA BALGOVÁ- -HARANTOVÁ

Etele Balgová-Harantová sa narodila pred 90 rokmi 30. októbra 1932 v Rajci. Do histórie našej kinematografie sa zapísala ako dabingová režisérka. Pôvodne však študovala na bratislavskej Vysokej škole múzických umení herectvo. Po ukončení školy dostala ponuku na post dramaturgičky v divadle Nová scéna. Tú odmietla a v roku 1958 odišla spolu s Milošom Pietorom a Oldom Hlaváčkom hrať do prešovského Divadla Jonáša Záborského. Hlavným dôvodom bol väčší priestor na vlastnú realizáciu. Svoje herecké umenie uplatnila aj v divadle Jozefa Gregora Tajovského vo Zvolene.

— V roku 1961 sa vrátila do hlavného mesta. V roku 1971 si podala žiadosť do Československej televízie Bratislava, kde sa chcela uplatniť ako redaktorka alebo asistentka réžie. Pre nevhodný kadrový profil (nebola členkou komunistickej strany) ju neprijali. V televízii však nastúpila do oddelenia dabingu na pozíciu asistentky réžie. V roku 1972 sa stala samostatnou režisérkou, pracujúcou na vlastných projektoch.

— Balgová-Harantová ich však vždy považovala za kolektívne projekty, ktorých vznik je podmienený spojením viacerých tvorivých, organizačných a technických zložiek. Vzorom a inšpiráciou pre dabing jej boli naši českí susedia. Obzvlášť rada spomínala prácu pri dabovaní francúzskeho filmu *Taká zvláštna láska*, španielskej snímky *Marinella*, bulharskej snímky *Osudová duša* či trojdielného amerického filmu o Martinovi Lutherovi Kingovi. V roku 2001 Etele Balgovú-Harantovú ocenili Zlatou slučkou za najlepšie nadabovaný celovečerný film (*Lúčna harfa*) a odniesla si aj hlavnú cenu v kategórii najlepší seriál – *Ally McBealová*.

— Etele Balgová-Harantová sa režisérsky podieľala na viac ako šesťdesiatich slovenských verziách seriálov či filmov. Jej najznámejšie dabingy pochádzajú zo sedemdesiatych a z osemdesiatych rokov minulého storočia. Za všetky spomeňme *Vtáky v trní*, seriály *Miazgovci*, *Rodina Addamsovcov* či *Doktorka Quimnová* alebo sériu príbehov o princeznej Fantaghiro. Aj napriek tomu, akú výnimočnú a významnú rolu zohrala v sprostredkovaní zahraničnej tvorby slovenskému divákovi, je o Etele Balgovej-Harantovej zachované len minimum dobových materiálov. Zomrela v októbri 2019 vo veku nedožitých 87 rokov. ◀

STANISLAV DANČIAK

Dlhoročného člena Činohry Slovenského národného divadla Stana Dančiaka pozná vari každý na Slovensku. Nielen z filmov a televíznych inscenácií, ale aj po hlase, ktorý sa poslucháčom a divákovi neustále prihovára z množstva rozhlasových hier či z dabingu. Dňa 26. októbra by oslavil osemdesiate narodeniny. Zomrel v auguste 2018.

— Stano Dančiak sa narodil v Bratislave v roku 1942. Predtým, než sa rozhodol pre hereckú dráhu, chceli z neho rodičia mať huslistu. Keď však zistili, že poza husle chodí hrať futbal, bolo po kariére. Už od detstva bol členom rozhlasovej družiny. Ako štvrtáka na strednej škole ho režisér František Kudláč obsadil do filmu *Na pochode sa vždy nespieva*. V prvej polovici šesťdesiatych rokov Dančiak študoval herectvo na bratislavskej VŠMU. Ešte pred úspešným ukončením školy debutoval aj so spolužiačkom Mariánom Labudom v hre *Lazar a boháč* na doskách SND, kde aj prijal angažmán. Po udalostiach pražskej jari z divadla odišiel a spoločne s viacerými priateľmi založili v roku 1969 legendárne Divadlo na korze. To však z politických dôvodov vydržalo len do roku 1971. Potom sa Stano Dančiak na takmer dvadsať rokov stal členom Novej scény.

— Počas Nežnej revolúcie sa pridal k zakladajúcim členom hnutia Verejnosť proti násiliu a v roku 1990 začal opäť účinkovať v Slovenskom národnom divadle, všetko so svojim spolupútnikom a hereckým dvojčatom Mariánom Labudom. V láske k divadlu mu nezabránil ani zhoršujúci sa zdravotný stav.

— Priazeň divákov si získal najmä svojim komediálnym a improvizáčnym talentom v množstve divadelných hier, filmov či dabingových postáv. Jeho filmové začiatky sú spojené so snímkom *Kým sa skončí táto noc* z roku 1965 pod taktovkou Petra Solana. Posledný film natočil v roku 2005 s Janom Švankmajerom (*Šílení*). Veľmi populárne boli krátke skeče, ktoré vytvorili s Mariánom Zednikovičom ako sluha James a lord Norton. S Mirom Nogom účinkoval v sérii populárnych a medzinárodne ocenených grotesiek *Bud Bindi*.

— Podľa Martina Hubu je paradoxné, že Dančiak sa na konci svojej žiarivej púte ocitol pre chorobu v tme. „*Až tak veľa svetla si rozdal, že tebe z neho nakoniec nezvýšilo,*“ povedal o kolegovi pri poslednej rozlúčke. Stano Dančiak robil iným život ľahším, a ako dodal Martin Huba, svoje smutné okolie často presviedčal o práve na úsmev. ◀

— text: Mária Ferenčuhová —
 foto: Film Expanded —

13

Frame, frémir, f(ilmové) r.e.m.

V tejto rubrike sa postupne vraciame k filmom, ktoré sa umiestnili v našej ankete Film.sk – slovenský film storočia, a pripomínáme kompletnú dvadsiatku od posledného filmu po prvý. **FREM** (2019) sa umiestnil na 13. priečke.

Keď sa v roku 2019 zjavil *FREM* Viery Čákanyovej a tesne pred celosvetovou explóziou covidu-19 stihol naživo Berlinale, vzápätí obletel festivaly online a napokon v pandemickom lete 2020 zakotvil aj v slovenských kinách, drvivá väčšina publika ešte netušila, že pôjde o prvú časť dokumentárnej trilógie. Čákanyovej niekoľkoročná práca a premýšľanie o mieste človeka, jeho činnosti i jej dôsledkoch na stav planéty totiž ústi do trojice filmových esejí. Všetky sa venujú téme konca antropocénu, no každá na ňu nazerá z trochu inej perspektívy. *FREM* sa snaží evokovať vnímanie planéty umelou inteligenciou, *Biela na bielej* (2020) je subjektívnym autorským denníkom, ozvláštneným intímnyim chatovaním s fiktívnou chatbotkou ann_w, a posledná, *Poznámky z eremocénu*, ktorá príde do kín na budúci rok, by zase mala stáť na fiktívnom dialógu autorky s jej vlastnou budúcou virtuálnou kópiou.

No vráťme sa k *FREMu*, ktorý je špekulatívnou simuláciou vnímania života na planéte umelou inteligenciou. Tú ľudia vyvíjajú v prvom rade nato, aby im pomáhala – vyriešiť klimatickú krízu či vyliečiť rakovinu, hovorí autorka v úvodnej sekvencii filmu, no jedným dychom dodáva, že táto inteligencia sa v mene „vyššieho dobra“ (zachovania života na planéte) raz môže od ľudí odpútať. Základnou otázkou filmu je, ako by na nás táto odpútaná inteligencia asi hľadela.

Každá simulácia pohľadu na človeka očami iného je vlastne pohľadom do zrkadla. Vedel to dánsky režisér Michael Madsen, keď nakrúcal dokumentárnu esej *Návšteva* (2014) o hypotetickom príchode predstaviteľov mimozemského života na planétu Zem, a nepochybne to vie aj Viera Čákanyová. Zrejme aj preto, aby sa od pohľadu do zrkadla čo najviac odvrátila, rozhodla sa *FREM* nakrútiť v Antarktíde, v klimatickom pásme, na ktoré človek fyziologicky nie je stavaný a kam prirodzene nepatrí, no kam prenikol – fyzicky i cez mikroplasty alebo, tak ako vo filme, prostredníctvom vyplavenej kvetináčovej palmičky.

Umelá inteligencia, „stelesnená“ pohľadom kamery uchytenej na drone, je teda postava (a zároveň príznak autorského videnia). Vo *FREMe* sa rozhliada po nehostinnej krajine, plnej ľadovcových hôr, kryh a tmavej, takmer čiernej vody. Skenuje viditeľné, vyladuje zvuk, vníma a dokonca „dýcha“ (na chvíľu pripomenie sci-fi filmy, kozmonautov v prázdnom priestore či Hala 9000 z filmu 2001: *Vesmírna odysea*). Pripusťme, že v diegetickom univerze *FREMu* má vedomie i vôľu. Aj tu však platí, že ju stvoril človek: nakrmil ju množstvom dát a dovolil jej naučiť sa o živote na planéte mnoho – všetko, čo vedel sám, a ešte viac. Umelá inteligencia všetko vstrebala, no nakladá s tým po svojom. Vstrebala aj analógové zábery na 8 a 16 mm filme z úvodnej sekvencie, ktoré autorka nakrútila ako nostalgickú spomienku na zanikajúci svet – na bezstarostný „plážový“ svet, ale aj svet, kde sa zabíjajú zvieratá, či už pre potravu, alebo len tak, náhodou, na okraji ciest, ktoré takisto vybudoval človek. Pohltla

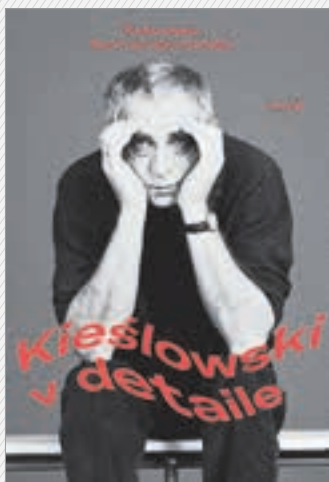
ich a čiastočne strávil: preto tieto zábery podliehajú digitálnej erózii – už na nich neoxiduje a nepraská emulzia ako na starých analógových filmoch, ale obraz sa zadržáva a rozpadá na pixely a zvuk zaniká v elektronickom šume.

Umelá inteligencia si prestáva pamätať centrálnu postavu človeka. Pohľadom zahŕňa rovnako živé aj neživé: vyhodnocuje mierku krajiny, pomer vtáčieho či tulenieho tela voči kryhám a šírke obzoru, reaguje na pohyb. Tulenia krv pre ňu veľa neznamená, je len príznakom života (šokuje iba nás divákov). Sleduje tulene, tučniaky a ďalšie vtáky s rovnakým záujmom, ako sa díva na človeka, ktorý vráta do ladu, meria jeho hrúbku, otužuje sa v oceáne či počúva rozhlasové vysielanie s vianočnými pesničkami a so znepokojivými správami o nezvyčajných meteorologických javoch v Amerike.

No umelá inteligencia dovidí aj pod povrch javov a ďaleko za ne: vie „poodchýliť“ ľadovú prikrývku a vrátiť sa v čase o milióny rokov, vie vidieť južný pól zelený a obývaný dinosaurmi, vníma geologický čas i čas vesmíru. Nereaguje na nápis „say something“ vyšliapaný v snehu (aj my diváci si musíme film zastaviť, aby sme ho prečítali) a napokon sa rozhodne človeka – invázny druh, škodcu – prinajmenšom z bieleho univerza *FREMu* celkom jednoducho vymazať.

Slovo „frem“ podľa Viery Čákanyovej nič neznamená. No evokuje veľa. Pozýva nás interpretovať ho a interpretovať cezeň celý film. Nastavuje nový záber (*frame*) vnímania, rozochvieva nás (*fait frémir*) a možno nás aj uspáva pomalou kamerou. Rýchle pohyby našich očí, keď hľadáme, o čo sa v zdanlivo prázdnych záberoch môžeme zachytiť, by však nemali evokovať sen. Skôr by nás mali prebudiť. ◀

Katarzyna Surmiak-Domańska: Kieślowski v detaile

(preklad Miroslav Zumrík,
Absynt, 2022, 622 s.)

„Nikdy som nesníval o robení filmov,“ povedal na sklonku svojej kariéry slávny poľský režisér Krzysztof Kieślowski. Na filmárčinu sa vraj dal preto, lebo mal pocit, že štúdium filmu mu pôjde ľahko a nebude si vyžadovať mimoriadnu námahu. Keď sa však na školu pokúšal dostať celé tri roky, prebudila sa v ňom aj určitá ambicióznosť. „Nechcel som sa stať filmárom, ale veľmi som si chcel dokázať, že sa ním môžem stať,“ hovorí v knihe Kieślowski v detaile, ktorá vyšla v slovenskom preklade Miroslava Zumríka. „Oco nikdy nepočítal s úspechom. Očakával porážku, vždy bol na ňu pripravený,“ hovorí Marta Kieślowska, režisérova dcéra. Dodáva, že pre porážku mal vyhradený špeciálny výraz tváre – istý druh pokorného úsmevu. V knihe nájdeme mnoho podobných detailov, ktoré približujú Kieślowského najbližší aj archívne materiály či mnoho citátov z dobových recenzií, a autorka z nich zručne tká obraz otca, človeka, tvorcu, ale i socialistického Poľska či éry kina morálneho nepokoja. Vyše 600-stranová kniha na pomedzí biografie a reportáže, ktorá čerpá z bohatých zdrojov, mapuje cestu režiséra až na vrchol. Zo škatuľky „lokálny tvorca bez väčších perspektív, pri ktorého mene sa v Cannes prevracia očami od nudy“

(ako to opisuje Krzysztof Zanussi), až do kategórie geniálnych filmárov a miláčikov francúzskej kultúrnej tlače, ktorému v Cannes tleskajú pätnásť minút postojačky. Diváci sa ho pri stretnutí pýtajú, ako žiť, a v jeho farebnej trilógii hľadajú zakódované odpovede na základné existenciálne otázky. V neposlednom rade kniha zachytáva Kieślowského aj ako tvorcu, ktorý „uviazol v pasci vlastnej rastúcej legendy“ a ktorého film *Tri farby: Červená*, pasovaný v roku 1994 za favorita festivalu v Cannes, odchádzal nielen bez Zlatej palmy (získal ju Quentin Tarantino s *Pulp Fiction*), ale bez akejkoľvek ceny. Nie preto, že by to bola zlovôľa poroty pod vedením Clinta Eastwooda, ale preto – ako neskôr prezradí ďalší porotca Kazuo Ishiguro –, že film sa porote zdal slabý, prekombinovaný, zacyklný v banalitách. *Kieślowski v detaile* nestavia tvorcovi pomník. Popredná poľská reportérka Katarzyna Surmiak-Domańska venovala prípravu knihy tri roky. Prešla korešpondenciou, ďalšie písomnosti, ale aj audiovizuálne materiály súvisiace s Kieślowským, viedla rozhovory so zhruba stovkou ľudí, ktorí sa s ňou podelili o svoje spomienky a svoj pohľad na jedného z najuznávanejších poľských režisérov. Výsledkom je impozantný obraz sveta filmu a portrét režiséra i jeho doby.

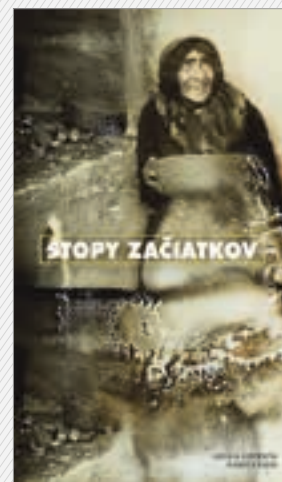
— Matúš Kvasnička —

Marek Leščák, Martin Šulík (zost.): Rozhovory o filme

(Slovenský filmový ústav,
VŠMU, 2022, 200 s.)

Scenárista Marek Leščák a režisér Martin Šulík, obaja aj pedagógovia VŠMU, iniciovali rozhovory poslucháčiek a poslucháčov Filmovej a televíznej fakulty VŠMU so skúsenými filmármi a vytvorili z nich publikáciu *Rozhovory o filme*. „Podľa nás je najlepšou formou výučby rozhovor a spoločná tvorba. Osvojovanie si filmárskeho umenia vnímame ako nepretržitý dialóg, v ktorom je prítomné objavovanie historických súvislostí, výmena teoretického poznania, ale hlavne odovzdávanie si životných a praktických skúseností,“ vysvetľujú v úvode publikácie. „Chceli sme vytvoriť priestor na medzigeneračný dialóg, v ktorom sa budú spoznávať, deliť o svoje vedomosti a zážitky.“ Študenti sa v knihe rozprávajú o filme s režisérmi Markom Škopom, Petrom Bebjakom, Ivanom Ostrochovským, Pavlom Korcom, Dušanom Trančíkom a Stanislavom Párnickým a so scenáristami Dušanom Dušekom, Ondrejom Šulajom a Jozefom Paštékom.

Martin Kaňuch (zost.): Stopy začiatkov

(Asociácia slovenských filmových klubov,
Slovenský filmový ústav, 2022, 208 s.)

Zborník príspevkov z 20. československej filmologickej konferencie, ktorá sa konala vlani v októbri v Krpáčove, ponúka texty takmer dvadsiatky autorov. „Hlavná téma (...) sa v kontexte pripomínania 100. výročia zrodu slovenskej kinematografie dotýkala jedného z jej kľúčových fenoménov: vymedzovania počiatkov, pôvodnosti, prvosti, bodov pripojení i zlomov, reštartov, období progresu, kríz i normalizácií,“ píše v úvode zostavovateľ Martin Kaňuch. Petra Hanáková píše o pofebruárovom reštarte slovenskej kinematografie, Martin Ciel sa venuje začiatkom filmovej propagandy v Československu, Juraj Malíček píše o paralelách medzi dvomi prvými slovenskými animovanými filmami *Zbojník Jurko* (r. Viktor Kubal, 1976) a *LokalFilmis* (r. Jakub Kroner, 2015). Ďalšími autormi sú Jana Dudková, Martin Palúch, Ján Kralovič, Martin Boszorád, Katarína Mišíková, Michal Babiak, Zuzana Nemčíková, Monika Mitášová, Marian Zervan a českí filmológovia, ako Petr Mareš, Barbora Kaplánková, Jana Bébarová, Luboš Ptáček, filozof Josef Fulka a publicista a prekladateľ Josef Rauvolf.

— mak —

čo robia

Gregor Valentovič
[režisér]

Momentálne stále pripravujem svoj celovečerný debut *Dvadsaťsedem*, súčasný portrét ľudí pred tridsiatkou. Ukončili sme fázu vývoja a veríme vo finančnú podporu samotnej produkcie. Zamestnáva ma aj písanie druhého filmu, ktorý je zase intímny portrétom významného slovenského športovca 20. storočia. Venujem sa i menším produkciám, aktuálne je to propagačný spot pre môj obľúbený český queer filmový festival Mezipatra. Pomedzi to sa venujem tvorbe reklám a onlinov. Všetko viac-menej na diaľku z Lisabonu.

Barbora Sliepková
[dokumentaristka]

V týchto dňoch sa pripravujem na tretiu fázu workshopu MyStreetFilms, ktorý na Slovensko po rokoch priniesol Pavel Smejkal v spolupráci s Deborou Pastirčákovou pod hlavičkou Národného osvetového centra. Na workshope pracujeme spolu s Marekom Kubošom a Dominikom Jursom ako lektori s amatérskymi filmármi na ich krátkych filmoch, ktoré budú mať premiéru na jeseň na festivale Jeden svet. Okrem toho pracujem na svojej poviedke do filmu o toxických skládkach na Slovensku s pracovným názvom *Eko katastrofy*, ktorý sa určite zmení. Ľubica Stanek ma oslovila do televízneho projektu o duševnom zdraví, zaoberám sa témou sebaopoškodzovania a témou straty schopnosti sústrediť sa.

Katarína Jonisová
[dokumentaristka]

V súčasnosti sa podieľam na dvoch celovečerných dokumentárnych filmoch s režisérom Mirom Jelokom pod hlavičkou našej novozaloženej produkčnej spoločnosti Vinťafilms. Vo fáze vývoja máme rozpracovaný film *Muž zo 17. storočia*, portrét undergroundového akademického maliara, ktorého život a tvorba stojí v opozícii ku všetkému, čo prináša naše ambiciózne a rýchle 21. storočie. Film *Geamăna* je o posledných obyvateľoch transylvánskej dediny, ktorú skoro štyridsať rokov zatápa toxický kal z blízkej bane na ťažbu medi. Vyvíjame ho zatiaľ dva roky, a keďže ide o časozberný spôsob nakrúcania, jeho dokončenie plánujeme na rok 2026.

Mila Haugová

[poetka]

Kinematografiu mám veľmi rada, v mladosti som v Nitre videla veľa úžasných filmov, ktoré sú dnes v zlatom fonde svetového filmu; za všetky napíšem **Červený a čierny** (1954), **Rocco a jeho bratia** (1960), **Žeriavy tiahnu** (1957). Viem, chcete moje obľúbené slovenské. Tých nie je veľmi veľa, ale každý z tých, čo som vybrala, som videla niekoľkokrát. V najlepších filmových dielach sa niekedy stretne geniálna predloha s dokonalou realizáciou, tak ako vo filme **Krotká** (1968), vysoko cenenom aj na zahraničných festivaloch, kde sa predloha Fiodora Michajloviča Dostojevského stretla s perfektnou réžiou Stanislava Barabáša, jemnou a zároveň presnou snovou kamerou Stanislava Szomolányiho a s precíznymi hereckými prejavmi krásnej Magdy Vášáryovej a zrelého herca Ctibora Filčíka.

Podobne sa to stalo aj pri kultovom filme **Slnko v sieti** (1962), kde režisér Štefan Uher spojil scenár Alfonza Bednára s kongeniálnou hudbou Ilju Zeljenku a s čarovnými protagonistami Janou Belákovou a Mariánom Bielikom. Film premenil slovenskú kinematografiu a veľmi dobre ho prijali diváci aj recenzenti, čo sa nestáva často.

Mám rada dlhé príbehy, ságy, či už ich čítam, alebo pozerám – chcela by som, aby boli nekonečné. **Tisícročná včela** Juraja Jakubiska má náznak nekonečna už v názve. Jakubisko je tvorca, ktorý akýkoľvek príbeh nafilmuje podľa Jakubiska.

Aj v tomto nádhernom humánnom príbehu rodiny Pichandovcov sa mu to podarilo tak, že život a fantázia sa prepletajú v dokonalej harmónii. Film je zážrak; vždy si pri tom spomeniem na scénu z Bergmanovho filmu **Fanny a Alexander** (1982), kde si chlapec, protagonista filmu, pozerá v absolútnom očarení pohyblivé obrázky. A tie mu dovoľia zabudnúť na všetko iné. O tom TO je. ◀

Viera Čákanyová

[dokumentaristka]

Na splnenie tejto úlohy som si otvorila staré texty zo žiadosti o grant k filmu **FREM**, lebo si spomínam, že som tam uvádzala inšpiračné zdroje. Našla som tam tieto mená: Ulrich Seidl, Harmony Korine, Werner Herzog a Tsai Ming-liang. Pamätám si, že ma určite inšpiroval film **Gummo** (1997) od Harmonyho Korina, ale aj jeho ďalší film **Julien Donkey-Boy** (1999) pre spôsob, ako slobodne a hravo sa v ňom prelínala autentická realita s fikčnými prvkami. Páčila sa mi surová energia, čo z tých filmov sálala, bolo jasné, že ich natočil drzý mladý človek, ktorý neriešil zaužívané naratívne štýly alebo formálne postupy, bol to proste radikálny koktail rôznych, často bizarných nápadov na hrane „politickkej korektnosti“. Sú to hrané filmy, ale napriek tomu sa mi s nimi spája slovo „autentický“, ktoré patrí väčšinou do slovníka dokumentárneho filmu. Neboli autentické v dokumentárnom zmysle slova; pre mňa boli autentické, pretože boli autorsky odvážne, aspoň sa mi to vtedy zdalo. Toto kritérium spĺňajú aj ďalší spomenutí režiséri.

Určite ma inšpirovali aj prvé filmy Petera Mettlera, ktorý v nich formou autorských dokumentárnych esejí riešil rôzne aktuálne témy. Využíval pri tom bohatstvo filmovej reči nebanálnym, originálnym spôsobom. Sledovala som aj filmy bratov Dardenovcov, ktorí ma zase inšpirovali tým, ako pracovali s pointou, tvorili dramatické situácie, budovali napätie a napriek vyhroteným morálnym dilemám neskĺzli do prvoplánovej agitky.

Vždy ma bavilo sledovať aj experimentálne filmy, videoart alebo intermediálne diela určené pre galérie, pretože ma zaujímalo, ako s médium filmu pracujú vizuálni umelci, nezaťaženi schémami z tradičných filmových škôl, kde dominuje mantra naratívneho filmu (napríklad združenie Flatform). Dobré sa mi zdajú aj filmy Rubena Östlunda, možno preto, že neviem robiť filmy o bohatých, privilegovaných ľuďoch. Baví ma aj extrémny čierny humor a trápnosť Roya Anderssona, jeho tisíc odtieňov absurdity v opise existenciálnych životných situácií, jedinečný vizuálny štýl, dokonale vypočítaná choreografia hereckej akcie a na milimeter presné kompozície.

Na druhej strane mám rada aj filmy, ktoré vo výsledku pôsobia spontánne a živelné, pretože taký bol aj proces ich vzniku. Alebo jednoduché, minimalistické filmy – jedna postava, jeden priestor, jeden nápad. Taký je napríklad provokatívny a vtipný sociálny experiment holandského režiséra Guida Hendrikxa **Muž s kamerou** (2021). Všeobecne obdivujem režisérov, ktorí vedia natáčať vtipné filmy. ◀

Univerzálna poučka: nevybočiť z línie

Filmové týždenníky ako žáner spravodajského filmu sú dnes vzácnosťou. Na Slovensku sa o ne vo svojich zbierkach stará Slovenský filmový ústav (SFÚ), ktorý ich v spolupráci so spravodajskou televíziou TA3 uvádza v jej programe. V mesačníku **Film.sk** ich čitateľom približuje Milan Černák, ktorý pôsobil ako dramaturg a režisér Spravodajského filmu.

Podvyživený slovenský týždenník živoril ďalej... Tvorcovia bratislavskej redakcie akoby sa stále nevedeli vyrovnat s „amputovanou“ tvorbou a ich pražskí kolegovia nemali dôvod ani predstierať viac záujmu o Týždeň vo filme, než splniť profesionálne povinnosti pri jeho tvorbe.

Takže: povinné jazdy o príprave na ďalší (XII.) zjazd komunistckej strany, niečo z krátkeho prehľadu medzinárodnej situácie s prevahou kritiky militarizmu Západu (cvičenie anglického vojnového loďstva v č. 34) a trvajúce nepokoje v Katanze v Kongu (32) či v Alžírsku (36). A k tomu občas zaujímavosti magazínového charakteru z domova i zo zahraničia.

Výnimočne sa objavila aj tzv. komunálna kritika. Už tento – vtedy – vžitý názov je mnohovranný: označuje totiž úroveň, po ktorú bolo možno kritizovať (komunálny – patriaci do kompetencie obcí; *Slovník cudzích slov*). Nedajboh zasiahnuť kritikou vrchnosť, teda štátostranu! Na to už raz šéfredaktor doplatil pozbavením funkcie. Do tejto kategórie patrí šot o vandalizme anonymných cestujúcich v nových vlakových súpravách (č. 27), o devastácii prírody turistami v rezervácii Boubínský prales (č. 32) aj kritika stavu v kúpeľoch Dudince (č. 33).

Počet šotov zo Slovenska bol minimálny, takže sa dnes divák z ich televíznej reprízy o vtedajšej spoločnosti veľa nedozvie. Dokončili elektrifikáciu železničnej trate z Prahy až do Čiernej nad Tisou (č. 30). Pozornosti spravodajcov neušlo, že pri výstavbe Štrkovca (názov platil pre celý komplex na východnom okraji Bratislavy) postavili najprv dobré cesty! Veď tých málo žijúcich pamätníkov iste nezabudlo, že najväčším problémom pri sťahovaní na nové sídlisko bolo dostať tam sťahovací voz.

A zaujímavosti? Doslova senzáciou bolo lietadlo, ktoré sa podarilo skonštruovať podľa náčrtkov Leonarda da Vinci v Kalifornii a skutočne vzlietlo (č. 30), a uskutočnil sa aj prvý transkontinentálny televízny prenos (č. 31). A aby nechýbali atrakcie z domova, jednu s „ľudskejšou“ témou nakrútili v severných Čechách: v Moste privítali na matrike do života naraz dvoje dvojčiat a dvoje trojčiat (č. 27). To znamená, že dnes majú (?) rovných šesťdesiat. Vlastne šesťsto! ◀

FILMOVÉ TÝŽDENNÍKY NA TA3 – OKTÓBER 2022

- ▶ Týždeň vo filme č. 27 – 28/1962 ▶ 1. 10. o 7.30 h a 2. 10. o 14.30 h
- ▶ Týždeň vo filme č. 29 – 30/1962 ▶ 8. 10. o 7.30 h a 9. 10. o 14.30 h
- ▶ Týždeň vo filme č. 31 – 32/1962 ▶ 15. 10. o 7.30 h a 16. 10. o 14.30 h
- ▶ Týždeň vo filme č. 33 – 34/1962 ▶ 22. 10. o 7.30 h a 23. 10. o 14.30 h
- ▶ Týždeň vo filme č. 35 – 36/1962 ▶ 29. 10. o 7.30 h a 30. 10. o 14.30 h

→ V auguste padla posledná klapka nového slovenského filmu *Ema a smrťihlav* režisérky Ivety Grófovej. Pripravovaný filmový projekt prevezala po zosnulom Petrovi Krištúfkovi, ktorý je aj autorom knižnej predlohy. Česko-slovensko-maďarský štáb strávil na pláči 50 filmovacích dní, premiéra je plánovaná na jeseň 2023.

→ Slovenský koprodukčný animovaný film (SUPER FILM) *Zuza v záhradách* Lucie Sunkovej vybrali do sekcie Animated Shorts for Younger Audience na BFI London Film Festival (5. – 16. 10.).

→ V Bratislave sa 6. septembra nakrúcala časť dokumentárneho filmového portrétu herečky Ivy Janžurovej *Šťastné dni* v réžii Theodory Remundovej, ktorého slovenským koproducentom je PubRes. Herečka sa pred kamerou stretla s Dušanom Hanákom, ktorý s ňou nakrútil film *Ja milujem, ty miluješ* (1980).

→ Americká premiéra filmu Terezy Nvotovej *Svetlonoc* bude na Fantastic Feste (22. – 29. 9.), najväčšom americkom žánrovom festivale, ktorý sa špecializuje na horory, fantasy, sci-fi a akčné filmy. Uvedú ho aj na MFF Vancouver (29. 9. – 9. 10.) v rámci sekcie Vanguard, ktorá predstavuje nastupujúcich zahraničných tvorcov.

→ Film Petra Kerekesa *Cenzorka* sa od 14. 9. premieta vo francúzskych kinách, distribuuje ho spoločnosť Alchimistes Films.

→ Krátkometrážny film *Zjavenie Jána* režiséra Andreja Kolenčíka, ktorý vznikol v koprodukcii FTF VŠMU a Admiral Films, bude mať medzinárodnú premiéru na Medzinárodnom filmovom festivale Riga (13. – 23. 10.). Podujatie je kvalifikačným festivalom na Európske filmové ceny a patrí medzi najvýznamnejšie festivaly v baltskom regióne. Do slovenských kín ho ako predfilm uvedie spoločnosť Filmtopia.

→ Na programe Producers LINK, ktorý prinášajú renomované platformy Kids Kino Industry a Cinekid for Professionals, sa tento rok zúčastní slovenská producentka Agáta Jeleneková z produkčnej spoločnosti NO-VINSKI, ktorá sa aktuálne podieľa na produkcii dlhometrážneho animovaného filmu *Keď život chutí*. Partnerom programu Producers LINK je Slovenský filmový ústav.

→ Televízny producent Ľubomír Čechovič zomrel 23. 9. vo veku nedožitých 70 rokov. V RTVS pôsobil od roku 1973 a produkčne sa podieľal na tvorbe desiatok inscenácií tzv. bratislavských pondelokov. Pôsobil ako vedúci výroby či vedúci produkčného štábu a neskôr viedol programové centrum zábavy a hudby. V rokoch 2004 až 2005 bol generálnym riaditeľom TA3. Pedagogicky pôsobil na FTF VŠMU a bol členom Rady Audiovizuálneho fondu.

→ Poľský herec Franciszek Pieczka zomrel 23. 9. vo veku 94 rokov. Popularitu mu priniesol seriál *Štyria tankisti a pes* (1966 – 1971). Na Slovensku je známy aj úlohou otca vo filme Milana Šteindlera *Díky za každé nové ráno* (1994). Spolupracoval s režisérmi ako Jerzy Kawalerowicz, Witold Leszczyński, Andrzej Wajda, István Szabó, Krzysztof Kiesłowski či Jan Jakub Kolski.

→ *Websterovci* vo filme Kataríny Kerekesovej boli vybraní na festival filmov pre deti a mládež Cinekid v Amsterdame.

OKTÓBER 2022

3. 10. 1937 **Gizela Miháliková** – filmová historička, prekladateľka
4. 10. 1947 **Dezider Ursiny** – hudobný skladateľ, režisér, dramaturg (zomrel 2. 5. 1995)
5. 10. 1937 **Ján Szelepcsényi** – hudobný skladateľ
5. 10. 1942 **Jaroslava Havettová** – režisérka, animátorka
8. 10. 1952 **Anna Javorková** – herečka
11. 10. 1922 **Jozef Prochác** – vedúci výroby (zomrel 10. 7. 2015)
11. 10. 1927 **Jolana Hollá-Mažáriová** – herečka (zomrela 19. 3. 2006)
12. 10. 1922 **Mária Terenová** – dramaturgička, prekladateľka (zomrela 24. 11. 2016)
17. 10. 1952 **Jozef Chudík** – televízny režisér
18. 10. 1942 **Jozef Brezanský** – kameraman
20. 10. 1962 **Martin Šulík** – režisér, scenárista
21. 10. 1932 **Pavel Čilek** – kameraman (zomrel 14. 2. 2013)
22. 10. 1922 **Katarína Vrzalová** – herečka (zomrela 3. 2. 2006)
25. 10. 1932 **Miloslav Filip** – režisér, dokumentarista (zomrel 2. 10. 2008)
25. 10. 1932 **Oskar Havlík** – vedúci výpravy
26. 10. 1927 **Benjamín Michalský** – herec (zomrel 17. 9. 1999)
26. 10. 1942 **Stano Dančiak** – herec (zomrel 4. 8. 2018)
27. 10. 1992 **Viliam Čánky** – vedúci výroby (nar. 9. 2. 1933)
28. 10. 1972 **Robert Roth** – herec
28. 10. 2012 **Eduard Bindas** – herec (nar. 3. 1. 1926)
30. 10. 1932 **Etela Balgová-Harantová** – dabingová režisérka (zomrela 4. 10. 2019)

zdroj: Kalendár filmových výročí 2022
Interná publikácia Slovenského filmového ústavu
zostavila Renáta Šmatlákova
pripravil Matúš Kvasnička

**O DOBRÝCH FILMOCH
SA HOVORÍ AJ
V RELÁCII
FILMOPOLIS_FM**

filmy / filmová hudba / zaujímavosti / novinky

v sobotu 13.00 – 14.00

▼ film.sk je evidovaný mk si pod ev. č. ev 947/08

ISSN 1335-8286

10